

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ

ΤΜΗΜΑ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΧΩΡΟΤΑΞΙΑΣ ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

Π.Μ.Σ. ΑΣΤΙΚΕΣ ΑΝΑΠΛΑΣΕΙΣ ΑΣΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ & ΑΓΟΡΑ ΑΚΙΝΗΤΩΝ

ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΈΝΩΣΗΣ ΓΙΑ ΤΙΣ ΑΣΤΙΚΕΣ ΑΝΑΠΛΑΣΕΙΣ

Παπαθανασίου Αναστάσιος
Επιβλέπων καθηγητής: Τριανταφυλλόπουλος Νικόλαος

Βόλος 2020

Δήλωση

Βεβαιώνω ότι η παρούσα εργασία είναι δική μου, δεν έχει συγγραφεί από άλλο πρόσωπο με ή χωρίς αμοιβή, δεν έχει αντιγραφεί από δημοσιευμένη ή αδημοσίευτη εργασία άλλου και δεν έχει προηγουμένως υποβληθεί για βαθμολόγηση στο Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας ή αλλού. Βεβαιώνω ότι είμαι εν γνώσει των κανόνων περί λογοκλοπής του ΤΜΧΠΠΑ και ότι στο πλαίσιο αυτού έχουν τηρηθεί όλοι οι κανόνες κατά την ακαδημαϊκή δεοντολογία, σχετικά με αναφορές, βιβλιογραφία, κ.λ.π., τόσο από έντυπες όσο και από ηλεκτρονικές πηγές. Σε περίπτωση λογοκλοπής αποδέχομαι όλες ανεξαιρέτως τις ποινές που προβλέπουν οι εκάστοτε Κανονισμοί του ΠΘ ή και του ΤΜΧΠΠΑ.

Ημερομηνία: 8 Ιουλίου 2020

Όνοματεπώνυμο: Αναστάσιος Παπαθανασίου

Υπογραφή

Πίνακας περιεχομένων

Κατάλογος Πινάκων	3
Κατάλογος Σχημάτων	3
Κατάλογος Αρκτικόμεξων	3
Περίληψη	5
Εισαγωγή	6
1. Θεωρητική προσέγγιση των αναπλάσεων στον αστικό χώρο	7
1.1. Ιστορική Αναδρομή της Αστικής Ανάπλασης	7
1.2. Ορισμοί της Αστικής Ανάπλασης	10
1.3. Αρνητικές κριτικές της αστικής ανάπλασης	14
2. Μεθοδολογικό Πλαίσιο – Σκοπός της εργασίας	16
3. Οι Ευρωπαϊκές δράσεις για την αναζωογόνηση των πόλεων	17
3.1. Ευρωπαϊκά Προγράμματα για τις πόλεις	18
3.1.1. Urban Pilot Projects	18
3.1.2. Urban Community Initiative (1994 – 1999)	21
3.1.3. URBAN II	24
3.1.4. URBACT	27
3.1.5. HORIZON 2020	30
3.1.6. Urban Innovative Actions	32
3.2. Ευρωπαϊκές Οδηγίες – Αποφάσεις	35
3.2.1. Urban Acquis	35
3.2.2. Χάρτης της Λειψίας	37
3.2.3. Διακήρυξη του Τολέδο	40
3.2.4. Εδαφική Ατζέντα 2020	44
3.2.5. Αστική Ατζέντα	47
3.2.6. Πολιτισμός και Αστική Αναγέννηση	52
3.2.7. Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή	53

3.2.8.	Κατευθυντήριες γραμμές για τη σφράγιση του εδάφους.....	54
3.2.9.	Ενεργειακή Πολιτική της ΕΕ.....	56
3.3.	Χρηματοδοτικά μέσα	62
3.3.1.	Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης.....	62
3.3.2.	Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων	69
3.3.3.	Κρατικές Ενισχύσεις (State Aid)	75
3.4.	Συνοπτικά στοιχεία – Η επόμενη περίοδος.....	83
4.	Συμπεράσματα – Παρατηρήσεις.....	88
5.	Βιβλιογραφία	91

Κατάλογος Πινάκων

Πίνακας 1: Οι στόχοι και οι κατευθύνσεις του Urban Acquis (Πηγή: Urban Acquis, 2004)	37
Πίνακας 2: Άξονες και στόχοι της Χάρτας της Λειψίας (Πηγή: Eltges, 2009).....	38
Πίνακας 3: Κατευθύνσεις της Διακήρυξης του Τολέδο (ΕΥ, 2010, Ίδια Επεξεργασία).....	40
Πίνακας 4: Διαφοροποίηση των κρατικών ενισχύσεων και των εργαλείων των ΕΤΠΑ και ΕΤΕπ (Πηγή: Ίδια Επεξεργασία)	90

Κατάλογος Σχημάτων

Σχήμα 1: Αλλαγές των αναπλάσεων στον ευρωπαϊκό χώρο κατά τη μεταπολεμική περίοδο (Πηγή: Οικονόμου, 2004)	10
Σχήμα 2: Χρονολογική απεικόνιση των Ευρωπαϊκών δράσεων για τις αστικές περιοχές (Πηγή: Ίδια Επεξεργασία)	83
Σχήμα 3: Ολοκληρωμένη Χωρική Ανάπτυξη σε διάφορα επίπεδα διακυβέρνησης (Πηγή: European Commission, 2020).....	85

Κατάλογος Αρκτικόλεξων

ΕΕ	Ευρωπαϊκή Ένωση
ΕΤΠΑ	Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης
ΕΚΤ	Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο
ΕΤΕπ	Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων

EK	Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο
OXE	Ολοκληρωμένες Χωρικές Επενδύσεις
ΤΑΠΤοΚ	Τοπική Ανάπτυξη με Πρωτοβουλία Τοπικών Κοινοτήτων
EC	European Commission
EIB	European Investment Bank
EU	European Union
ITI	Integrated Territorial Investments
CLLD	Community Led Local Development
UIA	Urban Innovative Actions
UPP	Urban Pilot Projects

Περίληψη

Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι η συγκέντρωση και ανάλυση των Ευρωπαϊκών δράσεων για την αναζωογόνηση των αστικών περιοχών από το 1990 μέχρι και σήμερα, ώστε να εντοπιστούν οι διακριτές διαφορές στις ευρωπαϊκές πολιτικές μέσα στο χρόνο. Έτσι, η εργασία παραθέτει βασικές πολιτικές και προγράμματα, τόσο από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, όσο και από το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης και την Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων. Βασικό ζήτημα είναι μέσα από τις κατευθύνσεις που παρουσιάζονται, να βρεθεί η εξέλιξη των προγραμμάτων και των πολιτικών που αφορούν έμμεσα ή άμεσα τα έργα αστικής αναγέννησης. Παράλληλα, η εργασία επιχειρεί να εντοπίσει τις συνδέσεις μεταξύ των δράσεων από διαφορετικούς ευρωπαϊκούς φορείς. Ταυτόχρονα, η εργασία καθώς προβάλλει ορισμένες αρνητικές κριτικές ως προς τα έργα αστικής ανάπλασης, επιχειρεί μέσα από την ανάλυση των ευρωπαϊκών δράσεων να δώσει απαντήσεις στις κριτικές.

Λέξεις – κλειδιά: αστικές αναπλάσεις, αστική αναγέννηση, αστική ανάπτυξη, Ευρωπαϊκή Ένωση.

Abstract

The aim of this paper is to gather and analyze European actions for revitalizing urban areas from 1990 to the present, in order to identify the distinct differences in European policies over time. Thus, the paper outlines key policies and programs, both by the European Commission and by the European Regional Development Fund and the European Investment Bank. The main issue is through the directions presented, to find the evolution of programs and policies that directly or indirectly concern urban regeneration projects. At the same time, the work seeks to identify the links between actions from different European actors. At the same time, the work, as it presents some negative reviews of urban regeneration projects, attempts to provide answers to the critiques through the analysis of European actions.

Keywords: urban regeneration, urban regeneration, urban development, European Union.

Εισαγωγή

Ένα από τα κύρια εργαλεία για την ανάπτυξη των πόλεων θεωρείται η αστική ανάπλαση. Ως έννοια ωστόσο δε μπορεί να αποσαφηνιστεί με ακρίβεια, καθώς πρόκειται για έναν όρο με ευρύ φάσμα στόχων και δράσεων, που από αυτούς καθορίζεται και ο τύπος της ανάπλασης. Παράλληλα, η αστική ανάπλαση έχει συνδεθεί άμεσα με τη βιωσιμότητα των πόλεων, προσδίδοντάς την έναν πιο ολοκληρωμένο χαρακτήρα, αντιμετωπίζοντας ένα ευρύ φάσμα ζητημάτων που αφορούν τον αστικό χώρο. Η Ευρωπαϊκή Ένωση κατά καιρούς μέσα από τις κατευθύνσεις και τα προγράμματα που δημοσιεύει προωθεί άμεσα ή έμμεσα τις ολοκληρωμένες αστικές αναπλάσεις.

Στο πρώτο κεφάλαιο γίνεται μία σύντομη αναδρομή στην έννοια της αστικής ανάπλασης και πως αυτή διαμορφώθηκε ανά τις δεκαετίες. Παράλληλα, παρατίθενται οι διαφορετικές κατηγορίες αστικών αναπλάσεων και τι ζητήματα μπορεί να εξυπηρετήσει η αστική ανάπλαση. Επιπλέον, γίνεται αναφορά σε κάποιες θεωρήσεις από τη βιβλιογραφία ορισμένων ερευνητών, που εκφράζονται με καχυποψία απέναντι στις αστικές αναπλάσεις.

Στο δεύτερο κεφάλαιο, γίνεται εισαγωγή στις ευρωπαϊκές επεμβάσεις για τις πόλεις. Συγκεκριμένα, αναφέρονται πολιτικές και προγράμματα της Ευρωπαϊκής Ένωσης από το 1990 μέχρι και σήμερα, ώστε να εμφανίζονται σταδιακά οι αλλαγές και οι βελτιώσεις στις επεμβάσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης στα αστικά κέντρα. Παράλληλα, γίνεται μία περιγραφή των επεμβάσεων του Ευρωπαϊκού Ταμείου Περιφερειακής Ανάπτυξης, αλλά και της Ευρωπαϊκής Τράπεζας Επενδύσεων τόσο στην προγραμματική περίοδο 2007 – 2013, όσο και στην 2014 – 2020. Επιπλέον, παρατίθενται κατευθύνσεις μέσα από κείμενα τόσο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, όσο και του ΕΤΠΑ και της ΕΤΕπ, για την ερχόμενη προγραμματική περίοδο 2021 – 2027.

Τέλος, στο τρίτο κεφάλαιο, γίνεται μια καταγραφή σκέψεων και συμπερασμάτων τόσο για το θεωρητικό μέρος της αστικής ανάπλασης, όσο και για τη σταδιακή απεικόνιση των επεμβάσεων της ΕΕ για τις πόλεις. Ταυτόχρονα, γίνεται μια προσπάθεια να απαντηθούν οι ανησυχίες ερευνητών για την αστική ανάπλαση, μέσα από την βιβλιογραφική ανασκόπηση των Ευρωπαϊκών πολιτικών.

1. Θεωρητική προσέγγιση των αναπλάσεων στον αστικό χώρο

Οι πόλεις είναι κέντρα που συγκεντρώνουν ροές ανθρώπων, κεφαλαίων, κλπ. Ως εκ τούτου, οι ροές αυτές καθορίζουν τη μορφή των αστικών κέντρων. Είναι χαρακτηριστικό πως στις θεωρίες για τους αστικούς χώρους από τους Park και Burgess (1925) και Haig (1926), εντοπίζεται κάτι το παράδοξο, ότι τα υψηλά στρώματα διαμένουν περιφερειακά του κέντρου μιας πόλης, ενώ τα χαμηλότερα διαμένουν στο κέντρο, σε κτήρια που προηγουμένως αποτελούσαν κατοικία των υψηλότερων στρωμάτων που λόγω παλαιότητάς τους μεταφέρθηκαν προς την περιφέρεια. Σε αυτές τις -κατά τον Alonso- ιστορικές θεωρίες, εντάσσεται και η έννοια της αστικής ανάπτυξης. Έτσι, συγκεκριμένα ο Burgess θεωρεί πως οι αστικές αναπλάσεις συνήθως γίνονται στις περιοχές του κέντρου, καταστρέφοντας τις παλαιές κατοικίες και δημιουργώντας νέες, οι οποίες όμως είναι πιο ακριβές. Έτσι, προσελκύνονται άτομα με υψηλά εισοδήματα, απωθώντας τους πρώην κατοίκους του κέντρου που η οικονομική τους κατάσταση δεν τους επιτρέπει να διαμείνουν στις αναπλασμένες περιοχές να καταφύγουν μακριά από το κέντρο (Alonso, 1964). Ωστόσο, οι μετακινήσεις των πληθυσμών (στη συγκεκριμένη θεωρία με βάση την οικονομική τους κατάσταση) αναμένεται να συνεχιστούν επ' αόριστον, καθώς επίσης θα συνεχιστεί και η ανάγκη για αστικές αναπλάσεις.

1.1. Ιστορική Αναδρομή της Αστικής Ανάπτυξης

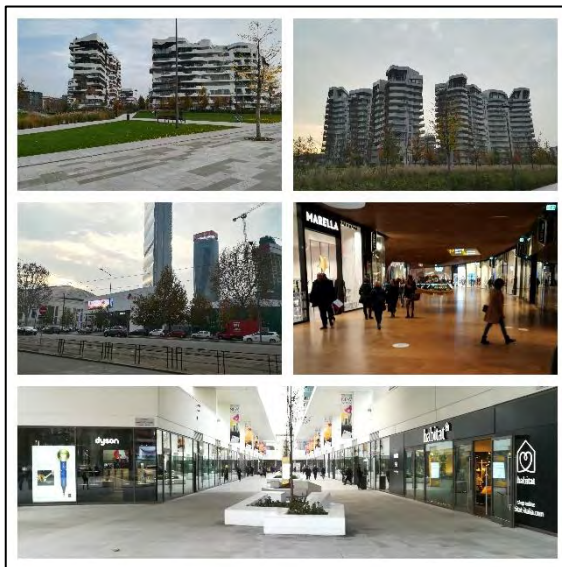
Στον ευρωπαϊκό χώρο, παρά τις πολιτικές, οικονομικές ή διοικητικές διαφοροποιήσεις, γίνεται αντιληπτό πως η ανάπτυξη του πολεοδομικού ιστού στο σύνολο των χωρών αυτών, υπόκειται σε παρεμφερείς νομοτέλειες και στόχους, ενώ εξελίσσεται παράλληλα στο χρόνο. Μετά το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, λόγω των πολλαπλών καταστροφών που είχαν υποστεί, οι περισσότερες ευρωπαϊκές πόλεις τέθηκαν σε τροχιά ανανέωσης και αποκατάστασης. Ειδικότερα, δημιουργήθηκε η ανάγκη για ανανέωση του πολεοδομικού ιστού αυτών, ανάπτυξη κατεστραμμένων εκτάσεων με τη μορφή της ριζικής ανάπτυξης του δομημένου περιβάλλοντος σε συγκεκριμένες, χωρικά εντοπισμένες θέσεις. Σε αυτό συνέδραμαν επίσης, οι συνεχείς πιέσεις που δέχθηκαν οι μεγάλες πόλεις να ανταποκριθούν στις κοινωνικές και οικονομικές μεταβολές. Επομένως, γίνεται αντιληπτό πως η μεταπολεμική περίοδος αποτέλεσε χρονικά μια μεταβατική περίοδο-έναυσμα για τις διαδικασίες ανάπτυξης των μεγάλων πόλεων των αναπτυσσόμενων βιομηχανικά δυτικών – ευρωπαϊκών κρατών, οι οποίες ακολούθησαν και την άσκηση μιας σύγχρονης πολεοδομικής πρακτικής.

Σύμφωνα με τον Οικονόμου (2004) η δεκαετία του '60 χαρακτηρίζεται από επιφανειακή αντιμετώπιση των πολεοδομικών προβλημάτων, χωρίς να τα επιλύουν. Επιπλέον, τη δεκαετία του '60 επικεντρώνεται η πολεοδομική δραστηριότητα στο ιστορικό κέντρο των πόλεων, ενώ την ίδια περίοδο όπως και την επόμενη δεκαετία εφαρμόζονται πρακτικές ανάπλασης εστιάζοντας στη βελτίωση και στην ανανέωση του χώρου αντί για την δημιουργία από την αρχή.

Επιπλέον, στη δεκαετία του '70 με βάση τα κείμενα των Jacobs (1961) και Sennett (1976), από κοινού διαπιστώνουν πως οι αστικές αναπλάσεις «στην πόλη του Φορντισμού και Κεϋνσιανισμού» μειώνουν τις διαπροσωπικές επαφές των ανθρώπων και απομακρύνουν την ταυτότητα των πόλεων σχετικά με τη βιομηχανική μορφή του καπιταλισμού. Ωστόσο, με την κρίση του Φορντισμού και την άνοδο του Μεταφορντισμού στις αρχές της δεκαετίας του 1980, οι αστικές αναπλάσεις προσαρμόστηκαν σε ένα μεταμοντέρνο πλαίσιο και στόχευαν στην αναδιάρθρωση του καπιταλιστικού καθεστώτος και την διαμόρφωση της παγκόσμιας αγοράς και του νεοφιλελεύθερου κοινωνικού χώρου (Sennett, 1998 από Leary και McCarthy, 2013). Παράλληλα, ο αστικός σχεδιασμός από τη δεκαετία του '50 έως και τη δεκαετία του '70, είχε ως κύρια γνωρίσματα την επέκταση των πόλεων, όπως επίσης και την ανάπλαση αστικών περιοχών. Οι νεόδμητες περιοχές διέθεταν αρκετές χρήσεις γης (εμπόριο, πολιτισμός, κ.λπ.) χωρίς να προβλέπουν κατοικίες, με τη βιομηχανία να χωροθετείται στον περιαστικό χώρο (Γοσποδίνη, 2006). Ωστόσο, η δεκαετία του '80 έκανε τομή στην προηγούμενη θεώρηση, θέτοντάς το διαχωρισμό χρήσεων γης ως υπεύθυνο για την υπολειτουργία, ακόμα και την ερήμωση των κοινόχρηστων χώρων. Ο αστικός σχεδιασμός την περίοδο εκείνη χαρακτηρίστηκε εκ νέου από τη μίξη χρήσεων γης (Γοσποδίνη, 2006).

Η δεκαετία του 90 είχε αρκετά γεγονότα που επηρέασαν τις αναπλάσεις. Η φιλελευθεροποίηση της οικονομίας, η δημοσιονομική στενότητα που συνεπάγεται περιορισμό των διαθέσιμων δημοσίων πόρων για το σχεδιασμό και την εφαρμογή τους, η επιστροφή των οικονομικών δικαιωμάτων, η αναδιάρθρωση των σχέσεων δημόσιου-ιδιωτικού τομέα, είχαν επίπτωση και στον τομέα του πολεοδομικού σχεδιασμού και κατ'επέκταση και στα προγράμματα χωρικών παρεμβάσεων. Η μείωση της σημασίας των οριζόντιων κεντρικών προδιαγραφών είχε ως συνέπεια και την σταδιακή υποχώρηση του ρόλου του κεντρικού κράτους. Τα προγράμματα των αναπλάσεων πλέον υλοποιούνται μέσω συμπράξεων είτε με την τοπική αυτοδιοίκηση, είτε με τον ιδιωτικό τομέα, και

στοχεύουν και στην οικονομική ανάπτυξη των περιοχών, πέρα από την επίτευξη του στόχου μιας καλύτερης ποιότητας ζωής. Επιπλέον, ο Οικονόμου (2004) αναφέρει πως το δημοσιονομικό τοπίο της δεκαετίας του '90 αναμόρφωσε την πολεοδομική πολιτική, συνεπώς και την έννοια της αστικής ανάπλασης, εμπλουτίζοντάς την με όρους όπως η αειφορία και η κοινωνική συνοχή. Ταυτόχρονα, μεταστρέφεται το ενδιαφέρον από την εκτατική ανάπτυξη των πόλεων στην επανάχρηση υφιστάμενων χώρων εντός αυτών (Αραβαντινός, 2002). Παράλληλα, η Γοσποδίνη (2006) αναφέρει την τάση του αστικού σχεδιασμού στην δημιουργία επιλεκτικών χωρικών συγκεντρώσεων, που αφορούν είτε τη δημιουργία επιχειρηματικών epicέντρων, είτε πολιτιστικών χώρων και χώρων ψυχαγωγίας. Έτσι την περίοδο εκείνη, αρκετά έργα αστικής ανάπλασης είχαν ξεκινήσει να υλοποιούνται με βάση τη θεωρία αυτή. Ένα σημαντικό παράδειγμα αστικής ανάπλασης με στόχο τη δημιουργία επιχειρηματικού epicέντρου αποτελεί η περιοχή "CityLife" στο Μιλάνο, το οποίο συνδυάζει αρκετές χρήσεις γης όπως κατοικία, οικονομικές υπηρεσίες υψηλού επιπέδου (π.χ. ασφαλιστικές εταιρείες), όπως και εμπόριο. Αντίστοιχα, σημαντικό δείγμα αστικής αναγέννησης με τη δημιουργία πολιτιστικού epicέντρου αποτελεί η περιοχή Abandoibarra στο Μπιλμπάο, με μεταξύ άλλων την κατασκευή του μουσείου Guggenheim (Γοσποδίνη, 2006). Επιπλέον, καθώς η περίοδος εκείνη χαρακτηρίστηκε από έντονη αστικοποίηση και ταυτόχρονα εντάθηκε

το φαινόμενο της αστικής διάχυσης, ο Cough (1990) θεώρησε πως αυτά τα γεγονότα προσέδωσαν ιδιαίτερη σημασία στις αστικές αναπλάσεις μέσω των αστικών πολιτικών εκείνης της περιόδου.

Εικόνα 1: Η περιοχή CityLife στο Μιλάνο (Πηγή: Προσωπικό αρχείο)

Εικόνα 2: Η περιοχή Abandoibarra στο Μπιλμπάο (Πηγή: <https://news.artnet.com/art-world/the-bilbao-effect-20th-anniversary-1111583>)

Χαρακτηριστικά αναπλάσεων		Περίοδος					
		1950	1960	1970	1980	1990	2000→
Χωρική διάσταση	Κέντρα πόλεων						
	Βιομηχανικές ζώνες						
	Γειτονιές-περικεντρικές ζώνες						
Περιεχόμενο	(Κοινωνική) Κατοικία						
	Κοινωνικός εξοπλισμός						
	Επιχειρηματικές δραστηριότητες						
Βασικοί φορείς	Κεντρικό κράτος						
	Τοπική αυτοδιοίκηση						
	Ιδιωτικός τομέας						
	Ισχυρή παρουσία						
	Μειωμένη παρουσία						

Σχήμα 1: Αλλαγές των αναπλάσεων στον ευρωπαϊκό χώρο κατά τη μεταπολεμική περίοδο (Πηγή: Οικονόμου, 2004)

1.2. Ορισμοί της Αστικής Ανάπλασης

Όπως διαπιστώσαμε και παραπάνω, η αστική ανάπλαση στην ξενόγλωσση επιστημονική βιβλιογραφία συναντάται με πολλές ονομασίες. Όμως θεωρούμε κρίσιμο να οριοθετήσουμε την έννοια της αστικής ανάπλασης. Κάτι τέτοιο δεν είναι εύκολο, αλλά ούτε και ξεκάθαρο, αφού οι ορισμοί των αστικών αναπλάσεων ολοένα και πληθαίνουν, ανάλογα το σκοπό της εκάστοτε ανάπλασης.

Η αστική ανάπλαση νοείται ως μια ορθολογική προσέγγιση προς την αειφόρο ανάπτυξη, αφού στοχεύει στην αναβάθμιση του περιβάλλοντος (Adam & Hastings, 2001), την

ενίσχυση των κοινωνικών δεσμών και την ομαλή ένταξη στο κοινωνικό σύνολο ευάλωτων ομάδων (Chan & Yung, 2004) αλλά και την επίλυση οικονομικής φύσεως προβλημάτων της αστικής κοινωνίας (Lee & Chan, 2008). Ως εκ τούτου, αντιλαμβανόμαστε την ιδιαίτερη σημασία των αστικών αναπλάσεων, οι οποίες χρειάζονται μια διαδικασία για να επιτευχθούν. Στην διάρκεια της διαδικασίας αυτής, περιλαμβάνονται αρκετά θέματα σε ότι αφορά το σχεδιασμό, ενώ προκειμένου να είναι κοινωνικά αποδεκτή, η διαβούλευση με ενδιαφερόμενους είναι αναγκαία (Zheng et al., 2014). Στο σημείο αυτό αξίζει να αναφερθούμε σε μία σπουδαία έρευνα των Zheng κ.α. (2014) όπου μέσα από μελέτη 81 ερευνητικών άρθρων που έχουν διαχρονικά δημοσιευθεί κατέδειξαν την διαφοροποίηση των αρκετών ορισμών της αστικής ανάπλασης, αλλά και σημεία που χρειάζονται περαιτέρω έρευνα σχετικά με αυτό το ζήτημα.

Η έννοια της ανάπλασης γνώρισε ποικίλες μεταβολές. Ωστόσο, οι ανάγκες που προκαλούν τις αναπλάσεις εντός του αστικού χώρου διακρίνονται σε:

- Ανάγκες επίλυσης προβλημάτων (προβλήματα κελύφους, ανθρώπινου δυναμικού, χρήσεων, κ.λπ.).
- Ανάγκες πολιτιστικής αξιοποίησης (πολιτιστικής προβολής, αισθητικής ανάδειξης, διατήρησης της ιδιαίτερης φυσιογνωμίας ενός τόπου).
- Οικιστικές ανάγκες. Κάλυψη οικιστικών ελλείψεων ή και άσκηση μιας κοινωνικής στεγαστικής πολιτικής.
- Νέες οικονομικές, καταναλωτικές, ψυχαγωγικές ανάγκες.

Με βάση τις ανάγκες αυτές, ο στόχος της αστικής ανάπλασης είναι πολύπλευρος, αφού από τη μία στοχεύει στην αξιοποίηση του προς ανάπλαση χώρου, συμπεριλαμβανομένων και των κτηρίων και των χρήσεων που τα διέπουν, αλλά και στην ποιοτική αναβάθμιση του αστικού περιβάλλοντος (Στεφάνου, 1993).

Λόγω της πολυφασματικότητας της έννοιας των αστικών αναπλάσεων, η διεθνής βιβλιογραφία διαθέτει ένα ευρύ ονοματολόγιο για αυτές. Κάτι τέτοιο φαντάζει αναγκαίο, αφού έτσι αποσαφηνίζεται ο τύπος της παρέμβασης που διενεργείται (ΕΚΚΕ, 2017). Έτσι, κατά τους Zhen κ.α. (2014) οι έννοιες «urban renewal», «urban regeneration», «urban redevelopment» και «urban rehabilitation» διαφέρουν κυρίως στην κλίμακα που επεμβαίνει στον αστικό χώρο, με τις δυο πρώτες έννοιες να χρησιμοποιούνται κυρίως για μεγάλης κλίμακας επεμβάσεις. Ταυτόχρονα η έννοια «urban regeneration»

χρησιμοποιείται όταν πρόκειται για έναν πλέον ολοκληρωμένο χωρικό σχεδιασμό με στόχο την αντιμετώπιση πολλών ζητημάτων σε υποβαθμισμένες περιοχές ώστε να επιτευχθεί οικονομική, φυσική, κοινωνική και περιβαλλοντική αναβάθμισή τους (Ercan, 2011). Μετά από ερώτηση στην κ. Γοσποδίνη σχετικά με τους διάφορους ορισμούς, ως αστική ανάπλαση ορίζεται ο επανασχεδιασμός αστικών περιοχών, καθώς και σύνολο παρεμβάσεων σε διατηρητέες υπό – περιοχές εντός του αστικού ιστού με στόχο την επανάχρησή τους. Επιπλέον οι δύο έννοιες (urban redevelopment και urban rehabilitation) αν και αφορούν μικρότερης κλίμακας επεμβάσεις ο μιν πρώτος όρος νοείται ως ο επανασχεδιασμός περιοχής χωρίς διατηρητέο χαρακτήρα, όπου στις περισσότερες περιπτώσεις δημιουργείται νέο κτηριακό δυναμικό, κατεδαφίζοντας το υφιστάμενο. Ο όρος rehabilitation αφορά κυρίως την ανακαίνιση κτηρίων (Zuckerman, 1991, De Sousa, 2008).

Κάπου εδώ είναι σκόπιμο να αναφέρουμε την έννοια της αστικής αναγέννησης που συναντάται στην επιστημονική βιβλιογραφία, ώστε να διαχωριστούν οι δύο όροι. Καθώς αναφερθήκαμε στην αστική αναγέννηση, η αστική ανάπλαση κατά τους Couch κ.α. (2011) στοχεύει στην εξάλειψη περιοχών που διαμένουν οικονομικά ασθενέστερες ομάδες και την αναδιαμόρφωση του φυσικού χώρου, εξετάζοντας αρκετά στοιχεία όπως η διατήρηση της κληρονομιάς. Οι Zheng κ.α. (2014) επισημαίνουν ότι η αστική ανάπλαση στοχεύει στη βελτίωση των φυσικών, κοινωνικοοικονομικών και οικολογικών πτυχών των αστικών περιοχών μέσω διαφόρων ενεργειών όπως η αναδημιουργία, η αποκατάσταση και η διατήρηση της κληρονομιάς. Μετά από επικοινωνία με την κ. Γοσποδίνη, ως αστική αναγέννηση νοείται ο επανασχεδιασμός αστικών περιοχών, όπου λαμβάνονται υπόψιν και ο κοινωνικός, ο οικονομικός και ο περιβαλλοντικός παράγοντας, εκτός από το χωρικό στοιχείο.

Οι αστικές αναπλάσεις στοχεύουν στην επίλυση μιας σειράς αστικών προβλημάτων, συμπεριλαμβανομένης της επιδείνωσης των αστικών λειτουργιών, του κοινωνικού αποκλεισμού στις αστικές περιοχές και της ρύπανσης του περιβάλλοντος. Θεωρείται ως ορθή προσέγγιση για την προώθηση των αξιών της γης και τη βελτίωση της περιβαλλοντικής ποιότητας (Adams & Hastings, 2001), στην αποκατάσταση του προβλήματος της αστικής αποσύνθεσης και στην ικανοποίηση διάφορων κοινωνικοοικονομικών στόχων (Lee & Chan, 2008), και στην ενίσχυση των υφιστάμενων κοινωνικών δικτύων, στη βελτίωση της ένταξης ευάλωτων ομάδων και στην αλλαγή των αρνητικών επιπτώσεων στο περιβάλλον διαβίωσης (Chan & Yung, 2004). Συγκεκριμένα,

τα έργα της αστικής ανάπλασης διευκολύνουν τη στέγαση καλής ποιότητας και μειώνουν τους κινδύνους για την υγεία στην κοινότητα (Krieger & Higgins, 2002), ενώ προωθούν την επισκευή των ερειπωμένων κτιρίων (Ho, Yau, Poon, & Liusman, 2012) και βελτιώνουν την αποτελεσματική χρήση του κτιρίου και των πόρων της γης στην πόλη (Ho et al., 2012).

Ανατρέχοντας στην Ελληνική νομοθεσία, ο όρος αστική ανάπλαση εμφανίζεται στο ν.1337/83 και συγκεκριμένα στο άρθρο 8, όπου ανάπλαση «θεωρείται η επέμβαση σε μία περιοχή, η οποία περιλαμβάνει σύνολο κατευθύνσεων, μέτρων, παρεμβάσεων και διαδικασιών πολεοδομικού, κοινωνικού, οικονομικού, οικιστικού και ειδικού αρχιτεκτονικού χαρακτήρα με σκοπό τη βελτίωση των όρων διαβίωσης των κατοίκων, τη βελτίωση του δομημένου περιβάλλοντος, καθώς και την προστασία και ανάδειξη των πολιτιστικών, ιστορικών, μορφολογικών και αισθητικών στοιχείων και χαρακτηριστικών της περιοχής». Αργότερα, με τη δεκαετία του '90 όπου μετασχηματίζεται η πολεοδομική πολιτική, οι αναπλάσεις γίνονται εργαλείο του στρατηγικού σχεδιασμού, λόγω της πολυφασματικής φύσης τους. Οι αναπλάσεις πλέον νοούνται ως πολυτομεακές παρεμβάσεις, ξεπερνώντας τα όρια του φυσικού και μόνο σχεδιασμού. Κατά το ΥΠΕΚΑ, οι αστικές αναπλάσεις διαχωρίζονται σε:

- Διαμορφώσεις στον ελεύθερο δημόσιο (κοινόχρηστο) χώρο και
- Ανασυγκρότηση και βελτίωση των περιοχών της πόλης (κεφ. Β' του ν. 2508/97) με παρεμβάσεις τόσο στον δημόσιο όσο και στον ιδιωτικό δομημένο και αδόμητο χώρο.

Όπως παρατηρούμε, οι αστικές αναπλάσεις έχουν κερδίσει σημαντικό χώρο στα κείμενα που εξετάζουν ζητούμενα όπως η αστική ανάπτυξη. Ωστόσο, παρατηρείται μια διαρκής σύγχυση στην ονοματολογία, καθώς η επέμβαση στον αστικό χώρο με τη μορφή της ανάπλασης διαφέρει αναλόγως την ένταση και την έκταση του έργου, αλλά και τις μορφές επέμβασης. Παρότι η ελληνόγλωσση βιβλιογραφία διαφοροποιεί τους όρους αστική ανάπλαση και αστική αναγέννηση, η διεθνής βιβλιογραφία δείχνει να έχει επικαλύψει την έννοια της αστικής ανάπλασης, καθώς σύμφωνα με το Γλωσσάριο Χωροταξίας της Συνόδου των Υπουργών Χωροταξίας του Συμβουλίου της Ευρώπης υιοθετήθηκε η ολιστική προσέγγιση μιας αστικής ανάπλασης, κοινώς με την αστική αναγέννηση και αναζωογόνηση. Έτσι ως ολοκληρωμένη αστική αναγέννηση ορίστηκε η διαδικασία η «οποία στοχεύει στη μετατροπή της απαρχαιωμένης κοινωνικοοικονομικής

βάσης συγκεκριμένων αστικών περιοχών, προς την κατεύθυνση της βιώσιμης ανάπτυξης μέσω της προσέλκυσης νέων δραστηριοτήτων και επιχειρήσεων, του εκσυγχρονισμού του αστικού ιστού, της βελτίωσης του αστικού περιβάλλοντος και της διαφοροποίησης των κοινωνικών δομών» (CEMAT, 2007 από ΕΚΚΕ, 2017).

1.3. Αρνητικές κριτικές της αστικής ανάπλασης

Καθώς ανατρέχουμε στη βιβλιογραφία θα παρατηρήσουμε την σπουδαιότητα της αστικής ανάπλασης, καθώς όπως διαπιστώσαμε αναφέρεται για την επίλυση πολλών και όχι ίδιας φύσεως ζητημάτων. Ωστόσο, διαχρονικά αρκετοί ερευνητές έχουν αρκετές ενστάσεις επί του θέματος. Ένα χαρακτηριστικό δείγμα αποτελεί η έρευνα της Jacobs (1961) η οποία έκανε δριμύτατη κριτική ως προς τα προγράμματα ανάπλασης στις ΗΠΑ κατά την περίοδο εκείνη. Συγκεκριμένα, υποστήριξε πως διατέθηκαν αρκετά μεγάλες επιχορηγήσεις για έργα μεγάλης κλίμακας που ενώ είχαν ως στόχο την αποπεριορισμό αστικών περιοχών, την τόνωση της μεσαίας τάξης και την επίλυση κυκλοφοριακών ζητημάτων, εν τούτοις αναλώθηκαν δισεκατομμύρια στην προσφορά έργων στέγασης που δεν αναβαθμίζουν την ποιότητα ζωής του μέσου πολίτη ούτε και την ασφάλειά του. Σε ένα γενικότερο συμπέρασμα, η Jacobs (1961) επεσήμανε πως μεγάλης κλίμακας αναπλάσεις δεν προάγουν τη ζωτικότητα εντός αστικού χώρου και πως μόνο μέσα από μικρής κλίμακας επενδύσεις μπορεί να επιτευχθεί κάτι τέτοιο. Παράλληλα, υποστήριξε πως δεν υπάρχει οριζόντιος τρόπος πολεοδόμησης μιας περιοχής και πως οι σχεδιαστές πρέπει να αφογκράζονται τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των πόλεων, που τις χαρακτηρίζει ως «οργανικές και έμβιες οντότητες».

Αρκετά αργότερα, μια σημαντική μερίδα ερευνητών ασχολήθηκε με την φύση των πολιτικών ανάπλασης. Ειδικότερα, καλλιεργείται η θεωρία πως τις τελευταίες δεκαετίες οι κρατικές πολιτικές νεοφιλελευθεροποιούνται, με ξεκάθαρο αντίκτυπο στην προσφορά κοινωνικής κατοικίας η οποία ολοένα και χάνεται από τις αστικές πολιτικές (Uitermark & Loopmans, 2013). Έτσι, σε ότι αφορά τις πολιτικές αστικής ανάπλασης οι Uitermark & Loopmans (2013) θεωρούν πως προάγουν τον εξευγενισμό, απομακρύνοντας τα κατώτερα κοινωνικά στρώματα, στο βωμό της ανάπτυξης «ζωτικών, διαφορετικών, ευημερούντων και ισορροπημένων γειτονιών». Επιπλέον, λαμβάνοντας υπόψη παραδείγματα αστικών πολιτικών από τις Ηνωμένες Πολιτείες και το Ηνωμένο Βασίλειο, η αστική αναγέννηση δείχνει ως ένα «όχημα» που προωθεί τον εξευγενισμό εις βάρος

μειονεκτικών ομάδων (Uitermark & Loormans, 2013). Τέλος, τίθεται η κριτική στάση απέναντι στην έννοια της κοινωνικής μείξης που προωθείται μέσω των αστικών πολιτικών, καθώς θεωρούν πως αποτελεί ένα ακόμα εργαλείο προς τον εξευγενισμό με έμμεσο τρόπο (Bridge κ.α., 2012).

2. Μεθοδολογικό Πλαίσιο – Σκοπός της εργασίας

Στο κεφάλαιο αυτό, παρατίθενται οι μέθοδοι που χρησιμοποιήθηκαν για την εκπόνηση της παρούσας διπλωματικής εργασίας. Αρχικά, αναλύθηκαν μέσα από βιβλιογραφική έρευνα οι έννοιες της αστικής ανάπτυξης και της αστικής αναγέννησης, ενώ παρατίθενται και κάποιοι επικριτικοί στοχασμοί ερευνητών σχετικά με αυτές τις έννοιες. Στη συνέχεια, αναζητήθηκαν οι ευρωπαϊκές πολιτικές για τις αστικές περιοχές από τη δεκαετία του 1990 μέχρι και σήμερα. Ωστόσο, κρίθηκε προτιμότερο η ταξινόμηση αυτών, ανάλογα με το είδος πολιτικής, αλλά με χρονολογική σειρά σε κάθε είδος. Έτσι ταξινομήθηκαν σε προγράμματα, πολιτικές και σε χρηματοδοτικά εργαλεία και πολιτικές.

Έτσι, σε πρώτο στάδιο πραγματοποιήθηκε εκτενής βιβλιογραφική έρευνα, από όπου αναδείχθηκε η ιστορία των αστικών αναπλάσεων, καθώς και η μορφή που έχει πάρει μέχρι σήμερα, μέσα από σειρά δεκαετιών. Παράλληλα, αναζητήθηκαν απόψεις ερευνητών που να κρίνουν αρνητικά τις αστικές επεμβάσεις μεγάλης κλίμακας, ώστε να διερευνηθεί εάν μέσα από τις ιδέες και κατευθύνσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης μπορούν οι αρνητικές κριτικές να απαντηθούν. Συνεπώς, πραγματοποιήθηκε έρευνα στις πολιτικές της Ευρωπαϊκής Ένωσης και των επιμέρους οργάνων της σχετικά με τις αστικές αναπλάσεις. Ωστόσο, καθώς κάτι τέτοιο φαντάζει αόριστο χρονικά, θεωρήθηκε συνετό να οριστεί ένα έτος αφετηρία της βιβλιογραφικής έρευνας με τερματικό έτος το σήμερα. Έτσι, για λόγους που εξηγούνται παρακάτω, επιλέχθηκε το 1990.

Σε δεύτερο στάδιο, αφού συγκεντρώθηκαν οι κύριες ευρωπαϊκές πολιτικές, ταξινομήθηκαν αρχικά ανάλογα το είδος πολιτικής και στη συνέχεια τοποθετήθηκαν με χρονολογική σειρά. Ωστόσο, προκειμένου να αποτυπωθεί κατά το βέλτιστο τρόπο η λογική συνέχεια από τη μία προγραμματική περίοδο στην άλλη, θεωρήθηκε σκόπιμο να αναφερθούμε κατά τον πληρέστερο τρόπο στην κάθε μία πολιτική, εμφανίζοντας σταδιακά αλλαγές και βελτιώσεις που προκύπτουν τόσο από τα αποτελέσματα των προηγούμενων πολιτικών, όσο και από τα ερείσματα από παράλληλες πολιτικές.

3. Οι Ευρωπαϊκές δράσεις για την αναζωογόνηση των πόλεων

Οι αστικές αναπλάσεις αποτελούν μείζονος σημασίας τρόπος για την επίτευξη βιώσιμης ανάπτυξης στις αστικές περιοχές. Στο πλαίσιο αυτό, ευρωπαϊκοί και παγκόσμιοι φορείς και οργανισμοί έχουν συμπεριλάβει τις αστικές αναπλάσεις στις στρατηγικές τους και σε αρκετά προγράμματα. Η Ευρωπαϊκή Ένωση δε θα μπορούσε να μην είναι μία από αυτούς. Ειδικότερα, η επαφή των Ευρωπαϊκών οργάνων με τις αναπλάσεις δε μπορεί να χαρακτηριστεί επ' ουδενί ως πρωτόγνωρη εμπειρία. Από τις πρώτες στρατηγικές που προωθήθηκαν, οι ευρωπαϊκές πόλεις και οι τρόποι ανάπτυξής τους ήταν σε προτεραιότητα. Η ευρωπαϊκή πολιτική για τις πόλεις εντάθηκε από τη δεκαετία του 1990 μέσα από τα προγράμματα URBAN. Αυτά πραγματοποιήθηκαν σε τρεις φάσεις, βοηθώντας τις τοπικές αρχές να υλοποιήσουν έργα εντός του αστικού ιστού με στόχο τη βιώσιμη ανάπτυξη και τη βελτίωση της λειτουργικότητας των αστικών κέντρων.

Με το πέρασμα των χρόνων, η ΕΕ απέκτησε ολοένα και μεγαλύτερη εμπειρία, κάτι που αποτυπώθηκε μέσα από τις πολιτικές της, όπως στην περίπτωση του Χάρτη της Λειψίας το 2007 και της Διακήρυξης του Τολέδο το 2010. Ωστόσο, η εμπειρία της στα ζητήματα της αστικής αναγέννησης ήταν αυτή που την οδήγησε στην ανανέωση ή και στη μετατροπή ορισμένων κατευθύνσεων, λ.χ. στην περίπτωση των κατευθυντήριων οδηγιών για την αναγέννηση αστικών περιοχών του 1996 και στην αντικατάστασή τους με τον οδηγό του 2007.

Ως εκ τούτου, η Ευρωπαϊκή πολιτική συνέχισε να εξελίσσεται, εντάσσοντας στις κατευθύνσεις για τις αστικές περιοχές και άλλες τομεακές πολιτικές που λαμβάνουν ολοένα και περισσότερο χώρο στο παγκόσμιο προσκήνιο, όπως αυτές της ενέργειας και του πολιτισμού. Ειδικότερα, η πολιτική «Ευρώπη 2020» που σχετίζεται με τους βασικούς στόχους που έχει θέσει η ΕΕ για την προγραμματική περίοδο 2014 – 2020, καθώς αφορούν κατά βάση ενεργειακούς στόχους, στα πλαίσια της κλιματικής αλλαγής και της βιώσιμης ανάπτυξης, επηρεάζει αναπόφευκτα και τις αστικές της πολιτικές που παράγονται, όπως η Ευρωπαϊκή Αστική Ατζέντα, καθώς και η Εδαφική Ατζέντα 2020. Ωστόσο, στην παράθεση των επιμέρους ευρωπαϊκών πολιτικών παρατηρείται χρονολογική και επί του πρακτέου συνέχεια, καθώς συνεχίζει να βασίζεται στα αποτελέσματα των προηγούμενων δικών της πολιτικών.

Παρ' όλ' αυτά, είναι σημαντικό να αναγνωρίσουμε αρκετά όργανα και εργαλεία που λειτουργούν διαχρονικά και έχουν ως κύριο στόχο την εκπλήρωση των βασικών στόχων

της ΕΕ. Συνεπώς, τα διαρθρωτικά ταμεία (ΕΤΠΑ, ΕΚΤ) αλλά και η ΕΤΕπ λειτουργούν με γνώμονα τις κεντρικές κατευθύνσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης, υποστηρίζοντας τόσο τεχνικά, όσο και χρηματοοικονομικά, έργα των ευρωπαϊκών πόλεων που δεν έχουν άλλο στόχο πέρα από τη βιωσιμότητά τους, την βελτίωση του αστικού περιβάλλοντος, την κοινωνική ευημερία και την τοπική ανάπτυξη, προωθώντας παράλληλα καινοτόμες πρακτικές. Στο ίδιο μοτίβο, λειτουργεί και το URBACT, το οποίο αποτελεί το κύριο όργανο διάδοσης και ανταλλαγής πληροφοριών, πρακτικών, κ.λπ. μεταξύ των ευρωπαϊκών πόλεων, φέρνοντάς τες άμεσα σε επαφή, τόσο μεταξύ τους, όσο και με επαγγελματίες του χώρου.

Στο σημείο αυτό κρίνεται σημαντικό να επισημάνουμε μια σημαντική παράμετρο. Τα περισσότερα στοιχεία που έχουν βρεθεί και αναλύονται παρακάτω δεν αποτελούν αμιγείς πολιτικές της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τις αστικές αναπλάσεις, καθώς κάτι τέτοιο δεν υφίσταται μέχρι σήμερα. Ωστόσο, πρόκειται για αστικές πολιτικές, ή και τομεακές πολιτικές που έχουν αντίκτυπο και σε έργα αστικών αναπλάσεων και αστικών αναγεννήσεων. Για το λόγο αυτό, παρακάτω παρατίθενται όλες οι αστικές πολιτικές αλλά και κάποιες τομεακές πολιτικές που ανταποκρίνονται και σίγουρα δύναται να ληφθούν υπόψη από τους ιθύνοντες σε μια αστική ανάπλαση / αναγέννηση.

3.1. Ευρωπαϊκά Προγράμματα για τις πόλεις

3.1.1. Urban Pilot Projects

Η Ευρωπαϊκή Ένωση το 1990 ξεκίνησε ένα πρόγραμμα μέσω του Ευρωπαϊκού Ταμείου Περιφερειακής Ανάπτυξης (ΕΤΠΑ), το «Urban Pilot Projects». Η πρώτη φάση του προγράμματος διήρκησε από το 1990 μέχρι και το 1996. Ο συνολικός αριθμός των σχεδίων που ξεκίνησαν και υλοποιούνταν ήταν 33 από 11 μέλη – κράτη της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ο συνολικός προϋπολογισμός ανήρθε στα 202 εκατομμύρια ευρώ , με το 50% του προϋπολογισμού να προέρχεται από κοινοτικούς πόρους του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου. Κύριοι στόχοι του προγράμματος ήταν να δοθεί έμφαση και στήριξη σε έργα που μεταξύ άλλων προάγουν την καινοτομία στην αστική αναγέννηση και το σχεδιασμό, όπως επίσης και την βέλτιστη αξιοποίηση των πλεονεκτημάτων και δυνατών στοιχείων ενός αστικού κέντρου με τη συμβολή των νέων τεχνολογιών προς όφελος της τοπικής οικονομίας, της κοινωνικής συνοχής και του αστικού ιστού. Έτσι, μέσα από την έκθεση για την πρώτη φάση του προγράμματος, οι αστικές περιοχές αναγνωρίζονται ως

ισχυροί οικονομικοί και αναπτυξιακοί πόλοι της ΕΕ, που ταυτόχρονα αντιμετωπίζουν αρκετά φυσικά και ανθρωπογενή προβλήματα, όπως ο κοινωνικός αποκλεισμός, διάφορα κοινωνικοοικονομικά ζητήματα, η καταστροφή του περιβάλλοντος και η μόλυνσή του και φυσικά το φαινόμενο της αποβιομηχάνισης των πόλεων. Αυτές οι οχλήσεις αποτελούν κύριοι στόχοι αντιμετώπισης μέσω του UPP, είτε στην πρώτη είτε στη δεύτερη φάση του. Επίσης, είναι σημαντικό να τονίσουμε πως το UPP εστιάζει σε τέτοια προβλήματα μέσω ολοκληρωμένων στρατηγικών είτε τα προβλήματα εντοπίζονται στο κέντρο της αστικής περιοχής, είτε στα περίχωρα (European Commission, 1998).

Μέχρι το 1993 είχαν ξεκινήσει το σύνολο των χρηματοδοτηθέντων έργων με τα πρώτα έργα να εντοπίζονται στο Λονδίνο και τη Μασσαλία. Στα έργα αυτά αναγνωρίζουμε περιπτώσεις έργων που ασχολούνται με την περιβαλλοντική αποκατάσταση τμήματος πόλεων, την αναζωογόνηση ιστορικών κέντρων, την τόνωση της τοπικής οικονομίας και την ανάπτυξη νέων οικονομικών δραστηριοτήτων εντός των τειχών της πόλης. Ωστόσο, τα έργα δεν εστίαζαν μόνο στην στήριξη υλικών έργων, αλλά και σε άυλα έργα που είχαν ως στόχο την σύνδεση δραστηριοτήτων που σχετίζονται με την έρευνα και την ανάπτυξη με τους τοπικούς ενδιαφερόμενους φορείς (π.χ. πανεπιστήμια) σε μία πόλη και τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις (European Commission, 1998).

Μετά την αναμενόμενη επιτυχία του προγράμματος, το UPP επανήλθε για μία δεύτερη φάση όπου η αρχή της χαρακτηρίστηκε από μεγάλη επιτυχία, καθώς κατατέθηκαν 503 αιτήσεις για έργα ώστε να χρηματοδοτηθούν από το πρόγραμμα. Έτσι, μετά από την κατάλληλη διαλογή, επιλέχθηκαν 26 έργα, συνολικού κόστους 162 εκατομμυρίων ευρώ, το 39% εξ αυτών ήτοι 63 εκ. ευρώ ήταν η συνεισφορά του ΕΤΠΑ. Ωστόσο, όπως παρατηρούμε στην ετήσια έκθεση του 1997 για τη δεύτερη φάση του προγράμματος, η οργάνωσή της έγινε με πιο «ανοικτό» και κυρίως μεθοδικό τρόπο. Αρχικά, βοήθησε το γεγονός πως υπήρξαν κάποια αποτελέσματα από την πρώτη φάση, συνεπώς η συνέχεια του προγράμματος έγινε με πιο λεπτομερή τρόπο. Συνεπώς, όταν προκηρύχθηκε η φάση των προτάσεων από τα κράτη μέλη της ΕΕ, ήταν απαραίτητο τα προτεινόμενα έργα να εστιάζουν σε μία ή περισσότερες θεματικές από αυτές που τους δόθηκαν. Οι θεματικές ήταν οι εξής:

A. Βελτίωση του πολεοδομικού σχεδιασμού των περιφερειακών γειτονιών σε μεσαίες έως μεγάλες πόλεις που έχουν αναπτυχθεί με απρογραμματίστο τρόπο.

Β. Αξιοποίηση πολιτιστικών, γεωγραφικών, ιστορικών ή άλλων πλεονεκτημάτων πόλεων μεσαίου μεγέθους.

Γ. Αναγέννηση ιστορικών κέντρων ή υποβαθμισμένων περιοχών και έναρξη νέων οικονομικών δραστηριοτήτων ή ενίσχυση υφισταμένων (ιδίως ΜΜΕ, όπως καταστήματα γειννίας και βιοτεχνικές επιχειρήσεις κ.λπ.) σε συνδυασμό με επαγγελματική κατάρτιση, αποκατάσταση, περιβαλλοντικές δράσεις ή βελτιώσεις ασφαλείας.

Δ. Αντιμετώπιση της λειτουργικής απαξίωσης στις αστικές ζώνες με την εισαγωγή νέων χρήσεων που θα παρέχουν τις αναγκαίες αστικές / αστικές υποδομές, υπηρεσίες ή νέες οικονομικές δραστηριότητες. βελτίωση των εγκαταστάσεων σε υποβαθμισμένες αστικές περιοχές γύρω από τους σταθμούς μαζικής μεταφοράς.

Ε. Προώθηση της κοινωνικής / οικονομικής ενσωμάτωσης των μειονοτικών ομάδων και των μέτρων για την ισότητα των ευκαιριών, ιδίως μέσω της σύμπραξης και της συμμετοχής των πολιτών.

ΣΤ. Βελτίωση του περιβάλλοντος μέσω της δημιουργίας νέων ανοιχτών / πράσινων χώρων ή / και δραστηριοτήτων αναψυχής μαζί με βιώσιμες εγκαταστάσεις σε κατοικημένες περιοχές. ολοκληρωμένες δραστηριότητες επεξεργασίας αποβλήτων και ανακύκλωσης · μείωση της κατανάλωσης ενέργειας μέσω ανανεώσιμων ή καθαρών χρήσεων εναλλακτικής ενέργειας.

Ζ. Καλές πρακτικές για τη διατήρηση κτιρίων αρχιτεκτονικού και κοινωνικού ενδιαφέροντος σε περιοχές με γεωγραφικά μειονεκτήματα.

Η. Ολοκληρωμένη διαχείριση του δικτύου δημόσιας συγκοινωνίας / στάθμευσης και ανάπτυξη στρατηγικών που ενισχύουν την προσβασιμότητα των απομονωμένων οικονομικά μειονεκτικών συνοικιών στις αγορές εργασίας.

Ι. Χρήση της τεχνολογίας των πληροφοριών για τη βελτίωση της λειτουργίας και της οικονομικής ανάπτυξης στις πόλεις.

Ι. Αντιμετώπιση θεσμικών / νομικών ζητημάτων που είναι απαραίτητα για την υλοποίηση καινοτόμων σχεδίων (European Commission, 1998).

Το εν λόγω πρόγραμμα χρηματοδοτήθηκε από το ΕΤΠΑ σύμφωνα με το άρθρο 10 του κανονισμού του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου σχετικά με τις διατάξεις που αφορούν το

ΕΤΠΑ, που αφορά την ενίσχυση δράσεων που ενισχύουν την περιφερειακή ανάπτυξη σε κοινοτικό επίπεδο.

3.1.2. Urban Community Initiative (1994 – 1999)

Με τα Urban Pilot Projects να αποτελούν τα δείγματα γραφής της Ευρωπαϊκής Ένωσης στον τομέα των αστικών αναπλάσεων, το 1994 εγκαινιάστηκε ένα νέο πρόγραμμα, το Urban Community Initiative. Ακολουθώντας τα πατήματα του πρώτου προγράμματος, το URBAN είχε ως πρωταρχικό σκοπό τη διόρθωση προβλημάτων που αφορούν την κοινωνική συνοχή μετά από αστικές αναγεννήσεις. Με λίγα λόγια, το URBAN στόχευε στην διόρθωση των προβλημάτων από τα UPP.

Ωστόσο, το URBAN πρόκειται για το πρώτο ολοκληρωμένο πρόγραμμα αστικής αναγέννησης της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Και αυτό διότι το πρόγραμμα λαμβάνει υπόψη όλες τις διαστάσεις της αστικής ζωής. Έτσι, περιέχονται έργα που εστιάζουν στην βελτίωση των υποδομών τα οποία συνδυάζονται με δράσεις για την ανάπτυξη της τοπικής οικονομίας, την κοινωνική συνοχή και την όξυνση των κοινωνικών ανισοτήτων, αλλά και την βελτίωση του αστικού περιβάλλοντος και της ποιότητας ζωής. Συνεπώς το URBAN εστίασε κυρίως σε γειτονίες που αντιμετωπίζουν προβλήματα φτώχειας, υψηλά ποσοστά ανεργίας, κλπ., όπου παρεμβαίνει βελτιώνοντας την κοινωνική συνοχή και ευημερία, με καινοτόμες και ολοκληρωμένες προσεγγίσεις. Συνεπώς, μέσα από τα κείμενα της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, γίνεται αντιληπτό πως το URBAN λειτουργεί εντατικά σε τοπικό επίπεδο. Συγκεκριμένα, οι τοπικές αρχές είναι άμεσα εμπλεκόμενες με την υλοποίηση των προγραμμάτων στα 2/3 της διαδικασίας (European Commission, 2003). Ταυτόχρονα, το πρόγραμμα απαιτεί την ισχυρή συμμετοχή της τοπικής κοινότητας, τόσο στο σχεδιασμό, όσο και στην παρακολούθηση του προγράμματος. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή επισημαίνει πως η δυναμική αρωγή της κοινωνίας στο πρόγραμμα αυξάνει τις πιθανότητες να είναι επιτυχημένο μακροπρόθεσμα, ιδίως όταν πρέπει να αντιμετωπιστούν κοινωνικά ζητήματα. Παράλληλα, θέτεται εκ νέου και σε πιο σταθερή βάση, η προοπτική της ανταλλαγής πρακτικών. Ως εκ τούτου, το URBAN έρχεται σε συνεργασία με το URBACT, το οποίο θα συλλέγει και θα αναγνωρίζει τις λεγόμενες «καλές πρακτικές», γνωστοποιώντας τις στις συνεργαζόμενες πόλεις του προγράμματος.

Κατά πολλούς, το URBAN είχε επιρροές από κράτη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, όπως το Ηνωμένο Βασίλειο το οποίο είχε παρουσιάσει νωρίτερα από άλλα κράτη το εθνικό πλαίσιο για αστικές αναγεννήσεις «City Challenge» το 1991. Έτσι, το ευρωπαϊκό

πρόγραμμα υιοθέτησε πολλά εργαλεία και πρακτικές του Βρετανικού μοντέλου (De Gregorio, 2015). Μάλιστα, ο βαθμός επηρεασμού του URBAN είναι τέτοιος, ώστε η Γενική Διεύθυνση Περιφερειακής Πολιτικής της Ευρωπαϊκής Κοινότητας (DG Regio) ανέθεσε στον Michael Parkinson που δραστηριοποιούταν έντονα σε ανάλογα έργα του Ηνωμένου Βασιλείου, να κάνει το προσχέδιο του τότε νεοσύστατου προγράμματος. Έτσι, η πείρα του σε έργα αστικών προγραμμάτων της χώρας του, τον οδήγησε στη δημιουργία του URBAN, ενός προγράμματος με βαθιά επιρροή από το City Challenge (De Gregorio, 2012). Ωστόσο, στο σημείο αυτό, θεωρείται χρήσιμο να περιγράψουμε τι περιείχε το City Challenge, ώστε να δημιουργηθεί ορθή αντίληψη για το τι υιοθέτησε και το URBAN. Το City Challenge αποτέλεσε σημείο καμπής για τα εθνικά προγράμματα για αστικές περιοχές του Ηνωμένου Βασιλείου, καθότι αποτελούσε την πρώτη ολοκληρωμένη προσέγγιση του αστικού χώρου, όπου κύριοι ενδιαφερόμενοι ήταν οι τοπικοί φορείς, που θα διαδραμάτιζαν σημαντικό ρόλο στις εργασίες αναγέννησης. Με στόχο την μείωση των κοινωνικών ανισοτήτων και την ένταξη ευαίσθητων κοινωνικά ομάδων, το πρόγραμμα αυτό έκανε την πρώτη απόπειρα αποκέντρωσης των εξουσιών (De Gregorio, 2015).

Η καινοτομία στο σχεδιασμό του προγράμματος είναι η συμμετοχή του κοινού στη διαμόρφωση και υλοποίηση του εκάστοτε έργου. Έτσι, δημιουργείται μεγαλύτερη αισιοδοξία για τις επιπτώσεις του έργου στην κοινωνία, όπως επίσης και τα προβλήματα λύνονται πιο ουσιαστικά καθότι οι ίδιοι οι πολίτες σκιαγραφούν το προφίλ της περιοχής. Συνεπώς, όπως αντιλαμβανόμαστε από τα γραφόμενα της ιστοσελίδας του προγράμματος, επρόκειτο για την πρώτη ολοκληρωμένη προσέγγιση «bottom – up». Η συγκεκριμένη καινοτομία, κατά τους Jones & Allmendinger (2002) έχει πολιτική χροιά, καθότι θεωρούν πως η εισαγωγή του συμμετοχικού σχεδιασμού αποτελεί αντίδραση στην εμπειρία στο σχεδιασμό της δεκαετίας του '80, κόντρα στο νεοφιλελεύθερο αντι – σχεδιαστικό μοντέλο. Το URBAN ωστόσο έδειξε τη διαφοροποίησή του από το βρετανικό μοντέλο, υιοθετώντας εντονότερη κοινωνική προσέγγιση. Κατά την De Gregorio (2015), η φύση της Ευρωπαϊκής Ένωσης που αποτελεί συνεργασία των περισσότερων κρατών της ηπείρου, έστρεψε το πρόγραμμα προς μια πιο κοινωνική κατεύθυνση, καθώς θεωρείται αποτέλεσμα της επιρροής των βόρειων χωρών και της Γαλλίας.

Όπως παρατηρείται από τα κείμενα της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, απτή και ξεκάθαρη μεθοδολογία δεν παρατηρείται σε θεωρητικό επίπεδο. Οι τρόποι με τους οποίους λειτουργούν τα προγράμματα του URBAN γίνονται ξεκάθαροι μόνο μέσα από τα

παραδείγματα πόλεων. Μέσα από αυτά, η De Gregorio (2014) αποσαφηνίζει την προσέγγιση του προγράμματος στα ζητήματα των εκάστοτε πόλεων:

- Περιφερειακή προσέγγιση που επικεντρώνεται στη συγκέντρωση των οικονομικών και τεχνικών πόρων σε μια περιορισμένη αστική περιοχή σε μειονεκτική θέση κατά τη διάρκεια περιόδου 6-8 ετών.
- Στρατηγική προσέγγιση βασισμένη σε ένα όραμα της αστικής ανάπτυξης που ενσωματώνεται στις τοπικές και περιφερειακές στρατηγικές της αστικής και εδαφικής ανάπτυξης.
- Ολοκληρωμένη προσέγγιση μέσω της συμπερίληψης μέτρων οικονομικού, κοινωνικού, περιβαλλοντικού και διαχειριστικού χαρακτήρα, ικανών να δώσουν μια ολιστική απάντηση στα προβλήματα της υποβάθμισης.
- Συμμετοχή όλων των φορέων με ενδιαφέροντα στον τομέα της διαδικασίας αναγέννησης με στόχο την οικοδόμηση τοπικής ικανότητας. Αυτή η συνεργατική προσέγγιση περιλάμβανε τη συμμετοχή των διαφόρων επιπέδων διακυβέρνησης (τοπική, περιφερειακή, εθνική και κοινοτική) και της διυπηρεσιακής συνεργασίας σε οριζόντιο επίπεδο.
- Διαδικασία ανταγωνιστικής επιλογής βάσει της ποιότητας της πρότασης, της ικανότητας συγχρηματοδότησης, του καινοτόμου οράματος που υιοθετήθηκε κ.λπ.

Το πρόγραμμα URBAN διήρκεσε από τον Ιούνιο του 1994 μέχρι το 1999. Οι συμμετοχές ήταν περισσότερες από το UPP, αφού μόνο στην πρώτη φάση ξεκίνησαν περί τα 85 έργα, ενώ άλλα 33 προστέθηκαν στη δεύτερη φάση του προγράμματος που διήρκεσε από το 1996 μέχρι το τέλος του URBAN. Η χρηματοδότηση προερχόταν από 2 Ευρωπαϊκά Ταμεία, το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης και το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο. Η συνολική συνεισφορά των ταμείων για τα έργα ανήρθε στα 891 εκατομμύρια ευρώ με το μεγαλύτερο μέρος να καλύπτεται από το ΕΤΠΑ. Ωστόσο, το πρόγραμμα, όπως και το UPP, εστίαζε και στην συμμετοχή πολλών φορέων ώστε το έργο να γίνει περαιτέρω βιώσιμο (λ.χ. συνεισφορά του ιδιωτικού τομέα) («Urban Community Initiative 1994 – 1999», 1999).

Ωστόσο, κατά την De Gregorio (2015) το ολοκληρωμένο πλάνο του προγράμματος όπως αυτό παρουσιάστηκε στην ανακοίνωση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την έναρξή του

το 1994, ήρθε σε σύγκρουση με την ανυπαρξία αστικών πολιτικών στα κράτη μέλη, ή και στα προβληματικά συστήματα αστικού σχεδιασμού. Έτσι, καθότι η ανακοίνωση προέβλεπε την προαιρετική ενσωμάτωση των οδηγιών στην εθνική νομοθεσία, ορισμένα κράτη μέλη ενσωμάτωσαν το πρόγραμμα, «φιλτράροντάς» το μέσα από τα προβληματικά συστήματα σχεδιασμού και την έλλειψη εμπειρίας και νομολογίας αστικών πολιτικών.

3.1.3. URBAN II

Μετά από τα άκρως θετικά δείγματα των δύο φάσεων των UPP, αλλά και του URBAN CI, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ανακοίνωσε το URBAN II, συνεχίζοντας με την ίδια φιλοσοφία του URBAN I έχοντας απώτερο στόχο την βιώσιμη αστική ανάπτυξη. Ωστόσο, ο Atkinson (2014) αποκαλύπτει πως η Επιτροπή δεν ενδιαφέρονταν για συνέχιση του URBAN. Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο ήταν αυτό άσκησε έντονες πιέσεις προς την Επιτροπή, προκειμένου να δρομολογηθεί το πρόγραμμα. Στην ανακοίνωση της έναρξης του URBAN II, αναφέρεται πως το πρόγραμμα δε θα δρα ανεξάρτητα, αλλά σε συνεργασία με παράλληλα προγράμματα όπως το LIFE και το URBACT. Οι στόχοι του URBAN II δεν αλλάξαν σε σχέση με το URBAN I, ωστόσο, υπήρχαν συγκεκριμένα κριτήρια που έπρεπε να πληρούν οι υποψήφιοι πόλεις. Έτσι, οι αρχές του προγράμματος ήταν οι εξής:

- Επαρκή κριτική μάζα πληθυσμού και σχετικών δομών στήριξης για τη διευκόλυνση της διαμόρφωσης και της εφαρμογής καινοτόμων και αειφόρων προγραμμάτων αστικής ανάπτυξης, καθώς και δημιουργική προσέγγιση για την αστική διοίκηση και τη διαρκή μεταβολή.
- Έντονη εταιρική σχέση σε τοπική κλίμακα, για τον εντοπισμό των προκλήσεων, της στρατηγικής, των προτεραιοτήτων, της κατανομής των πόρων και για την εφαρμογή, τον έλεγχο και την αξιολόγηση της στρατηγικής. Οι εταιρικές σχέσεις πρέπει να είναι ευρείες και αποτελεσματικές και πρέπει να περιλαμβάνουν οικονομικούς και κοινωνικούς εταίρους, μη κυβερνητικούς οργανισμούς και ομάδες κατοίκων, συμπεριλαμβανομένων εκείνων που είναι δραστήριες στον τομέα του περιβάλλοντος, καθώς και άλλων κατάλληλων φορέων όπως καθορίζονται στο άρθρο 8 του Γενικού Κανονισμού.
- Ανάπτυξη ολοκληρωμένης τοπικής προσέγγισης η οποία θα περιλαμβάνει, όπου αρμόζει, την προώθηση της διοργανικής συνεργασίας.

- Σύνδεση του στρατηγικού σχεδίου για την εν λόγω περιοχή, με το οικονομικό, κοινωνικό, περιβαλλοντικό και φυσικό δίκτυο και στρατηγικές για την ευρύτερη αστική περιοχή ή περιφέρεια.
- Ένταξη των πτυχών που αφορούν την οικονομία, το κοινωνικό πλαίσιο, την ασφάλεια, το περιβάλλον και τις μεταφορές, συμπεριλαμβανομένης της ισότητας ως προς την πρόσβαση σε θέσεις απασχόλησης και σε ευκαιρίες επιμόρφωσης σε περιοχές συγκεντρωμένου αποκλεισμού.
- Προώθηση ίσων ευκαιριών μεταξύ ανδρών και γυναικών.
- Προώθηση της εφαρμογής, σε τοπικό επίπεδο, των περιβαλλοντικών πολιτικών και της νομοθεσίας της Ευρωπαϊκής Ένωσης.
- Συμπληρωματικότητα σε σχέση με τις βασικές μορφές ενίσχυσης (“παραδοσιακές”) στο πλαίσιο των Διαρθρωτικών Ταμείων, καθώς και με άλλες κοινοτικές πρωτοβουλίες ή προγράμματα.

Επιπρόσθετα, οι πόλεις έπρεπε να έχουν πληθυσμό μεγαλύτερο των 20.000 κατοίκων, εξαιρουμένου ιδιαίτερων αιτιολογημένων περιπτώσεων. Εδώ εμφανίζεται και η πρώτη αντίθεση με τα προηγούμενα προγράμματα και ιδιαίτερα με το URBAN I. Η εν λόγω κοινοτική πρωτοβουλία απευθύνεται σε μεγαλύτερο εύρος ευρωπαϊκών πόλεων. Και αυτό διότι τα προηγούμενα προγράμματα στόχευαν σε προβλήματα σε πόλεις άνω των 100.000 κατοίκων. Συνεπώς με το παρόν πρόγραμμα εντάσσονται και μικρές – μεσαίες πόλεις. Τα προβλήματα που αντιμετώπιζε η κάθε πόλη θα έπρεπε να αποδεικνύονται βάση συγκεκριμένων δεικτών που προτείνονται από τα κράτη – μέλη, ενώ θα πρέπει να παρουσιάζονται σε συγκεκριμένες χωρικές ενότητες εντός των αστικών περιοχών. Αξίζει να τονιστεί πως υπήρξε πόλη που δεν πληρούσε το κατώτατο πληθυσμιακό όριο των 20.000 και ήταν η πόλη Amadora στην Πορτογαλία (10.000 κάτοικοι), δείγμα της ρηξικέλευθης πολιτικής που αποτέλεσε για την εποχή εκείνη. Ταυτόχρονα, οι πόλεις έπρεπε να πληρούν συγκεκριμένα προβλήματα (τουλάχιστον 3) από τον παρακάτω κατάλογο που υπεδείκνυε η Ευρωπαϊκή Επιτροπή:

- υψηλό επίπεδο ανεργίας μακράς διάρκειας·
- χαμηλό επίπεδο οικονομικής δραστηριότητας·
- υψηλό επίπεδο φτώχειας και αποκλεισμού·

- ειδικές ανάγκες ανασυγκρότησης, λόγω τοπικών οικονομικών και κοινωνικών προβλημάτων·
- μεγάλο αριθμό μεταναστών, εθνικών και μειονοτικών ομάδων, ή προσφύγων·
- χαμηλό επίπεδο εκπαίδευσης, σημαντικές ελλείψεις ικανοτήτων και υψηλά ποσοστά μαθητών που εγκαταλείπουν το σχολείο·
- υψηλό επίπεδο εγκληματικότητας ενηλίκων και ανηλίκων·
- επισφαλείς δημογραφικές τάσεις·
- ιδιαίτερα υποβαθμισμένο περιβάλλον (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2000).

Είναι γρήγορα αντιληπτό πως η ανακοίνωση για το URBAN II είναι αρκετά πιο ξεκάθαρη και λεπτομερής από τα προηγούμενα προγράμματα. Συγκεκριμένα, η επιλογή των πόλεων γίνεται σε ένα μεγαλύτερο επίπεδο διαφάνειας, καθώς παρουσιάζονται όλα τα κριτήρια που απαιτούνται (περιπτώσεις αστικών ζητημάτων, αλλά και παρουσίαση πλήρους και λεπτομερούς χρηματοδοτικού πλάνου).

Η χρηματοδότηση του προγράμματος αποτελεί ακόμα μία τομή στα ευρωπαϊκά προγράμματα για τις πόλεις έως τότε. Ενώ τα προηγούμενα προγράμματα (UPP, URBAN I) χρηματοδοτούνταν σε μεγάλο ποσοστό από το ΕΤΠΑ και το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο, το URBAN II χρηματοδοτήθηκε αποκλειστικά από το ΕΤΠΑ. Η Brasili (2011) θεωρεί πως αυτό οδήγησε στη μείωση του γραφειοκρατικού φόρτου που απαιτούνταν παλαιότερα. Παρ' όλ' αυτά, το ΕΚΤ είχε επιρροή στο πρόγραμμα θέτοντας ορισμένα μέτρα λειτουργίας του. Ο προϋπολογισμός του προγράμματος ανήλθε στα 728.3 εκατομμύρια ευρώ. Το ΕΤΠΑ δύναται να χρηματοδοτήσει έως και το 75% του συνολικού κόστους για τις περιφέρειες του Στόχου 1 και μέχρι το 50% για τις υπόλοιπες περιφέρειες. Ταυτόχρονα, η Επιτροπή προέβλεπε και τη δυνατότητα παροχής δανείων από την Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2000). Η κοινοτική πρωτοβουλία αυτή διήρκησε μία δεκάετη, από το 2000 έως και το 2006, χρηματοδοτώντας 70 προγράμματα. Η διεύρυνση του προγράμματος αυτού φαίνεται ακόμα πιο καθαρά στο γεγονός ότι οι δράσεις που δρομολογήθηκαν επηρέασαν πόλεις που ζούσαν συνολικά 2.2 εκατομμύρια πολίτες.

Το 2002 η Ευρωπαϊκή Επιτροπή δημοσίευσε μια πρώτη ανασκόπηση των προγραμμάτων για τις αστικές περιοχές, όπου εντοπίζονται επιπλέον διαφοροποιήσεις του URBAN II με

διαχείριση του προγράμματος και τις πληρωμές, με τα υπόλοιπα κράτη – μέλη να είναι ενήμερα για τις κινήσεις της γαλλικής πλευράς, αλλά και να υπογράφουν αργότερα μνημόνιο συνεργασίας με τη διαχειριστική αρχή του προγράμματος (URBACT, 2006). Όπως διαβάζουμε στην διακήρυξη του προγράμματος κατά την πρώτη του προγραμματική περίοδο, κύριοι στόχοι του είναι:

- Η βέλτιστη διάδοση καλών πρακτικών για επίλυση αστικών ζητημάτων, όπως παρουσιάστηκαν κατά τα προηγούμενα έτη μέσω των ευρωπαϊκών προγραμμάτων.
- Η δημιουργία θεματικών δικτύων όπου τόσο οι τοπικές αρχές κάθε πόλης, όσο και ενδιαφερόμενοι τοπικοί φορείς θα μπορούν να κατανοούν και να αναλύουν βέλτιστες πρακτικές οικονομικής και κοινωνικής αναγέννησης.
- Η διοργάνωση σεμιναρίων και ημερίδων φέρνοντας σε επαφή εκλεγμένους αντιπροσώπους, υπεύθυνους και ερευνητές.
- Συγκέντρωση των προστιθέμενων αξιών των προγενέστερων προγραμμάτων (UPP, URBAN I&II).
- Όξυνση των δεξιοτήτων των εμπλεκόμενων στα αστικά ζητήματα.
- Η ολοκληρωμένη παράθεση των αστικών ζητημάτων, αλλά και η επίδειξη των στα Ευρωπαϊκά Διαρθρωτικά Ταμεία με στόχο την εξάλειψή τους.
- Η παροχή πληροφοριών για όλα τα θέματα που επαφίεται η λειτουργία του URBACT (URBACT, 2006).

Το πρόγραμμα URBACT πραγματοποιήθηκε σε τρεις διαδοχικές φάσεις, αναλογικά με την εκάστοτε προγραμματική περίοδο. Ωστόσο, θεωρούμε σημαντικότερο να παραθέσουμε ορισμένες παρατηρήσεις για τις τρεις φάσεις σε ότι αφορά τα ζητήματα αστικών αναπλάσεων / αναγεννήσεων. Αρχής γενομένης από το πρώτο στάδιο του URBACT, δεν υπάρχουν απτές παραθέσεις για τις αστικές αναπλάσεις. Μολαταύτα, ο ρόλος του προγράμματος αποσαφηνίζει την ξεκάθαρη συμβολή του σε τέτοια θέματα. Και αυτό διότι, τα προγράμματα UPP και URBAN αποτέλεσαν σημαντικοί παράγοντες που ενίσχυσαν τα έργα αστικών αναπλάσεων ανά την Ευρώπη. Ταυτόχρονα, το URBACT αναγνωρίζει ως στόχους, τα προβλήματα που σχετίζονται με:

- Κοινωνικό αποκλεισμό
- Ενσωμάτωση ξένων πληθυσμών
- Φυσική αναγέννηση αστικών περιοχών

- Τοπική οικονομία και απασχόληση
- Εκπαίδευση
- Πάταξη της εγκληματικότητας
- Παροχή πληροφοριών
- Κινητοποίηση των νέων (URBACT, 2006).

Ωστόσο, κανένα πρόβλημα δε λύνεται μονοπρόσωπα. Συνεπώς, καθώς η έννοια της ολιστικής προσέγγισης είχε ήδη κάνει την εμφάνισή της στις ευρωπαϊκές πολιτικές, ένα ακόμα αντικείμενο του URBACT θεωρείται και η εξεύρεση τέτοιων λύσεων, π.χ. η ΣΔΙΤ, διαχείριση των έργων, κ.λπ..

Αργότερα, για την επόμενη προγραμματική περίοδο συστάθηκε το URBACT II. Οι διαφορές δεν είναι ιδιαίτερα ευδιάκριτες. Ωστόσο, κατά τη μεσοπρόθεσμη αξιολόγηση του προγράμματος, προέκυψαν ορισμένες κατευθύνσεις για τη βελτιστοποίηση της εφαρμογής του URBACT. Μεταξύ αυτών, προτείνεται προς την Ευρωπαϊκή Επιτροπή να δρομολογήσει τις απαραίτητες ενέργειες για την ανάδειξη καλών πρακτικών για τις αστικές αναγεννήσεις αλλά και την παράλληλη πληροφόρηση (URBACT, 2017). Εν συνεχεία, για το έτος 2014 οι δράσεις οργανώθηκαν σε 4 πόλους με την έννοια της αστικής αναγέννησης να έχει ιδιαίτερο ρόλο. Συγκεκριμένα, ο 3ος πόλος είχε ως θέμα την βιώσιμη αστική ανάπτυξη. Έτσι, για την περίοδο 2014 – 15 έπρεπε να επιλεγθούν διάφορα θέματα που θα καλύπτουν τα νέα δίκτυα που θα δημιουργηθούν. Συνεπώς αυτά ήταν:

- Νέες αστικές οικονομίες
- Θέσεις εργασίας για την νεολαία των αστικών περιοχών
- Κοινωνική καινοτομία στις πόλεις
- Βιώσιμη αναγέννηση αστικών περιοχών

Για την καλύτερη κατανόηση των θεματικών, οργανώθηκαν workshops που απαρτίζονταν από εμπλεκόμενους φορείς και επαγγελματίες (π.χ. πολεοδόμους) με στόχο την συλλογή πληροφοριών, παραδειγμάτων και την ανάδειξη βέλτιστων πρακτικών (URBACT, 2017).

Ως εκ τούτου, το URBACT εξέδωσε έναν κατάλογο για κάθε θεματική. Τον Απρίλιο του 2015 εκδόθηκε ο αντίστοιχος για τη βιώσιμη αναγέννηση αστικών περιοχών. Εντός αυτού, παρατίθενται σχετικά επιστημονικά άρθρα, συνεντεύξεις από επαγγελματίες,

καθώς και παραδείγματα που υπακούν τις επιταγές της βιώσιμης αναγέννησης. Σύμφωνα με αυτό, η βιωσιμότητα σε μια αστική αναγέννηση οφείλεται στο περιβαλλοντικό αποτύπωμα των προτεινόμενων κοινωνικών, οικονομικών, πολεοδομικών δράσεων. Παράλληλα, είναι επιβεβλημένη η βελτίωση της ποιότητας του αστικού περιβάλλοντος. Μέσα από τις επιμέρους ενότητες του κειμένου, γίνεται αντιληπτό πως τα προγράμματα αστικών αναγεννήσεων στοχεύουν όχι μόνο στην εκμετάλλευση των «δυνατών» στοιχείων των πόλεων και στην ταυτόχρονη αντιμετώπιση των προκλήσεων, αλλά και στην διαχείριση ιδιαίτερα προσεγμένων ζητημάτων, όπως η κλιματική αλλαγή. Γενικότερα, επισημαίνονται οι ανάγκες για δυναμικότερη κινητοποίηση του κοινωνικού συνόλου, η ώθηση της ιδιωτικής πρωτοβουλίας σε έργα αστικών αναγεννήσεων, όπως και η βέλτιστη διαχείριση από τις τοπικές αρχές (URBACT, 2015). Πλέον, εντός του προγράμματος υπάρχουν αναρίθμητες ομάδες πόλεων που έχουν ως στόχο την αστική αναγέννηση εστιασμένη σε διαφορετικές περιπτώσεις, από την ανάπλαση ιστορικών χώρων και πρώην στρατοπέδων, στην εντατική ενίσχυση της συμμετοχής των πολιτών στις διαδικασίες μιας αστικής ανάπλασης.

3.1.5. HORIZON 2020

Το πρόγραμμα Horizon 2020 αποτελεί ένα προϊόν της Ευρωπαϊκής Ένωσης που δημιουργήθηκε το 2011. Κύριος στόχος του ήταν να συνεχιστούν οι επενδύσεις σε έρευνα και καινοτομία ανά την επικράτεια, για την προγραμματική περίοδο 2014 – 2020. Όπως αναφέρεται στην ιστοσελίδα του προγράμματος, μέχρι στιγμής έχουν διατεθεί περίπου 80 δις ευρώ για χρηματοδότηση προγραμμάτων, χωρίς να υπολογίζεται η συνεισφορά του ιδιωτικού τομέα. Παράλληλα, στόχοι του προγράμματος Horizon 2020 αποτελούν η ανάδειξη του ευρωπαϊκού επιστημονικού επιπέδου, η περαιτέρω ενίσχυση καινοτόμων πράξεων κυρίως στον κλάδο της βιομηχανίας και με την εντατική αρωγή του ιδιωτικού τομέα, αλλά και η αντιμετώπιση κοινωνικών οχλήσεων (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2011). Στο σημείο αυτό, θα πρέπει να αναφέρουμε πως στη διακήρυξη του προγράμματος δεν υπάρχουν απτές ενδείξεις ότι στρέφεται σε μεθόδους αστικών αναπλάσεων / αναγεννήσεων. Ωστόσο, μέσω ενδεδειγμένης έρευνας, αποδεικνύεται πως κατά καιρούς έχουν χρηματοδοτηθεί αρκετά εγχειρήματα αστικών αναγεννήσεων, στα οποία και θα αναφερθούμε,

Οι πρώτες αναφορές του προγράμματος Horizon 2020 στην αστική αναγέννηση γίνονται στο πρόγραμμα δράσεων που αφορούν περιβαλλοντικά και ενεργειακά ζητήματα. Αναγνωρίζοντας τις πόλεις ως κέντρα τεχνολογικής και κοινωνικής καινοτομίας,

εκφράζεται η αντίληψη ότι μέσα στο γενικότερο πλάνο της αντιμετώπισης κύριων περιβαλλοντικών ζητημάτων (π.χ. κλιματική αλλαγή) και ζώντας σε μία παγκοσμιοποιημένη κοινωνία, τα αστικά κέντρα γίνονται μοχλοί κινητοποίησης για την εξεύρεση λύσεων στα μείζονα περιβαλλοντικά και όχι μόνο προβλήματα. Έτσι, οι δράσεις που προτείνονται έχουν ως γνώμονα τον ενδέκατο στόχο της Αστικής Ατζέντας του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών που κάνει λόγο για βιώσιμες πόλεις και κοινότητες (EC, 2019).

Ως εκ τούτου, το πρόγραμμα προάγει ένα σύνολο δράσεων που στοχεύουν στη δημιουργία μοντέλων, εργαλείων και στρατηγικών για την αναγέννηση αστικών και ημιαστικών περιοχών, την αναδόμησή τους, καθώς επίσης και την συντήρησή τους. Όπως αναφέρεται, οι στρατηγικές που θα διαμορφωθούν θα πρέπει να είναι ενταγμένες σε ένα φιλικό προς το περιβάλλον πλαίσιο αστικού χωρικού σχεδιασμού, αλλά και με βάση τις επιταγές της αειφόρου ανάπτυξης. Τα σχέδια αυτά που θα εκπονηθούν μεταξύ άλλων θα περιλαμβάνουν μέτρα αντιμετώπισης της κλιματικής αλλαγής και της ανάπτυξης ανθεκτικότητας ως προς αυτήν, βελτίωση της ποιότητας ζωής των κατοίκων με ταυτόχρονη μείωση του περιβαλλοντικού αποτυπώματος της πόλης. Παράλληλα, τα σχέδια αυτά θα προάγουν τη δια βίου εκπαίδευση των πολιτών, αλλά και ενημέρωση των νέων για το πώς το φυσικό περιβάλλον επηρεάζει το κοινωνικο-οικονομικό και πολιτιστικό προφίλ της πόλης (EC, 2019). Η πρόταση αυτή συστάθηκε με σκοπό να εφαρμοστεί τόσο στα κράτη μέλη της ΕΕ, όσο και στις χώρες της Κεντρικής και Νοτίου Αμερικής και στην Κίνα. Η Ευρωπαϊκή Ένωση αναμένεται με αυτόν τον τρόπο να συσφίξει τις γεωστρατηγικές της σχέσεις με τα 2 μέρη. Σε ότι αφορά τη συνεργασία με την Κίνα, οι περιπτώσεις που προέρχονται από εκεί θα έχουν τη δυνατότητα να χρηματοδοτηθούν από τους εγχώριους τους μηχανισμούς. Το οικονομικό βάρος της πρότασης δίνεται στην δεύτερη συνεργασία, αυτής με τις χώρες της Λατινικής Αμερικής. Έτσι, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή πρότεινε το ποσό των 5 εκατομμυρίων ευρώ για την εκπλήρωση των στόχων μέσω του προγράμματος HORIZON, χωρίς ωστόσο το ποσό να είναι δεσμευτικό. Οι στόχοι που αναμένεται να εκπληρωθούν μέχρι το 2020 είναι:

1. Επανάχρηση αστικών οικοσυστημάτων με στόχο την αυτοσυντήρησή τους.
2. Με βάση το γενικότερο πλαίσιο των θετικών και αρνητικών αποτελεσμάτων πρακτικών όπως η αστική ανθεκτικότητα, η αστική αναγέννηση κ.λπ., να δημιουργηθεί ένα ευρύτερο επιχειρησιακό πλάνο που να χρησιμοποιεί τέτοιες πρακτικές σε συνδυασμό με φυσικές λύσεις για τις μείζονες αστικές οχλήσεις.

3. Προώθηση κατευθύνσεων για την οικονομική αποκατάσταση των αστικών οικοσυστημάτων και του οικολογικού αποτυπώματος με την παράλληλη υιοθέτηση νέων πρακτικών σχεδιασμού με βάση τα παραπάνω (EC, 2019).

Με βάση τα παραπάνω, γίνεται αντιληπτή μια ουδέτερη κριτική ως προς τα προηγούμενα δείγματα γραφής. Και αυτό διότι μέσω του σχεδίου δράσης του, το πρόγραμμα Horizon 2020 δε βλέπει τις αστικές αναγεννήσεις αλλά και άλλες πρακτικές ως τροχοπέδη. Παράλληλα, όπως παρατηρήσαμε τις εντάσσει μέσα σε ένα ευρύτερο σύνολο δράσεων, που όλες σχετίζονται μεταξύ τους, αναδεικνύοντας την πολυφασματικότητα των αστικών ζητημάτων.

3.1.6. Urban Innovative Actions

Με βάση το άρθρο 8 του κανονισμού του ΕΤΠΑ, το 2014 δημοσιεύτηκε η πρωτοβουλία των Αστικών Καινοτόμων Δράσεων (Urban Innovative Actions, UIA). Η δράση αυτή δίνει την ευκαιρία σε πόλεις να εφαρμόσουν καινοτόμες και δημιουργικές λύσεις αναλαμβάνοντας μέρος του ρίσκου. Μέσω του προγράμματος, παρέχονται 2 τύποι βοηθειών. Αφενός, η χρηματοδότηση του πλάνου, που όπως αναγράφεται στην ιστοσελίδα του προγράμματος, στόχος είναι η συγχρηματοδότηση του 80 % των δράσεων του συνολικού έργου. Η συνολική χρηματοδότηση για κάθε πλάνο μπορεί να φτάσει έως τα 5 εκατομμύρια μέσα από το ΕΤΠΑ. Παράλληλα, το UIA είναι ένα πρόγραμμα που βασίζεται στην εμπειρία και την διάδοση της γνώσης. Συγκεκριμένα, η ιδιομορφία των πράξεων και λύσεων στα προβλήματα των πόλεων είναι έτσι δομημένη ώστε να είναι απαραίτητη η λεπτομερής παρακολούθησή τους. Καθώς πρόκειται για καινοτόμες προτάσεις, δεν υφίσταται η εμπειρία πάνω σε αυτές. Έτσι, μέσα από τα χρηματοδοτούμενα πλάνα, δομείται η απαιτούμενη εμπειρία και τεχνογνωσία, η οποία και διαμοιράζεται σε άλλα ευρωπαϊκά αστικά κέντρα.

Το συγκεκριμένο πρόγραμμα προκειμένου να στηρίξει κάποιο πρόγραμμα δράσεων απαιτεί να πληροί κάποιες προϋποθέσεις. Αυτές είναι:

1. Η υπεύθυνη τοπική αρχή να έχει πληθυσμό άνω των 50.000 κατοίκων εντός της ΕΕ
2. Σε περίπτωση διατοπικών έργων, θα πρέπει το σύνολο του πληθυσμού των αστικών κέντρων να ξεπερνάει τους 50.000.
3. Σε ότι αφορά τις προτάσεις που τίθενται προς χρηματοδότηση, αξιολογείται:
 - i. Ο βαθμός καινοτομίας της πρότασης

- ii. Η ποιότητα της πρότασης
- iii. Η συνέργεια με άλλους φορείς
- iv. Η εκτίμηση για απτά αποτελέσματα στο μέλλον
- v. Η ικανότητα της πρότασης να μπορεί να εφαρμοστεί σε άλλες περιπτώσεις
- vi. Η πρόταση θα πρέπει να λαμβάνει υπόψιν της τη γνωμοδότηση από τα ειδικά όργανα της Ευρωπαϊκής Κοινότητας
- vii. Το συνολικό κόστος για το UIA δε θα πρέπει να ξεπερνάει τα 5 εκ. €
- viii. Ο συνολικός χρόνος υλοποίησης θα πρέπει να μην ξεπερνάει τα 3 έτη (EC, 2014).

Το πρόγραμμα αυτό λειτουργεί σε πλήρη ευθυγράμμιση με την Ευρωπαϊκή Αστική Ατζέντα, δίνοντας την ευκαιρία στα αστικά κέντρα να δοκιμάσουν καινοτόμες πρακτικές στα προβλήματά τους. Η λειτουργία του προγράμματος συνεχίζεται μέχρι και σήμερα με αρκετά έργα να βρίσκονται σε εξέλιξη. Σε ότι αφορά τον τομέα των αστικών αναπλάσεων, υπάρχουν αρκετά παραδείγματα σε πόλεις κάθε πληθυσμιακού επιπέδου. Ωστόσο, όπως παρατηρείται στην πλειοψηφία των ευρωπαϊκών πολιτικών, η έννοια του μετασχηματισμού του αστικού περιβάλλοντος δε νοείται χωρίς την πρόβλεψη παράπλευρων πολιτικών που εξυπηρετούν τις υπόλοιπες παραμέτρους που συνυπάρχουν στον αστικό χώρο.

Σε δεδομένα παραδείγματα επέμβασης στον αστικό χώρο, όπως στο πρόγραμμα «Home Silk Road» που εφαρμόζεται στη Λυών, ο σκοπός δεν είναι απλώς η μετάβαση σε ένα αισθητικά βελτιωμένο περιβάλλον, αλλά τίθενται ζητήματα κοινωνικής φύσεως. Το πρόγραμμα αυτό αφορά μία κεντρική περιοχή της Λυών, με σημαντικά κτίσματα ιστορικής και βιομηχανικής αξίας. Ωστόσο ο πληθυσμός που διαμένει στην περιοχή είναι κατά τα 2/3 στα όρια της φτώχειας με αρκετές οικογένειες να κάνουν αίτηση για κοινωνική στέγαση. Το φαινόμενο αυτό σε συνδυασμό με τις αυξανόμενες τιμές ακινήτων αποτελεί απειλή για τις ευάλωτες κοινωνικές ομάδες. Ταυτόχρονα, η περιοχή κρίνεται ιδιαίτερα σημαντική καθότι διαθέτει καλές μεταφορικές υποδομές, επαρκής σύνδεση με άλλα προάστια κάτι που διεγείρει τις οικονομικές ευκαιρίες ανάπτυξης της περιοχής.

Εικόνα 3: Η περιοχή του Βιλερμπάν που εφαρμόζεται το Home Silk Road (Πηγή: <https://autresoie.com/home-silk-road/>)

Το πλάνο αυτό εντάχθηκε σε ένα γενικότερο πρόγραμμα που βρίσκεται σε εξέλιξη στη Γαλλία που αφορά την παροχή κοινωνικής κατοικίας με χρονικό άξονα την επταετία 2018 – 2025. Ειδικότερα για την περιοχή αυτή το πλάνο είχε τις εξής επιμέρους δράσεις:

- Ανακαίνιση του κύριου εμβληματικού κτηρίου που αποτελεί στοιχείο πολιτιστικής κληρονομιάς της περιοχής με στόχο την προσφορά κατοικίας σε ευπαθείς ομάδες, αλλά και την παροχή υπηρεσιών προς τους κατοίκους. Η δράση αυτή αναμένεται να ολοκληρωθεί το 2023.
- Δημιουργία ενός καινοτόμου μοντέλου προσωρινής στέγασης για 30 οικογένειες περιμετρικά του εργοταξίου, στηρίζοντας την τοπική ανάπτυξη, καθώς αναμένεται να ανοίξουν θέσεις εργασίας.
- Μείωση του αποτυπώματος του άνθρακα μέσω της ανακύκλωσης υλικών. Μάλιστα, προτείνεται η χρήση των ανακυκλωμένων υλικών για τους σκοπούς του έργου, αλλά και για παράλληλες εργασίες γύρω από αυτό. Η παρούσα δράση αναμένεται να αφομοιωθεί στην τοπική κουλτούρα της περιοχής και μέσω καλλιτεχνικών έργων.
- Υιοθέτηση του έργου από την τοπική κοινωνία μέσω του συμμετοχικού σχεδιασμού. Μέσω διαρκών διαβουλεύσεων αλλά και πολιτιστικών εκδηλώσεων, αναμένεται να κινητοποιηθεί στο μέγιστο βαθμό η κοινότητα ώστε να

πραγματοωθεί η αναγέννηση τόσο σε υλικό όσο και σε άυλο επίπεδο (<https://autresoisie.com/home-silk-road/>).

3.2. Ευρωπαϊκές Οδηγίες – Αποφάσεις

3.2.1. Urban Acquis

Το Νοέμβριο του 2004, όταν και συμπληρώθηκαν 10 χρόνια από τη δράση του προγράμματος URBAN, διοργανώθηκε στο Ρότερνταμ σύσκεψη υπουργών από όλα τα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η περιοχή δεν επιλέχθηκε τυχαία, καθότι την περίοδο εκείνη η Ολλανδική κυβέρνηση κατείχε την προεδρία της ΕΕ. Το κεντρικό αντικείμενο της σύσκεψης ήταν να δώσουν το στίγμα πως οι πόλεις πρέπει να αντιμετωπιστούν ως κύριοι μοχλοί οικονομικής – και όχι μόνο – ανάπτυξης των περιφερειών. Είναι χαρακτηριστικό πως στην διακήρυξη αναφέρεται αρκετές φορές πως οι πόλεις πρέπει να θεωρούνται και να αντιμετωπίζονται ως πόλοι οικονομικής, περιβαλλοντικής και κοινωνικής ανάπτυξης όχι μόνο των περιφερειών και των χωρών, αλλά και ολόκληρης της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Έτσι, η επιτυχημένη δεκαετία αστικών πολιτικών έθεσε την ανησυχία των υπουργών για το ζήτημα της εξίσου επιτυχημένης συνέχειας. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα την θέσπιση

Στο σημείο αυτό, πρέπει να τονίσουμε πως οι κοινοτικές πρωτοβουλίες για τις αστικές περιοχές δε περιορίστηκαν στα προγράμματα URBAN. Καθ' όλη τη διάρκεια της δεύτερης φάσης του URBAN, υπήρξαν μεμονωμένα προγράμματα δράσης. Άλλωστε η συνεισφορά του URBAN κυρίως με τη δημιουργία δικτύων πόλεων έδωσε τη δυνατότητα να αναπτυχθούν εκτενέστεροι δεσμοί και προοπτική για περαιτέρω δράσεις. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί το πρόγραμμα δράσης της Λιλ στη Γαλλία, το οποίο βασίστηκε σε έκθεση της Επιτροπής Χωροταξικής Ανάπτυξης. Εκεί, διατυπώθηκαν ορισμένοι στόχοι που αποτέλεσαν τα θεμέλια του «Acquis URBAN», όπως η προώθηση της τεχνολογίας ως μέσο επίλυσης αστικών ζητημάτων. Ως εκ τούτου, η Διακήρυξη του Ρότερνταμ, αναγνώρισε τη συνεισφορά των Ευρωπαϊκών θεσμών στην αναζωογόνηση και ανάπτυξη των πόλεων, μέσω των διαφόρων προγραμμάτων που διενεργήθηκαν.

Έτσι, τέθηκε για ακόμα μια φορά η ανάγκη να τεθεί ακόμα μεγαλύτερη προτεραιότητα σε αστικές πολιτικές από την Ευρωπαϊκή Ένωση, με την ταυτόχρονη προώθηση των στόχων που είχαν τεθεί για τις αστικές περιοχές από προηγούμενα πακέτα δράσεων. Ωστόσο, η διακήρυξη θέτει τις εθνικές κυβερνήσεις προ των ευθυνών τους απέναντι προς

τις αστικές περιοχές. Έτσι, τις καλεί να προωθήσουν τις αστικές πολιτικές βοηθώντας τις πόλεις τους, ανεξαρτήτως μεγέθους.

Το «Urban Acquis» αποτέλεσε μια καταγραφή κανόνων και απαιτούμενων συνθηκών που οδηγούν στην επιτυχία αστικών πολιτικών, διαιρεμένων σε 5 κατηγορίες. Συνοπτικά παρατίθενται στον παρακάτω πίνακα.

Κατηγορία	Στόχοι
Προτεραιότητες	Οικονομική Ανταγωνιστικότητα, Κοινωνική Συνοχή, Περιβαλλοντική ποιότητα
	Βελτίωση της ποιότητας ζωής Απόκτηση Πολιτισμικής Ταυτότητας
Μηχανισμοί για Επιτυχημένη Αστική Πολιτική	Βελτίωση της προσαρμοστικότητας των πολιτικών ανεξαρτήτως επιπέδου διακυβέρνησης
	Οι εθνικές αρχές που προωθούν αστικές πολιτικές να γνωρίζουν την πλήρη κατάσταση των πόλεων
	Μακροπρόθεσμες αστικές πολιτικές
	Οι ηγεσίες να επιζητούν την κοινωνική συμμετοχή
	Διάλογος και συνεργασίες μεταξύ των διαφορετικών επιπέδων διακυβέρνησης
Κατάλληλη χωρική ισορροπία Συμμετοχικός Σχεδιασμός	Συνεργασίες δημοσίου, ιδιωτικού τομέα και κοινωνικών φορέων
	Αναγνώριση της εξουσίας των δημοκρατικά εκλεγμένων τοπικών αρχών
	Συμμετοχή των πολιτών σε διάλογο με τους επαγγελματίες - Οι πολίτες κύριοι του αστικού περιβάλλοντος
Κατάλληλη χωρική ισορροπία	Μακροπρόθεσμες πολιτικές για τις ανάγκες και προοπτικές των πόλεων
	Σύνδεση της προοπτικής για οικονομική ανάπτυξη με τα κοινωνικά ζητήματα για υποβαθμισμένες περιοχές
	Θεσμικές συνεργασίες μεταξύ πόλεων και περιφερειών
	Δίκτυα πόλεων και συνεργασίες εντός αυτών - Συμμετοχή κάθε πληθυσμιακού μεγέθους πόλη
Καλές Πρακτικές, Διάδοση Πολιτικών	Αναγνώριση και διάδοση καλών πρακτικών με ταχύς ρυθμούς
	Αξιολόγηση πολιτικών ώστε να αναγνωριστούν τα οφέλη αυτών

Όξυνση των δεξιοτήτων αστικών αναπλάσεων όλων των υπευθύνων για το σχεδιασμό και την υλοποίηση δράσεων

Πίνακας 1: Οι στόχοι και οι κατευθύνσεις του Urban Acquis (Πηγή: Urban Acquis, 2004)

Το κείμενο αυτό, όπως αναγνωρίζει και η σύσκεψη αρκετών πόλεων του προγράμματος URBAN στο Saarbrucken της Γερμανίας τον Ιούνιο του 2005, αποτελεί την γενική προσέγγιση που πρέπει να υπάρχει για τα αστικά ζητήματα και αφορά κάθε επίπεδο διακυβέρνησης. Ουσιαστικά, πρόκειται για μια δήλωση προσήλωσης των Ευρωπαϊκών πόλεων προς την ίδια κατεύθυνση, προωθώντας καλές πρακτικές του παρελθόντος στην επόμενη προγραμματική περίοδο. Η σύσκεψη αυτή, ήρθε ένα χρόνο μετά το Ρότερνταμ να υπενθυμίσει την ιδιαίτερη προστιθέμενη αξία του «Urban Acquis» στην Ευρωπαϊκή αστική πολιτική. Μάλιστα, προτείνεται η περαιτέρω βελτίωσή του, κυρίως μέσα από την εναρμόνισή του με τις μεταγενέστερες συμφωνίες της Λισαβώνας και του Γκέτεμποργκ. Έτσι, υπενθυμίζεται η ανάγκη να επεκταθεί η ευρωπαϊκή αστική ατζέντα και να προωθηθεί σε όλα τα μήκη και πλάτη της Ευρωπαϊκής κοινότητας.

Ωστόσο, είναι αναγκαίο να τονιστεί η συμβολή της διακήρυξης του Ρότερνταμ και της σύσκεψης του Saarbrucken στον ειδικό τομέα των αστικών αναγεννήσεων. Όπως παρατηρείται και από τον παραπάνω πίνακα, τίθεται το ζήτημα της βελτίωσης των ικανοτήτων των επαγγελματιών και των αρχών στα θέματα των αστικών αναπλάσεων. Η σύσκεψη ωστόσο του Saarbrucken ανανεώνει την κατεύθυνση αυτή, καθώς θέτει την έννοια της αστικής ανάπλασης ως ένα πυλώνα που μετασχηματίζει τις αστικές περιοχές προς μία πιο βιώσιμη, ανταγωνιστική και ελκυστική πλευρά. Επιπλέον, τίθεται και το ζήτημα της χρηματοδοτικής βιωσιμότητας των αστικών αναπλάσεων. Καθώς το πρόβλημα αυτό διατυπώνεται και στο κείμενο του Ρότερνταμ, στη σύσκεψη εξειδικεύεται μέσω της προώθησης των Συμπράξεων Δημοσίου και Ιδιωτικού Τομέα (ΣΔΙΤ). Μολαταύτα, επισημαίνεται η ανάγκη να απελευθερωθεί η χρηματοδότηση τέτοιων δράσεων, με την προσθήκη της προοπτικής για ιδιωτική χρηματοδότηση (“The Acquis URBAN: Using Cities’ Best Practices for European Cohesion Policy”, 2005).

3.2.2. Χάρτης της Λειψίας

Το 2007 υπογράφηκε από τους υπουργούς που είναι υπεύθυνοι για την αστική ανάπτυξη μια συμφωνία που αποτελεί τομή στη σύγχρονη Ευρωπαϊκή πολιτική για τις πόλεις. Η Χάρτα της Λειψίας αποτέλεσε ένα κείμενο που έθεσε τις προτεραιότητες για τις

στρατηγικές που θα ακολουθήσουν με στόχο την αστική ανάπτυξη. Άξιο αναφοράς αποτελεί το γεγονός πως η εν λόγω συμφωνία βρίσκεται εύφορο έδαφος μετά το πρόγραμμα δράσης της Λιλ, τη συμφωνία του Ρότερνταμ και το σύμφωνο του Μπρίστολ. Έτσι διακρίνεται η συνέπεια των Ευρωπαϊκών πολιτικών προς μία σταθερή κατεύθυνση με παράλληλες προσθήκες πολιτικών συμβατές με τις ισχύουσες παράπλευρες συμφωνίες (π.χ. Συνθήκη της Λισαβόνας).

Οι κατευθύνσεις της Χάρτας συνοψίζονται σε 5 πυλώνες, όπως εμφανίζεται στον παρακάτω πίνακα:

Φιλική προς το κλίμα πόλη	Δημιουργία συμπαγών πόλεων (αστική ανάπλαση από το εξωτερικό προς το εσωτερικό των πόλεων)
	Προώθηση βιώσιμων αστικών μεταφορών - ένωση περιαστικών πόλεων με την αστική περιοχή
	Ενεργειακή αναβάθμιση δημοσίων και ιδιωτικών κτηρίων
	Αύξηση πράσινων και κοινόχρηστων χώρων στην πόλη
Η κοινωνική πόλη	Αντιμετώπιση του κοινωνικού διαχωρισμού
	Δημιουργία και διατήρηση οικονομικά προσιτών κατοικιών στην πόλη
	Κοινωνική ένταξη μειονεκτικών ομάδων
	Τρεις ευκαιρίες για όλους με προώθηση πολιτικών για την εκπαίδευση και κατάρτιση
Η ισχυρή πόλη	Φιλική πόλη για την οικογένεια και κάθε ηλικία
	Προώθηση της πόλης ως κινητήριο μοχλός για την Περιφερειακή Ανάπτυξη
	Ενίσχυση των κέντρων των πόλεων
	Η πόλη κέντρο γνώσης, εκπαίδευσης, καινοτομίας και εργασίας
	Αντιμετώπιση της δημογραφικής αλλαγής μέσω της αστικοποίησης
Η όμορφη πόλη	Προώθηση μιας σταθερής οικονομικής βάσης
	Προώθηση της νέας αρχιτεκτονικής κουλτούρας (Baukultur) ως ισχυρός πυλώνας αστικής ανάπτυξης
	Δημιουργία και διασφάλιση δημόσιων χώρων υψηλής ποιότητας
	Προστασία κτηρίων και μνημείων ιδιαίτερης αρχιτεκτονικής και αστικής αξίας
Η σύγχρονη πόλη	Δημιουργία πράσινης πόλης
	Υλοποίηση ολοκληρωμένων πολιτικών αστικής ανάπτυξης - ίση μεταχείριση αστικών περιαστικών περιοχών
	Νέες μορφές συνεργασίας στην αστική ανάπτυξη (πόλη, οικονομία και κάτοικοι, δομές ενίσχυσης)
	Νέες μορφές χρηματοδότησης (ΣΔΙΤ, ΤΑΑ)
Εισαγωγή των εφαρμογών τεχνολογίας στις επιχειρήσεις και την κοινωνία, με στόχο την βελτίωση της αστικής ζωής	

Πίνακας 2: Αξονες και στόχοι της Χάρτας της Λειψίας (Πηγή: Eltges, 2009)

Συνοπτικότερα, η Χάρτα δίνει δύο βασικές κατευθύνσεις : την εντονότερη υλοποίηση ολοκληρωμένων στρατηγικών αστικής ανάπτυξης και την πιο προσεγγισμένη προσέγγιση των ζητημάτων σε υποβαθμισμένες γειτονιές μέσα από τον ολιστικό σχεδιασμό σε μία πόλη. Κύρια σημεία είναι η κινητοποίηση της κοινωνίας στις διεργασίες του σχεδιασμού με γνώμονα την διαμόρφωση του δικού τους άμεσου περιβάλλοντος, καθώς και η εισαγωγή όλων των εμπλεκόμενων πλευρών (οικονομικοί παράγοντες, ιδιοκτήτες, ιδιωτικός τομέας). Ταυτόχρονα επισημαίνεται η ανάγκη συνεργασίας των αρχών κάθε επιπέδου (εθνικό, περιφερειακό και τοπικό) για την βέλτιστη πλήρωση των στόχων, μεταξύ άλλων της δημιουργίας και συντήρησης λειτουργικών ανοιχτών και καλαίσθητων αστικών χώρων, υποδομών και παροχών (EU, 2007).

Επιπρόσθετα, η Χάρτα προτείνει κινήσεις που θα καθορίσουν τη βέλτιστη διανομή και υλοποίηση των κατευθύνσεών της. Έτσι, θεωρεί σημαντικό να έχουν οι πόλεις την απαραίτητη ελευθερία κινήσεων ώστε να αποκτούν άμεση πρόσβαση στα Ευρωπαϊκά προγράμματα και στα κοινοτικά κονδύλια που σχετίζονται με τους άξονες της Χάρτας. Την ίδια στιγμή, αποδίδεται στις εθνικές αρχές η ευθύνη να αναγνωρίσουν τις πόλεις ως κύριους πόλους υλοποίησης πολιτικών κάθε επιπέδου. Στο πλαίσιο αυτό, τονίζεται η σημασία να μην υπάρχουν αντικρουόμενες πολιτικές για τις αστικές περιοχές από διαφορετικά υπουργεία. Συνεπώς, οι κατευθύνσεις που δίνονται από το εθνικό επίπεδο θα πρέπει να είναι όσο το δυνατόν πιο συντονισμένες και προσαρμοσμένες στα δεδομένα των εγχώριων αστικών περιοχών (EU, 2007).

Παράλληλα, εντός του κειμένου παρουσιάζονται δύο νέα Ευρωπαϊκά προγράμματα, το JESSICA και JEREMIE. Απώτερος στόχος και των δύο είναι η κινητοποίηση ιδιωτικών κεφαλαίων κατά την υλοποίηση επενδυτικών προγραμμάτων και προγραμμάτων αστικών αναπλάσεων, όπως επίσης και άλλων δράσεων με στόχο την εφαρμογή ολοκληρωμένων στρατηγικών στις αστικές περιοχές (EU, 2007).

Η Χάρτα της Λειψίας αποτέλεσε τον ακρογωνιαίο λίθο μιας σειράς πολιτικών της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τις πόλεις. Όπως αναγνωρίζει και η έκθεση του BSSR (Federal Institute for Research on Building, Urban Affairs and Spatial Development) (2017), είναι γεγονός ότι ακόμα και πολιτικές που υλοποιούνται έως και σήμερα, «πάτησαν» στις κατευθύνσεις της Χάρτας, στοχεύοντας σε ζητήματα που επιτάσσουν οι σύγχρονες τάσεις στον σχεδιασμό.

3.2.3. Διακήρυξη του Τολέδο

Το 2010, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο υπό την Ισπανική προεδρία ανακοινώνει την σύσκεψη των υπουργών υπεύθυνων για ζητήματα αστικής ανάπτυξης στο Τολέδο της Ισπανίας. Πέραν αυτών, το παρόν έδωσαν εκπρόσωποι από την Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων, το Συμβούλιο των Περιφερειών, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, τις υποψήφιες για την ευρωπαϊκή προεδρία, αλλά και διάφοροι ενδιαφερόμενοι οργανισμοί που σχετίζονται με ζητήματα αστικών δράσεων. Καθώς η σύσκεψη διεξήχθη σε μία περίοδο που την χαρακτηρίζει η παγκόσμια οικονομική και κοινωνική κρίση. Κατά τη διακήρυξη, οι πόλεις βρίσκονται σε δυσμενή θέση, καθώς καλούνται να αντιμετωπίσουν τις επιπτώσεις της κρίσης, αλλά και να αντέξουν παράλληλα σε άλλα, εξίσου σημαντικά προβλήματα, όπως η παγκοσμιοποίηση, η κλιματική αλλαγή, το ζήτημα της μετανάστευσης και το δημογραφικό πρόβλημα, κ.λπ.. Λόγω όλων αυτών, η συνισταμένη όχληση στις πόλεις επιφέρει οικονομική δυσμένεια, αποδόμηση του αστικού περιβάλλοντος, αλλά και βαθύτατα κοινωνικά ζητήματα. Οι κατευθύνσεις της διακήρυξης συνοψίζονται στον παρακάτω πίνακα:

Αντιμετώπιση αστικών ζητημάτων και εκπλήρωση κατευθύνσεων της Ευρώπης 2020	Προσαρμογή και αναγνώριση των ολοκληρωμένων προσεγγίσεων στις αστικές πολιτικές
	Ανάδειξη της αξίας της ολοκληρωμένης αστικής αναγέννησης ως μέσο για την εκπλήρωση των κατευθύνσεων της Ευρώπης 2020
Συνέχιση του προγράμματος της Μασσαλίας και υλοποίηση του Ευρωπαϊκού Πλαισίου για Βιώσιμες Πόλεις (RFSC)	
Θέσπιση Ευρωπαϊκής Αστικής Ατζέντας στο μέλλον	Ενίσχυση της αστικής διάστασης της πολιτικής συνοχής
	Μεγαλύτερη συνάφεια μεταξύ χωρικών και αστικών ζητημάτων και πολιτικών
	Συνέχιση της συλλογής και παροχής στατιστικών στοιχείων, συγκριτικών μελετών και έρευνας για βέλτιστες πρακτικές σε αστικά ζητήματα, κατανόηση των αστικών ζητημάτων, συντονισμός των δράσεων
	Βιώσιμη αστική ανάπτυξη μέσω ολιστικών προσεγγίσεων και ανάπτυξη εργαλείων για την υλοποίηση της Χάρτας της Λειψίας
	Αναγνώριση των μείζονος σημασίας αστικών ζητημάτων του μέλλοντος

Πίνακας 3: Κατευθύνσεις της Διακήρυξης του Τολέδο (EU, 2010, *Ιδία Επεξεργασία*)

Η σύσκεψη του Τολέδο γίνεται λίγους μήνες μετά την σχεδίαση της στρατηγικής «Ευρώπη 2020». Συνοπτικά η στρατηγική αυτή προώθησε το όραμα για μία Ευρώπη «έξυπνη, βιώσιμη και καθ' όλα ανεπτυγμένη». Για το σκοπό αυτό, η στρατηγική

βασίζεται σε 5 πυλώνες: εργασία, καινοτομία, εκπαίδευση, μείωση της φτώχειας και ενέργεια / κλίμα (EU, 2010). Η Διακήρυξη του Τολέδο όπως αντιλαμβανόμαστε από τον παραπάνω πίνακα αποτελεί ένα κείμενο που έχει ως κύριο στόχο να συνδέσει παλαιότερες και πρόσφατες πολιτικές (Σύμφωνο του Μπρίστολ, Σύμφωνο του Ρότερνταμ, Συνθήκη της Λισαβόνας, Χάρτα της Λειψίας, Ευρώπη 2020) και να τις προωθήσει σε ένα αστικό επίπεδο με κύριο εργαλείο τις ολιστικές προσεγγίσεις στην αστική αναγέννηση. Για το σκοπό αυτό, στέκεται στην ανάγκη για αστικές αναγεννήσεις ως «στρατηγικό εργαλείο για επίτευξη ενός πιο έξυπνου, πιο βιώσιμου και κοινωνικά σκεπτόμενου αστικού μοντέλου» με απώτερο σκοπό την «αντιμετώπιση αστικών ζητημάτων και την υλοποίηση των στόχων της στρατηγικής Ευρώπη 2020 στις υπάρχουσες αστικές χωρικές ενότητες και στο αστικό δομημένο περιβάλλον» (EU, 2010).

Η ισπανική προεδρία της Ευρωπαϊκής Προεδρίας είχε προετοιμάσει το έδαφος για τη σύσκεψη του Τολέδο, συντάσσοντας ένα κείμενο με αντικείμενο την αστική αναγέννηση και πως μπορεί να εκπληρώσει τους στόχους για έξυπνη βιώσιμη και ανεπτυγμένη αστική ανάπτυξη στην Ευρώπη. Μέσα από εκεί, αντιλαμβανόμαστε αρχικώς πως αντιλαμβάνονται την πολυφασματική έννοια της αστικής αναγέννησης και αφετέρου τι πρέπει να περιλαμβάνει. Έτσι, η ολοκληρωμένη αστική αναγέννηση λογίζεται ως *«μία σχεδιασμένη διαδικασία που αντιβαίνει τις περίπλοκες διαδικασίες του σχεδιασμού που κωλυσιοεργούσαν οποιαδήποτε θετική προσέγγιση, με στόχο να αντιμετωπιστεί η πόλη ως ένα λειτουργικό σύνολο και τα συστατικά της ως μέρη της συνολικής λειτουργίας της, με απώτερο σκοπό την πλήρη ανάπτυξη και εξισορρόπηση της πολυπλοκότητας και της ποικιλομορφίας των κοινωνικών, οικονομικών και αστικών δομών, ενώ παράλληλα θα τονώσει την περιβαλλοντική και οικολογική αποδοτικότητα»* (EU, 2010).

Ως προαπαιτούμενα για την επιτυχία τέτοιων εγχειρημάτων, το κείμενο προτείνει τα εξής:

1. Υιοθέτηση της ολιστικής αντίληψης τόσο της πόλης όσο και του σχεδιασμού εξ αρχής. Είναι ανάγκη να αντιληφθούν για κάθε πρόβλημα σε έναν αστικό χώρο τις επιπτώσεις που έχει σε κάθε πτυχή της πόλης – οικονομική, κοινωνική, περιβαλλοντική, κλπ.. Συνεπώς, είναι αναπόφευκτα επισταμένη η επίλυση των συγκρούσεων / αποκλίσεων / καλύψεων, που έχουν οι επιπτώσεις ενός

προβλήματος σε κάθε πλευρά της πόλης, με την εξεύρεση λύσεων που καλύπτουν το δυνατόν περισσότερες πτυχές του αστικού χώρου.

2. Κατάλληλη οργάνωση των χώρων και χρόνων κατά τη διάρκεια του σχεδιασμού. Είναι αναγκαία η εύρεση των κατάλληλων χρόνων των δράσεων και στην κατάλληλη χωρική κλίμακα σχεδιασμού.
3. Εκτός των άλλων ο αστικός χώρος είναι κοινωνικό κατασκεύασμα. Η ολιστική προσέγγιση του σχεδιασμού πρέπει να περιβάλλει και το κοινωνικό αποτύπωμα της πόλης, με στόχο την εξάλειψη κοινωνικών αδικιών και άλλων ζητημάτων ίδιας φύσεως.
4. Καθώς η επίτευξη αστικής αναγέννησης πρέπει να γίνει με ολιστικό τρόπο, είναι απαιτούμενο να υπάρχει ολιστική προσέγγιση και στην καταστρατήγηση εννοιολογικών και επιχειρησιακών σκέψεων. Το όραμα πρέπει να είναι ολοκληρωμένο, συνδέοντας τα αντικείμενα του αστικού συνόλου με την κοινωνία που αλληλοεπιδρά με αυτά, μετουσιώνοντάς το αργότερα σε ένα σύνολο ολοκληρωμένων χωρικών – κυρίως – δράσεων (EU, 2010).

Μολαταύτα, η Διακήρυξη του Τολέδο δε μένει σε αυτές τις γενικές κατευθύνσεις. Αντιθέτως, αναγνωρίζει τις πτυχές που πρέπει να καλύπτονται μέσα από το ολιστικό σχέδιο αστικής αναγέννησης. Ως εκ τούτου, η αστική αναγέννηση πρέπει να επιλύει ζητήματα που αφορούν τις εξής πλευρές του αστικού χώρου (EU, 2010):

- Περιβάλλον: Καθώς η αστική αναγέννηση προορίζεται για κύριος μοχλός εφαρμογής της στρατηγικής Ευρώπη 2020, είναι αναπόφευκτο αποτέλεσμα να πρέπει να αντιμετωπίζει περιβαλλοντικά αστικά προβλήματα. Κύριο θέμα των πόλεων αποτελεί η αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής. Η Ευρώπη 2020 αναφέρει την μείωση των ρύπων κατά 20% όπως επίσης και την αύξηση της χρήσης ΑΠΕ και της ενεργειακής αποδοτικότητας κατά 20%. Προκειμένου να υλοποιηθεί κάτι τέτοιο, η αστική αναγέννηση πρέπει να προωθεί μεταξύ άλλων την μείωση των ιδιωτικών μεταφορών (προώθηση των συνδυασμένων μεταφορών με τα ΔΜΜM ακόμα και στις πιο υποβαθμισμένες περιοχές, χρήση ποδηλάτου, κ.λπ.), ενίσχυση της ενεργειακής αποδοτικότητας του υφιστάμενου κτηριακού αποθέματος, βέλτιστη διαχείριση των ενεργειακών αποθεμάτων και του φυσικού πλούτου (κυκλικές πολιτικές π.χ. στη διαχείριση των υδάτων), ενίσχυση των ΑΠΕ και χρήση αυτών στις πόλεις, επανάχρηση περιοχών

αποτρέποντας την αλόγιστη σπατάλη χώρου και το φαινόμενο της αστικής διάχυσης, κ.λπ..

- **Κοινωνία:** Όπως είδαμε στα προαπαιτούμενα για την αστική αναγέννηση, ο κοινωνικός παράγοντας κατέχει περίοπτη θέση στην υλοποίησή της. Είναι λογικό, καθώς το 2010, το μεταναστευτικό πρόβλημα είχε δείξει τις πρώτες επιπτώσεις του. Παράλληλα ζητήματα, όπως η ανεργία και η έλλειψη εκπαίδευσης σε δυναμικό ποσοστό πολιτών των Ευρωπαϊκών πόλεων, ήταν αδύνατον να μην ληφθούν υπόψιν κατά το σχεδιασμό ολοκληρωμένων χωρικών πολιτικών. Συνεπώς η ένταξη των κοινωνικά ευαίσθητων ομάδων στο κοινωνικό σύνολο, σε συνδυασμό με παράλληλα μέτρα οικονομικής και πολεοδομικής φύσεως όπως η αναβάθμιση του δομημένου χώρου και η παροχή οικονομικά προσιτών κατοικιών, μπορούν να δώσουν τον απαιτούμενο κοινωνικό χαρακτήρα στο όλο εγχείρημα και να αποτρέψουν φαινόμενα κοινωνικο – χωρικού διαχωρισμού.
- **Οικονομία:** Ακολουθώντας τις κατευθύνσεις της Ευρώπης 2020 για μείωση της ανεργίας και ενίσχυση των επενδύσεων σε Έρευνα και Τεχνολογία, η αστική αναγέννηση μπορεί να διαδραματίσει πρωτεύοντα ρόλο σε αυτό. Με την αναβάθμιση των υποδομών με τη βοήθεια της τεχνολογίας, αλλά και με την προσθήκη της τεχνολογίας στην αστική καθημερινότητα, επιτυγχάνεται τόσο η αισθητική αναβάθμιση της πόλης, αλλά και η προσέλκυση νέων ειδικοτήτων, συνεπώς και η μείωση του ποσοστού ανεργίας. Ταυτόχρονα, προτείνονται δράσεις που ενισχύουν την ποιότητα ζωής και τις κοινωνικές υπηρεσίες ακόμα και στις πιο υποβαθμισμένες γειτονιές, δίνοντας την απαραίτητη βοήθεια στην αναζωογόνησή τους, τόσο οικονομικά, όσο και κοινωνικά.
- **Πολεοδομία – Πολιτισμός:** Οι πόλεις ως κέντρα ιστορίας και πολιτισμού έχουν ως ένα εκ των βασικών ανησυχιών την διατήρηση και ανάδειξη της πολιτιστικής τους κληρονομιάς. Για το σκοπό αυτό, είναι μείζονος σημασίας η προώθηση δράσεων όπως η αποκατάσταση κτηρίων υψηλής αρχιτεκτονικής και ιστορικής αξίας θα διατηρήσουν και θα προωθήσουν τη μοναδική αρχιτεκτονική ταυτότητα που διαθέτει κάθε πόλη, ενώ παράλληλα θα πρέπει να υιοθετηθούν νέοι τύποι κατοικιών προσαρμοσμένοι στα ιδιαίτερα δημογραφικά χαρακτηριστικά των αστικών κέντρων. Στο ίδιο μοτίβο, η δημιουργία νέων ανοιχτών χώρων σε συνδυασμό με τις προαναφερθείσες δράσεις θα προσδώσει την απαιτούμενη ελκυστικότητα στον αστικό ιστό, γεγονός που αναμένεται να επιδράσει θετικά

στην προσέλκυση επιχειρήσεων, την ποιότητα ζωής και την διατήρηση της ιδιαίτερης κουλτούρας που διαθέτει κάθε πόλη. Με άλλα λόγια, αυτό αποτελεί την επιτομή της Χάρτας της Λειψίας, με τη λεγόμενη Baukultur να τίθεται σε υλοποίηση.

- Χωρική Διακυβέρνηση: Αναγκαία συνθήκη για να επιτύχει η αστική αναγέννηση είναι η εφαρμογή βέλτιστων πρακτικών διακυβέρνησης. Όπως έχει αναφερθεί και σε προηγούμενες πολιτικές, προκειμένου να υπάρχει κοινωνική αποδοχή και υλοποίηση των υποχρεώσεων τους στα πλαίσια της αστικής αναγέννησης, επιβάλλεται η όσο το δυνατόν πιο μαζική κινητοποίηση και συμμετοχή του κοινωνικού συνόλου στις διαδικασίες σχεδιασμού. Παράλληλα, επισημαίνεται πως η οικονομική κρίση που έχει μειώσει τα οικονομικά αποθεματικά των αστικών κέντρων έχει δώσει την ευκαιρία για την προώθηση του συμμετοχικού σχεδιασμού με στόχο τη δημιουργία συνεργειών μεταξύ εμπλεκόμενων φορέων (π.χ. ΣΔΙΤ) (ΕΥ, 2010).

3.2.4. Εδαφική Ατζέντα 2020

Καθώς η συζήτηση γύρω από τα θέματα που σχετίζονται με την αστική αναγέννηση κορυφώθηκε στο Τολέδο, εκεί δόθηκε και μία επιπλέον κατεύθυνση που αποτέλεσε το έναυσμα για την Εδαφική Ατζέντα 2020. Ως εκ τούτου, το 2011 η Ουγγρική προεδρία του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου, διοργάνωσε τη σύσκεψη των υπουργών υπευθύνων για θέματα χωρικού σχεδιασμού στο Godollo της Ουγγαρίας, όπου υιοθέτησαν την Εδαφική Ατζέντα με έτος – στόχο το 2020. Το κείμενο αποτελεί φυσική συνέχεια τόσο της Διακήρυξης του Τολέδο, όσο και των προηγούμενων πολιτικών, ωστόσο παρουσιάζει μια νέα πρόκληση των Ευρωπαϊκών πολιτικών · την χωρική αποτύπωση των κατευθύνσεων της Χάρτας της Λειψίας, του προγράμματος της Μασσαλίας, της Διακήρυξης του Τολέδο αλλά και της Ευρώπης 2020. Αυτό σύμφωνα με το κείμενο μπορεί να επιτευχθεί μέσω της ολιστικής προσέγγισης και των διαφορετικών επιπέδων πολιτικής.

Συνεπώς, στο κείμενο γίνεται επανάληψη των κατευθύνσεων που δόθηκαν παλαιότερα, ωστόσο αυτά μπορούν να πραγματοποιηθούν με εδαφικές πολιτικές όπως η πολυκεντρική και ισόρροπη εδαφική ανάπτυξη και η ολοκληρωμένη αστική (ή και ημιαστική) ανάπτυξη εντός των περιφερειών της Ευρώπης. Εντός αυτού επισημαίνεται η ανάγκη για ολοκληρωμένο σχεδιασμό πολιτικών αστικής αναγέννησης. Ωστόσο δε μένει στην έννοια της ολιστικής προσέγγισης, αλλά καλεί τα διαφορετικά επίπεδα

διακυβέρνησης να ασχοληθούν ενεργά με το σχεδιασμό και την υλοποίηση των αστικών αναγεννήσεων. Επιπρόσθετα, τονίζεται η σημασία της ανταλλαγής πρακτικών και σκέψεων μεταξύ των αστικών κέντρων της Ευρώπης. Κάτι τέτοιο όπως τονίζεται θα επιφέρει την έξυπνη ανάπτυξή τους και σε μακροπρόθεσμο χρονικό επίπεδο. Βεβαίως, η επιτυχία των πολιτικών ως προς τη λειτουργικότητα των πόλεων βασίζεται και στην προσθήκη στο σχεδιασμό και των περιαστικών χώρων. Με αυτό τον τρόπο η πόλη λογίζεται με πιο ολιστικό τρόπο, επιφέροντας ενιαίες λύσεις σε πολλά θέματα (EU, 2011).

Σε αντίθεση με τη Διακήρυξη του Τολέδο, η Εδαφική Ατζέντα 2020 δε προτείνει συγκεκριμένες πρακτικές αστικής αναγέννησης ή τυχόν επιπρόσθετο περιεχόμενο σε αυτές. Ωστόσο η Γενική Διεύθυνση Περιφερειακής και Αστικής Πολιτικής της Ευρωπαϊκής Επιτροπής το 2015 εξέδωσε ένα τεύχος που περιέχονται συγκεκριμένα παραδείγματα όπου έγινε χρήση της Εδαφικής Ατζέντας. Εκεί περιέχονται αρκετές πρακτικές που περιέχονται εντός του κειμένου της Εδαφικής Ατζέντας, ωστόσο για τους σκοπούς της εργασίας θεωρούμε καλύτερο να αναφερθούμε στα παραδείγματα αστικών αναγεννήσεων / αναπλάσεων.

Την τετραετία 2008 – 2012 στο Ρότερνταμ πραγματοποιήθηκε ένα αξιόλογο έργο αστικής αναγέννησης που συνδυάζει τις περισσότερες κατευθύνσεις που δόθηκαν από τις Ευρωπαϊκές πολιτικές κατά καιρούς. Η δημοτική αρχή θέλησε να αναζωογονήσει την περιοχή του λιμανιού του Ρότερνταμ. Η περιοχή αποτελούσε χώρος κατασκευής και επισκευής πλοίων μέχρι το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου. Η εταιρεία που κατείχε το χώρο (Rotterdam Dry Dock Company) προσπάθησε να χρησιμοποιήσει το χώρο αργότερα με διάφορους τρόπους, ωστόσο απέτυχε παταγωδώς. Ως αποτέλεσμα, ο χώρος υπολειπομένη μέχρι το 2002 ως χώρος μεταφοράς κοντέινερ, με την περιοχή να είναι μολυσμένη από την διαχρονική βαριά χρήση του χώρου. Ο κίνδυνος πλήρους εγκατάλειψης της περιοχής ανάγκασε την δημόσια εταιρεία ιδιωτικού δικαίου Port of Rotterdam που αγόρασε το 2002 τον χώρο, να έρθει σε συνεννόηση με τις τοπικές αρχές ώστε να βρεθεί λύση σε ένα πλήθος σημαντικών ζητημάτων που σχετίζονται με την περιοχή. Η δημοτική αρχή ωστόσο είχε στο σχεδιασμό της την αναγέννηση περιοχών της πόλης μεταξύ άλλων και του λιμανιού, με τη βοήθεια και του ΕΤΠΑ. Έτσι, ενταγμένο στο ευρωπαϊκό πρόγραμμα για ανάπλαση περιοχών που συνορεύουν με υδάτινες ροές και σε συνεννόηση των τοπικών αρχών με την ιδιοκτήτρια εταιρεία αλλά και τις ακαδημαϊκές δομές, αποφασίστηκε η μετατροπή του χώρου σε ένα σημαντικό κέντρο

εκπαίδευσης και καινοτομίας. Ως κύριοι άξονες που πρέπει να συμβαδίζουν με το σχεδιασμό της εν λόγω αστικής αναγέννησης αποφασίστηκαν οι εξής:

- i. Μετατροπή του μολυσμένου και παρατημένου χώρου, με άξονα το κέρδος και την αισθητική αναβάθμιση του χώρου. Ταυτόχρονα, ήταν σημαντικό να συνδεθεί ο χώρος με χρήσεις κατάλληλες που θα επιτρέπουν και την νοητή σύνδεση με την πόλη.
- ii. Η επιλογή της καταλληλότερης χρήσης. Είναι σημαντικό να αναφερθεί πως τη δεδομένη χρονική περίοδο του σχεδιασμού και της εύρεσης κατάλληλων χρήσεων για την περιοχή, το Albeda College και το Πανεπιστήμιο του Ρότερνταμ είχαν ανάγκη για εύρεση διαθέσιμων χώρων για πρακτικές ασκήσεις. Μάλιστα, χρειαζόντουσαν μεγάλα κτήρια με στόχο να εγκατασταθούν μηχανήματα μεγάλων διαστάσεων για τους σκοπούς αυτούς.
- iii. Η αναγέννηση του χώρου θα έπρεπε να επιφέρει την επανατοποθέτηση της περιοχής ως μη απομονωμένο μέρος. Καθώς οι προγενέστερες χρήσεις του χώρου επέφεραν οικονομική καθίζηση της περιοχής, οι νέες χρήσεις θα έπρεπε να δώσουν την απαιτούμενη ώθηση για να προσφέρει ο χώρος σημαντική προστιθέμενη αξία στην πόλη.
- iv. Ένα από τα κύρια ζητήματα του σχεδιασμού ήταν η σύνδεση του παρελθόντος με το παρόν. Συνεπώς, χώροι και μηχανήματα που διαδραμάτισαν μείζονος σημασίας ρόλο στην ιστορία της περιοχής ως ναυπηγείο, θα έπρεπε να διατηρηθούν με στόχο την προβολή τους (EC, 2015).

Ο συνολικός προϋπολογισμός του έργου ανήλθε στα 30.76 εκατομμύρια ευρώ. Η συνεισφορά του ΕΤΠΑ ήταν 2 εκατομμύρια, ενώ τα πανεπιστήμια που κατείχαν σημαντικό λόγο στη καταστρατήγηση του σχεδιασμού συνείσφεραν περίπου τα μισά χρήματα του προϋπολογισμού (14 εκ. €). Στο σημείο αυτό, αξίζει να αναφέρουμε τη συνεισφορά του ευρωπαϊκού ταμείου, καθώς έδωσε την απαιτούμενη ελευθερία κινήσεων στους διαχειριστικούς φορείς, εφαρμόζοντας έναν σχεδιασμό «από κάτω προς τα πάνω». Αργότερα, με τις εντατικές προσπάθειες των τοπικών αρχών αλλά και της ιδιοκτήτριας εταιρείας, η περιοχή δέχθηκε αρκετές επιχειρήσεις (καθώς υπάρχουν και χώροι που απευθύνονται σε νεοφυείς επιχειρήσεις) και εντός του χώρου διοργανώνονται αρκετές εκδηλώσεις με στόχο την συνεχή προβολή του. Παράλληλα, οι δημόσιες συγκοινωνίες έχουν μεριμνήσει για την καλύτερη σύνδεση του χώρου με την υπόλοιπη πόλη (EC, 2015).

Συνεπώς, αντιλαμβανόμαστε μέσα από το εν λόγω παράδειγμα την αξιοσημείωτη συνεισφορά της Εδαφικής Ατζέντας 2020. Συγκεκριμένα, προωθώντας τις επιταγές των παλαιότερων πολιτικών και κειμένων της Ευρωπαϊκής Ένωσης και σε συνδυασμό με τα υφιστάμενα ευρωπαϊκά όργανα, επετεύχθη με έξυπνο τρόπο η βέλτιστη απόδοση προγραμμάτων αστικής αναγέννησης. Ταυτόχρονα, η αστική αναγέννηση κατάφερε να προωθεί σε σημαντικό βαθμό τις κατευθύνσεις τόσο της Χάρτας της Λειψίας, όσο και της Διακήρυξης του Τολέδο και της στρατηγικής Ευρώπη 2020.

3.2.5. Αστική Ατζέντα

Στις 30 Μαΐου του 2016, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή δημοσίευσε ένα από τα πλέον σημαντικά πρόσφατα κείμενα. Το σύμφωνο του Άμστερνταμ αποτελεί την κύρια διακήρυξη των αρμόδιων για ζητήματα αστικής ανάπτυξης υπουργών των κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Με την στρατηγική Ευρώπη 2020 να βρίσκεται σε εξέλιξη, το κείμενο αναδεικνύει τον σημαίνοντα ρόλο των αστικών περιοχών στην διάδοση και υλοποίηση των στόχων της στρατηγικής. Ωστόσο, εντός του κειμένου αναγνωρίζεται η σημασία της Χάρτας της Λειψίας. Ειδικότερα, επισημαίνεται πως μια ολοκληρωμένη και ταυτόχρονα βιώσιμη αντιμετώπιση των αστικών ζητημάτων πρέπει να εστιάζει σε όλες τις πτυχές της πόλης, όπως όριζε και η Χάρτα (EU, 2016).

Η Αστική Ατζέντα στοχεύει σε τρεις πυλώνες. Αρχικά, στόχος του συμφώνου είναι η βέλτιστη καταστρατήγηση και υλοποίηση των ευρωπαϊκών πολιτικών. Ωστόσο, η αστική ατζέντα δεν σκόπευε στην δημιουργία νέων κανόνων και πολιτικών, αλλά στο να δώσει την προστιθέμενη αξία στις μελλοντικές πολιτικές, ώστε να είναι πιο αντιπροσωπευτικές στις ανάγκες των αστικών περιοχών. Επιπλέον, η Αστική Ατζέντα θεωρεί μείζονος σημασίας τη χρηματοδότηση των πόλεων. Συγκεκριμένα, έχει ως στόχο την προβολή κατάλληλων μεθόδων χρηματοδότησης από τα ευρωπαϊκά διαρθρωτικά και επενδυτικά ταμεία και τα ευρωπαϊκά προγράμματα. Ακολούθως, η παροχή πληροφοριών και δεδομένων στις τοπικές αρχές θεωρείται αρκετά σημαντική παράμετρος στις πόλεις ώστε να εφαρμόζουν κατάλληλες πολιτικές. Ως εκ τούτου, η Αστική Ατζέντα λειτουργεί σύμφωνα με τις ευρωπαϊκές διατάξεις για τη διαφύλαξη των δεδομένων, την χρήση ανοικτών δεδομένων (open data), καθώς και την χρήση παροχών πληροφοριών του δημοσίου τομέα. Για τους 3 αυτούς πυλώνες, το σύμφωνο του Άμστερνταμ δηλώνει ως κύριο μέσο εκπλήρωσής των, την εφαρμογή ολοκληρωμένων προσεγγίσεων για την βιώσιμη αστική ανάπτυξη (EU, 2016).

Εντός της Αστικής Ατζέντας, η έννοια των αστικών αναγεννήσεων χρησιμοποιείται ουκ ολίγες φορές. Καθώς το κείμενο συντάχθηκε με στόχο την καταπολέμηση και την προώθηση συγκεκριμένων στόχων, η αστική αναγέννηση αποτελεί υψίστης σημασίας τρόπος εκμετάλλευσης πρώην βιομηχανικών περιοχών και περιορισμού σπατάλης γης. Ωστόσο, εντύπωση προκαλεί το γεγονός πως πέραν της περίπτωσης των «brownfields», η αστική αναγέννηση κατά την αστική ατζέντα αποτελεί μέσον επίλυσης ενός εκ των βασικών στόχων του κειμένου, αυτό της αστικής φτώχειας. Όπως παρατηρούμε στο πρόγραμμα δράσεων για τον άξονα της Αστικής Φτώχειας, η αστική αναγέννηση αναφέρεται ως σημαντικός παράγοντας που πρέπει να ληφθεί υπόψιν κατά τη δημιουργία της πολιτικής συνοχής για το 2020. Η πολιτική συνοχής για την προγραμματική περίοδο 2014 – 2020 ορίζει πως για την υλοποίηση στρατηγικών αστικών αναγεννήσεων, υπεύθυνες για την χρηματοδότηση είναι τόσο το ΕΤΠΑ (το λιγότερο 5% της συνολικής χρηματοδότησης) όσο και το ΕΚΤ. Ωστόσο, τα 2 αυτά ταμεία δε μοιράζονται τον ίδιο τρόπο σκέψης και επέμβασης στα ζητήματα αστικών αναγεννήσεων. Παρά την νομοθετική δικλείδα του ΕΚΤ (άρθρο 12 του κανονισμού) που επιτρέπει συγχρηματοδότηση με το ΕΤΠΑ σε στρατηγικές αστικής ανάπτυξης, το πρόβλημα δε παρατηρήθηκε να λύνεται. Κι αυτό διότι η προσέγγιση εγχειρημάτων αστικών αναγεννήσεων υποβαθμισμένων περιοχών απαιτεί αυτούσιες, ολοκληρωμένες στρατηγικές. Ως εκ τούτου παράχθηκαν αρκετές στρατηγικές για αστικές περιοχές που υστερούσαν στο συγχρονισμό μεταξύ τους. Συνεπώς, ο συνδυασμός των 2 για την εν λόγω ανάγκη είναι ανέφικτος. Έτσι, μέσω της Αστικής Ατζέντας προτείνεται η δημιουργία ενός νέου αστικού εδαφικού στόχου στην πολιτική συνοχής για το 2020. Κάτι τέτοιο, όπως περιγράφεται, αναμένεται να υπερκεράσει τα εμπόδια που προαναφέρθηκαν, με την χωρική υπόσταση του προβλήματος να έρχεται στο προσκήνιο. Ως αποτέλεσμα, θα δημιουργηθούν προσαρμοσμένες στρατηγικές με την ανεμπόδιστη συγχρηματοδότηση των 2 αρμόδιων ταμείων για την αναζωογόνηση περιθωριοποιημένων αστικών περιοχών. Στον ίδιο χρόνο, στόχος για τη νέα εδαφική αστική προοπτική θα είναι η αύξηση της χρηματοδότησης του ΕΤΠΑ για τις αστικές αναγεννήσεις, αλλά και η θέσπιση ενός κατώτατου ποσοστού χρηματοδότησης του ΕΚΤ, προς τα κράτη μέλη της ΕΕ, σε ότι αφορά εγχειρήματα αστικών αναγεννήσεων. Η συγκεκριμένη δράση επρόκειτο να δοκιμαστεί μέσω του URBACT αρχής γενομένης από το 2018. Η εφαρμογή του δείχνει να έχει επιτύχει, όπως επίσης και ο απώτερος σκοπός που είναι να επιτευχθεί το «πέρασμα» στην πολιτική συνοχής μετά το 2020. Σε

παρουσίαση του Thomas de Bethune σε εκδήλωση του προγράμματος ESPON το 2018 για τη μετά του 2020 εποχή, αναφέρεται αρχικά η αύξηση στο 6% της χρηματοδότησης του ΕΤΠΑ για ζητήματα επεμβάσεων στις αστικές περιοχές, ενώ η διάρθρωση των στόχων της πολιτικής συνοχής απλοποιείται σε 5 που είναι οι εξής:

1. Πιο έξυπνη Ευρώπη (μετασχηματισμός της οικονομίας προς μια πιο καινοτόμα και έξυπνη προσέγγιση).
2. Πιο πράσινη και με λιγότερες εκπομπές άνθρακα Ευρώπη (ένταξη της κυκλικής οικονομίας, της προσαρμογής στην κλιματική αλλαγή και το μετασχηματισμό της παραγωγής ενέργειας).
3. Πιο ενωμένη Ευρώπη (βελτίωση της κινητικότητας και των μεταφορών).
4. Πιο κοινωνική Ευρώπη, ιδίως σε ότι αφορά τα ανθρώπινα δικαιώματα.
5. Μια Ευρώπη πιο κοντά στους πολίτες (βιώσιμη ανάπτυξη αστικών και μη περιοχών) (de Bethune, 2018).

Η τελευταία κατηγορία αποτελεί νέα προσθήκη για την επερχόμενη προγραμματική περίοδο. Εντός αυτής όπως αναφέρεται ανήκουν διατάξεις από τα προγενέστερα κείμενα όπως η Χάρτα της Λειψίας, «οι Πόλεις του Αύριο» και η Ευρωπαϊκή Αστική Ατζέντα. Παράλληλα, γίνεται γνωστό πως για την απλοποίηση των διαδικασιών χρηματοδότησης και στήριξης των εκάστοτε εγχειρημάτων, δε θα απαιτούνται ενδιάμεσα σχήματα, κάνοντας τη διαδικασία πιο άμεση και στοχευμένη. Ως αποτέλεσμα, παρατηρείται η υιοθέτηση προσεγγίσεων και απόψεων της Ευρωπαϊκής Αστικής Ατζέντας.

Την ίδια στιγμή, η Αστική Ατζέντα επισημαίνει το σοβαρό πρόβλημα που αντιμετωπίζουν στρατηγικές αναζωογόνησης υποβαθμισμένων περιοχών. Έτσι, αναφέρεται η δυσκολία των τοπικών αρχών στην πολυφασματική αντιμετώπιση των επιπτώσεων που προκύπτουν εντός μιας υποβαθμισμένης αστικής περιοχής. Ειδικότερα, οι τοπικές αρχές δεν αντιλαμβάνονται τη συνθετότητα των προβλημάτων και παράλληλα την ιδιαίτερη χρησιμότητα των αστικών αναγεννήσεων στις περιπτώσεις αυτές. Παράλληλα, σε πολλά κράτη μέλη της ΕΕ, οι τοπικές αρχές δεν έχουν τη δικαιοδοσία να διενεργήσουν τέτοια εγχειρήματα μεγάλης κλίμακας (EU, 2016).

Στο σημείο αυτό, είναι ανάγκη να παρουσιάσουμε το Urban Poverty Partnership (UPP), το οποίο αποτελεί μια συνεργασία μεταξύ ευρωπαϊκών κρατικών, περιφερειακών και τοπικών αρχών (π.χ. Μπέρμιγχαμ, Λιλ, Τιμισοάρα, Βέλγιο, Γαλλία, Ελλάδα, κ.α.) και φορέων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, όπως η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, το Ευρωπαϊκό Δίκτυο

ενάντια στη φτώχεια (European Anti – Poverty Network), το URBACT, κ.α.. Με γνώμονα την Ευρωπαϊκή Ατζέντα για τις πόλεις, η συνεργασία αυτή έχει ως στόχο την παροχή λύσεων στο ζήτημα της αστικής φτώχειας, βασιζόμενων είτε στον άνθρωπο (κοινωνικοοικονομική ένταξη ευπαθών ομάδων, είτε σε χωρικές επεμβάσεις (αστική αναγέννηση περιθωριοποιημένων περιοχών. Επιπλέον, το UPP εστιάζει σε 4 ζητήματα:

- Παιδική φτώχεια
- Αναγέννηση υποβαθμισμένων περιοχών
- Άστεγοι
- Στήριξη στους Ρομά (<https://ec.europa.eu/futurium/en/node/1954>).

Σε ότι αφορά τις χωρικές πολιτικές, το UPP ασκεί την κριτική του προς τις Ολοκληρωμένες Χωρικές Επενδύσεις (Integrated Territorial Investments – ITI). Ως εκ τούτου, το εν λόγω εργαλείο υποστηρίζόμενο από το ΕΤΠΑ, χαρακτηρίζεται από την έλλειψη χωρικής πλευράς, καθότι οι ΟΧΕ μέχρι στιγμής πραγματοποιούνται με σκοπό τη διαχείριση πολυεπίπεδων επενδύσεων σε χωρικές ενότητες. Συνεπώς, η Αστική Ατζέντα θεωρεί πως η χάραξη της πολιτικής συνοχής για τη μετά το 2020 προγραμματική περίοδο πρέπει να δώσει περαιτέρω έμφαση στις αστικές περιοχές και ειδικότερα στις υποβαθμισμένες αστικές χωρικές ενότητες που θα συνδυάζουν το χωρικό με το κοινωνικό – οικονομικό πρόσημο. Έτσι, προτείνεται η δημιουργία των τοπικών συμφώνων για την αστική αναγέννηση υποβαθμισμένων αστικών περιοχών. Η καινοτομία του προτεινόμενου εργαλείου κρύβεται στο γεγονός ότι οι τοπικές αρχές θα αποκτήσουν περισσότερη αυτονομία κινήσεων στα ζητήματα των αστικών αναγεννήσεων, υποδεικνύοντας – σε συνεργασία με τις εθνικές αρχές – τις καταλληλότερες περιοχές προς ανάπλαση (Urban Poverty Partnership Final Action Plan, 2018).

Το νέο εργαλείο θα δίνει τη δυνατότητα στις τοπικές αρχές να το προσαρμόσουν στα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των περιοχών, ενώ ταυτόχρονα θα προσεγγίζει το πρόβλημα με πολύπλευρο τρόπο. Έτσι, η ανάγκη των περιθωριοποιημένων περιοχών για αναζωογόνηση και επαναπροώθηση τους στο προσκήνιο θα αντικατοπτριστεί πλήρως μέσα από μία μείξη δράσεων. Αφενός δράσεων που αφορούν το χώρο και αφετέρου το κοινωνικό σύνολο. Κάτι τέτοιο επιτυγχάνεται σε κύριο βαθμό από το εργαλείο αυτό που θα έχει ως στόχο την εκκίνηση μεγάλων έργων αστικών αναγεννήσεων. Παράλληλα, ένας εκ των κύριων στόχων του εργαλείου θα είναι η μείξη των διαφόρων επιπέδων πολιτικής,

με τους άμεσα εμπλεκόμενους στο σχεδιασμό (π.χ. κοινωνία των πολιτών, διάφοροι οργανισμοί, σύλλογοι, κ.λπ.). Για τους σκοπούς αυτούς, το νέο εργαλείο θα δίνει τη δυνατότητα στους υπεύθυνους για το σχεδιασμό να συνδυάζουν χρηματοδοτικά εργαλεία προερχόμενα τόσο από το ΕΤΠΑ, όσο και από το ΕΚΤ. Κάτι τέτοιο αποτελεί ριζική αλλαγή, καθότι μέχρι πρότινος ήταν ιδιαίτερος δύσκολο όπως έχουμε προαναφέρει (Urban Poverty Partnership Final Action Plan, 2018).

Τα Τοπικά Σύμφωνα για την Αστική Αναγέννηση θα στοχεύουν σε διάφορους τομείς των περιοχών, αρχής γενομένης από το αστικό περιβάλλον. Η βελτίωση ή/και δημιουργία κοινόχρηστων χώρων για το κοινό ομολογουμένως αναβαθμίζει τα επίπεδα ποιότητας ζωής των κατοίκων. Παράλληλα, η βελτίωση του αστικού περιβάλλοντος εναπόκειται σε δράσεις τόσο υλικές, όσο και άυλες, ώστε ο συνδυασμός των να επιφέρει τα ιδανικά αποτελέσματα για την ικανοποίηση των κατοίκων, αλλά και την προσέλκυση νέων. Έτσι, προτείνονται δράσεις που έχουν να κάνουν με τη προσφορά κατοικίας, τη βελτίωση των υποδομών, των μεταφορών, των υπηρεσιών για τους πολίτες και γενικότερα με την οικονομική ανάπτυξη της περιοχής. Ταυτόχρονα, μέσω των αστικών αναγεννήσεων έρχονται σε πρώτο βαθμό προβλήματα σχετικά με το βιοτικό επίπεδο των κατοίκων, τα οποία επρόκειτο να εξαλειφθούν με την βελτίωση της εκπαίδευσης, της δια βίου μάθησης, της εξειδίκευσης του υπάρχοντος εργατικού δυναμικού, των υπηρεσιών υγείας, κ.λπ. Μάλιστα με το φλέγον ζήτημα του μεταναστευτικού να μαστίζει τις πόλεις της Ευρώπης, μέσω του τοπικού συμφώνου θα προωθούνται ζητήματα ομαλής προσαρμογής κοινωνικά ευπαθών ομάδων. Παράλληλα, τίθεται προς αντιμετώπιση το ζήτημα της παιδικής φτώχειας (Urban Poverty Partnership Final Action Plan, 2018).

Όπως αναφέραμε, η τοπική οικονομία αποτελεί μείζονος σημασίας ζήτημα. Γι' αυτό το λόγο, σε πρώτο βαθμό προβάλλεται το θέμα της ενίσχυσης της επιχειρηματικότητας στην περιοχή. Έτσι, μέσω του Τοπικού Συμφώνου θα προβληθεί η ανάγκη των περιοχών αυτών να αυξηθούν οι τοπικές οικονομικές δραστηριότητες σε πρώτη φάση, ενώ μακροπρόθεσμα θα επιχειρηθεί η μετατροπή του παραγωγικού μοντέλου της περιοχής σε καινοτόμα και μοντέρνα πρότυπα (Urban Poverty Partnership Final Action Plan, 2018).

Τέλος, δίνεται μια νέα μορφή αστικής αναγέννησης, η οποία μέχρι στιγμής δεν είχε αναφερθεί σε αντίστοιχα κείμενα. Στα πλαίσια της προστασίας του περιβάλλοντος και της ενέργειας, ανάμεσα σε δράσεις που έχουν ως στόχο την αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής και της ενεργειακής αποδοτικότητας των κτηρίων, αναφέρεται η έννοια της

αστικής ανθεκτικότητας. Συνεπώς, αποτελεί στόχο των τοπικών συμφώνων οι ευάλωτες περιοχές όχι μόνο να αναζωογονηθούν και να τεθούν σε τροχιά ανάπτυξης, αλλά και να παραμείνουν έτσι σε μακροπρόθεσμο στάδιο, απορροφώντας τους κραδασμούς από μελλοντικούς κινδύνους (Urban Poverty Partnership Final Action Plan, 2018).

Το εργαλείο αυτό είχε προγραμματιστεί να λειτουργήσει σε πιλοτική μορφή μέσω του URBACT στο πρώτο εξάμηνο του 2018, ενώ αργότερα αναμενόταν η ένταξή του στην πολιτική συνοχής για την περίοδο μετά του 2020. Με βάση τις τελευταίες αναφορές, τα Τοπικά Σύμφωνα εφαρμόστηκαν σε 4 χώρες (Γαλλία, Γερμανία, Πολωνία και Ισπανία) και 4 πόλεις (Λιλ, Βερολίνο, Λόντζ και Βαρκελώνη). Καθώς το Τοπικό Σύμφωνο υπογράφεται από όλα τα επίπεδα άσκησης πολιτικής, στις αρχές του 2018 υπογράφηκαν μεταξύ των εθνικών και τοπικών αρχών. Τον Ιούλιο του ίδιου έτους παρουσιάστηκαν τα πρώτα αποτελέσματα από την εφαρμογή των τοπικών συμφώνων σε εκδήλωση του URBACT που έλαβε χώρα στο Παρίσι (Urban Poverty Partnership Final Action Plan, 2018).

3.2.6. Πολιτισμός και Αστική Αναγέννηση

Η Ευρωπαϊκή πολιτική ανά τα κείμενά της αναγνωρίζει τη σημαντικότητα των αστικών κέντρων ως πόλοι δημιουργίας και ανάδειξης πολιτισμικών έργων και παραγωγών. Ωστόσο, είναι αυτονόητο ότι για να συνεχιστεί η παραγωγική πολιτιστική λειτουργία των πόλεων, πρέπει να γίνονται διεργασίες στα αστικά κέντρα ώστε να διατηρηθεί αυτή η ιδιότητα. Συνεπώς, η αναδιαμόρφωση του αστικού περιβάλλοντος με στόχο την διατήρηση και ανάδειξη της πολιτιστικής κληρονομιάς, αναβαθμίζοντας ταυτόχρονα την ελκυστικότητα της περιοχής και τονώνοντας την κοινωνική συνοχή, αποτελεί προτεραιότητα των ολοκληρωμένων αστικών στρατηγικών που χρίζουν στήριξης από την Ευρωπαϊκή πολιτική. Πάνω στον άξονα αυτό, η ευρωπαϊκή πολιτική έχει προωθήσει κατά την προγραμματική περίοδο 2007 – 2013 αρκετά προγράμματα που αφορούν τον πολιτισμό. Το πιο γνωστό και έμμεσα σχετικό με τις αστικές επεμβάσεις είναι η Ευρωπαϊκή Πολιτιστική πρωτεύουσα. Αρχής γενομένης από το 1985, ο θεσμός αυτός δημιουργήθηκε με στόχο την ανάδειξη των μοναδιαίων χαρακτηριστικών κάθε πόλης, των ιδιαίτερων πολιτισμικών της στοιχείων και την ανταλλαγή πολιτιστικών γνώσεων μεταξύ των ευρωπαίων πολιτών. Για την επιλογή των πόλεων (από το 2011 μέχρι το 2019 επιλέγονταν 2 πόλεις) κριτήριο αποτελεί η αξιολόγηση των προγραμμάτων με πολιτιστικές εκδηλώσεις που θα γίνεται ταυτόχρονα εκτίμηση των επιπτώσεών τους στις πόλεις σε μακροπρόθεσμο χρονικό διάστημα. Με την επιλογή των πόλεων, η Κοινότητα

χορηγεί την πόλη με 1.5 εκατομμύρια ευρώ. Όπως αναφέρεται σε κείμενο της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, οι πόλεις που τους απονεμήθηκε ο τίτλος της πολιτιστικής πρωτεύουσας στην πορεία ανέπτυξαν στρατηγικές αστικής αναγέννησης με επίκεντρο τον πολιτισμό (EC, 2010).

Ωστόσο το ζήτημα της σύνδεσης της πολιτισμικής ταυτότητας των πόλεων επανήλθε σε μία γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής (ΕΟΚΕ) το 2010. Συγκεκριμένα, εντός αυτής διερευνήθηκε το τι θα πρέπει να εμπεριέχεται στις πολιτικές ανάπλασης. Η ΕΟΚΕ θεωρεί ότι η αστική ανάπλαση μπορεί να συνεισφέρει στην προώθηση της πολιτιστικής ανάπτυξης της περιοχής. Μάλιστα, η τόνωση της συναφούς επιχειρηματικής δραστηριότητας θα επιφέρει και αύξηση της ζήτησης εργασίας (ΕΟΚΕ, 2011). Έτσι, με γνώμονα τις επιταγές των σύγχρονων πολιτικών (π.χ. Ευρώπη 2020), καταλήγουν στο συμπέρασμα πως μεταξύ άλλων η πολιτιστική ανανέωση πρέπει να είναι ένας από τους βασικούς πυλώνες στο νέο ολοκληρωμένο μοντέλο αστικής ανάπλασης που ζητείται από την εν λόγω επιτροπή.

3.2.7. Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή

Όπως προαναφέραμε, η ΕΟΚΕ με γνωμοδότησή της το 2010 προσπάθησε να θέσει στην ευρωπαϊκή ατζέντα τη θέσπιση ενός νέου καινοτόμου μοντέλου αστικών αναπλάσεων. Η νέα αστική αναγέννηση όπως ονομάζεται, απαρτίζεται από 4 άξονες:

- Ανάπτυξη της κοινωνικής συνοχής
- Πολιτιστική ανανέωση
- Αναμόρφωση του αστικού κοινωνικού ιστού προκειμένου να αντιμετωπισθεί η παρούσα σημαντική ύφεση
- Αξιοποίηση της φυσικής κληρονομιάς μέσω των διαδικασιών απούλοποίησης και της ανάπτυξης της βιοποικιλότητας (ΕΟΚΕ, 2011).

Στο κείμενο αυτό, η αστική αναγέννηση θεωρείται ως μια κομβική λύση, καθώς συνδέει διαφορετικά θεματικά πεδία. Έτσι, η αστική αναγέννηση μπορεί να συνεισφέρει στη μείωση της ενεργειακής κατανάλωσης των ακινήτων σε μία περιοχή, προσφέροντας έτσι θέσεις εργασίας. Κάτι τέτοιο επιτυγχάνει μεριμνώντας για την κοινωνική συνοχή μέσα από την αναδιαμόρφωση μιας αστικής περιοχής, κυρίως υποβαθμισμένων συνοικιών, με παράλληλες δράσεις, όπως ο μετριασμός των κοινωνικών ανισοτήτων, η ένταξη ευαίσθητων κοινωνικά ομάδων, κ.λπ. Η αναμόρφωση των υποβαθμισμένων περιοχών έχει ως συνέπεια και την περιβαλλοντική αειφορία, μέσω της διατήρησης του αστικού

περιβάλλοντος, τις ενεργειακές πολιτικές για τα ακίνητα, κ.λπ. Ως εκ τούτου, το σύνολο των δράσεων μέσα στις πολιτικές ανάπλασης αντιλαμβανόμαστε πως θα πρέπει να είναι προσηλωμένο στην επίτευξη ενός επιπέδου αστικής αειφορίας, βελτιώνοντας το επίπεδο ποιότητας ζωής, ενισχύοντας τη λειτουργικότητα των πόλεων. Παράλληλα, το νέο μοντέλο που προτείνεται, καθώς θα πρόκειται για ένα ολιστικό σύστημα παρέμβασης, περιλαμβάνει τους ανθρώπους, αλλά και τους φυσικούς και υλικούς πόρους, τους οποίους θα έχει ως στόχο όχι μόνο τη συσσώρευση τους, αλλά και την εξοικονόμηση της χρήσης τους. Επιπλέον, η ΕΟΚΕ θεωρεί πως οι αστικές αναπλάσεις πρέπει να έρχονται αντιμέτωπες και με το παγκόσμιο πρόβλημα της οικονομικής ύφεσης. Έτσι, προβάλλεται ως κύριος στόχος των αστικών αναπλάσεων η ολοκλήρωση των διάφορων αστικών τυπολογιών. Αυτές είναι:

1. Η βιοτική πόλη που εμπεριέχονται δράσεις που ενισχύουν το οικολογικό δίκτυο και την βέλτιστη αξιοποίηση των ΑΠΕ
2. Η πόλη της ύλης που στοχεύει στην ενεργειακή απόδοση των κτηρίων, την κοινωνική στέγαση και την αντιμετώπιση των υποδομών κατά έναν ολοκληρωμένο τρόπο εμπεριέχοντας την βελτίωση της προσφοράς των υπηρεσιών, των συστημάτων υποδομών, καθώς και των ενεργειακών και τηλεματικών δικτύων
3. Η πόλη των bit που αφορά την ένταξη της τεχνολογίας στην καθημερινότητα (π.χ. στις δημόσιες υπηρεσίες, στις μεταφορές, κ.λπ.), κάνοντας ένα βήμα προς τις επιταγές μιας έξυπνης πόλης
4. Η αλληλέγγυα πόλη που αφορά την ενίσχυση της κοινωνικής συνοχής, την ενεργό συμμετοχή των πολιτών, τη διαμόρφωση του ηγετικού μοντέλου προς ένα πιο συνεργατικό μοντέλο, ενίοτε και με τη βοήθεια των τεχνολογιών. Ως προς τη διακυβέρνηση προτείνεται η ΕΕ να θεσπίσει ένα δίκτυο μεταξύ ισχυρών και αδυνάμων κοινοτήτων, με στόχο την ανταλλαγή γνώσεων, τεχνογνωσίας, αλλά και τρόπου άσκησης πολιτικών (ΕΟΚΕ, 2011).

3.2.8. Κατευθυντήριες γραμμές για τη σφράγιση του εδάφους

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή το 2012 εξέδωσε έναν οδηγό με κατευθυντήριες γραμμές για την εξυγίανση του εδάφους από το φαινόμενο της σφράγισης. Με τον όρο περιορισμό της σφράγισης ο οδηγός δίνει τον παρακάτω ορισμό:

“Περιορισμός της σφράγισης του εδάφους σημαίνει πρόληψη της μετατροπής των περιοχών πρασίνου και της επακόλουθης σφράγισης (μέρους) της επιφάνειάς του. Στην έννοια αυτή μπορεί επίσης να περιληφθεί η επαναχρησιμοποίηση των ήδη δομημένων περιοχών, όπως εγκαταλελειμμένοι βιομηχανικοί χώροι” (ΕΕ, 2012).

Έτσι, ο οδηγός αυτός παρέθετε βέλτιστες προσεγγίσεις που έχουν ωστόσο εφαρμοστεί στα κράτη μέλη. Στο πλαίσιο αυτό, το κείμενο υποστηρίζει πως η ολοκληρωμένη προσέγγιση στο χωροταξικό σχεδιασμό απαιτεί την ενεργό συμμετοχή όλων των φορέων διακυβέρνηση, έχοντας ως αποτέλεσμα την εφαρμογή βέλτιστων πρακτικών στο ζήτημα της σφράγισης του εδάφους. Ταυτόχρονα, ο οδηγός εξετάζοντας τις πολιτικές χρηματοδότησης για την ανάπτυξη υποδομών, κατέδειξε περιπτώσεις όπου χρησιμοποιήθηκαν επιπρόσθετα πόροι που διατέθηκαν για την αξιοποίηση κενών κτηρίων και υποβαθμισμένων πρώην βιομηχανικών περιοχών (ΕΕ, 2012).

Ιδίως για την τελευταία κατηγορία, η ΕΕ μέσω της Πολιτικής Συνοχής έχει προωθήσει χρηματοδοτικά εργαλεία για την ανάπτυξη υποδομών σε εγκαταλελειμμένες πρώην βιομηχανικές περιοχές. Συγκεκριμένα, για την προγραμματική περίοδο 2007 – 2013 μέσω της πολιτικής συνοχής διατέθηκαν περίπου 3.5 δισ. ευρώ για την αξιοποίηση πρώην βιομηχανικών χώρων. Ωστόσο, η ευρωπαϊκή εμπειρία στα προγράμματα αστικών αναπλάσεων απέδειξε πως η βελτίωση του βιοτικού επιπέδου στις αστικές περιοχές, έμμεσα απέφερε θετικές συνέπειες ως προς την αντιμετώπιση της σφράγισης του εδάφους. Οι επεμβάσεις στον αστικό χώρο στοχεύουν συνήθως στην ενδοαστική μετακίνηση από το υπερφορτωμένο κέντρο προς τα προάστια και άλλες μέχρι πρότινος παρακμάζουσες αστικές περιοχές, προσφέροντας ταυτόχρονα θέσεις εργασίας. Σε μεγαλύτερη κλίμακα, μεγάλου μεγέθους επεμβάσεις σε μικρομεσαίες πόλεις μπορεί να επιφέρει τη σταδιακή αποκλιμάκωση του πληθυσμού των μητροπολιτικών περιοχών και τη σταδιακή απομάκρυνση των κατοίκων του ημιαστικού χώρου, εξετάζοντας διαφορετικά κάθε περίπτωση προκειμένου να μην επέλθει πληθυσμιακή συρρίκνωση. Συνεπώς, όπως συμπεραίνει και η Γενική Διεύθυνση REGIO (2011), τα προγράμματα αστικών αναπλάσεων μπορούν να συμβάλλουν καθοριστικά στην μετάβαση προς μία ισόρροπη εδαφική ανάπτυξη. Επιπλέον, ο οδηγός κάνει λόγο σε παράλληλες δράσεις που μπορούν να αποτελέσουν μέρος ενός προγράμματος αστικής ανάπλασης. Ο λόγος για την υιοθέτηση οικολογικών προτύπων κατά την κατασκευή κτηρίων. Με βάση τα στοιχεία που συλλέχθηκαν από ένα πρόγραμμα που εφαρμόστηκε το 1998 στο Ελσίνκι,

παρατηρείται πως παρατηρείται αφενός υψηλότερο επίπεδο ενεργειακής αποδοτικότητας στα ακίνητα και αφετέρου ελαχιστοποιείται το ζήτημα της σφράγισης του εδάφους.

Επιπρόσθετα, η Επιτροπή πρότεινε την επέκταση της δυνατότητας χρηματοδότησης των επενδύσεων για τη βελτίωση του αστικού περιβάλλοντος – άρα και των αναπλάσεων σε εγκαταλελειμμένες βιομηχανικές περιοχές (brownfields) – και για την προγραμματική περίοδο 2014 – 2020 μέσω της πολιτικής συνοχής. Ως στόχος αναφέρεται η βέλτιστη μείωση της σπατάλης γης μέχρι το 2020, αλλά και να ισορροπήσει ο ρυθμός με τον οποίον καταναλώνεται η «καθαρή» γη με τον αντίστοιχο για τη μη «καθαρή» γη (ΕΕ, 2012).

3.2.9. Ενεργειακή Πολιτική της ΕΕ

Η ενέργεια αποτελεί μείζονος σημασίας άξονα για τη χάραξη πολιτικών της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Το 2007 η Ευρωπαϊκή Ένωση εξέδωσε το πρόγραμμα δράσεων για την ενεργειακή αποδοτικότητα. Εντός αυτού παρατίθενται κατευθύνσεις που έχουν ως στόχο την ενεργειακή αλλαγή προς πιο βιώσιμες και φιλικές προς το περιβάλλον λύσεις. Ειδικότερα, κύριος στόχος του προγράμματος αποτελεί η όσο το δυνατόν πιο έντονη χρήση ενεργειακά αποδοτικών τεχνικών, ώστε να μειωθεί η χρήση της κύριας πηγής ενεργειακής κατανάλωσης κατά 20% μέχρι το 2020 (ΕΕ, 2006, ΕΚ, 2010).

Στο ίδιο μοτίβο, το κείμενο ανοίγει το ζήτημα της ενεργειακής απόδοσης κτηρίων, θέτοντας ως προτεραιότητα την θέσπιση προδιαγραφών ενεργειακής απόδοσης τόσο για τα ακίνητα, όσο και για υπηρεσίες, άλλα προϊόντα, κ.λπ., με έτος στόχο το 2015, ώστε μέχρι τότε οι νέες κατασκευές κτιρίων να γίνονται σύμφωνα με αυτά τα πρότυπα. Παράλληλα, τονίζει τη σημασία της χρήσης στοχευμένων εργαλείων για την βελτίωση της ενεργειακής αποδοτικότητας των κτηρίων, αλλά και ειδικότερα οικονομικής φύσεως εργαλείων που θα λειτουργούν κάτω από τις επιταγές των κρατικών ενισχύσεων που μεροληπτούν για το ζήτημα αυτό, όπως έχουμε προαναφέρει. Για το σκοπό αυτό, από το 2010 έχει συσταθεί ο οδηγός για την ενεργειακή αποδοτικότητα των κτηρίων. Έτσι, το κείμενο στηρίζει πως ο οδηγός αυτός πρέπει να διαμοιραστεί σε όλα τα κράτη μέλη, ώστε να αξιοποιήσουν τις δυνατότητές τους, καθώς όπως αναφέρεται στον οδηγό, μέσα από τον κατασκευαστικό τομέα μπορεί να επιτευχθεί εξοικονόμηση ενέργειας κατά 28% (ΕΕ, 2010). Ωστόσο, το κείμενο προτείνει την τροποποίηση του οδηγού κατά τρόπο τέτοιο, ώστε να περιλαμβάνει και μικρότερου εμβαδού κτήρια (έως 1000 τ.μ.) για ριζικές ανακαινίσεις σε υφιστάμενα κτίρια. Ταυτόχρονα, μέσα από το κείμενο, η Ευρωπαϊκή

Ένωση θέτει ως υπεύθυνα τα κράτη μέλη, ώστε να είναι σε θέση να ενισχύσουν οικονομικά μεγάλης κλίμακας επενδύσεις σχετικές με την ενέργεια, συνεπώς και τις ανακαινίσεις κτιρίων, όπως μπορεί να συμβεί και μέσα από ένα πρόγραμμα αστικής ανάπλασης. Επιπλέον, στον άξονα της χρηματοδότησης ενεργειακά αποδοτικών έργων, το κείμενο πρότείνει την χρηματοοικονομική στήριξη έργων που μεταξύ άλλων αφορούν την προσφορά κοινωνικής κατοικίας, κυρίως προς τα νέα κράτη μέλη μέσα από τα διαρθρωτικά ταμεία της, καθώς και μέσω του ταμείου συνοχής (2007 – 2012) (EC, 2006).

Σύμφωνα με κείμενο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής του 2010 που αφορούσε τη συγκέντρωση των ευρωπαϊκών αστικών πολιτικών, η τροποποίηση του οδηγού για την ενεργειακή αποδοτικότητα των κτηρίων του 2009 περιλάμβανε ποσοστό χρήσης ΑΠΕ 20% στα κτήρια και στις μεταφορές, με στόχο την αύξηση του επιπέδου της ποιότητας ζωής σε μια αστική περιοχή, όπως επίσης και στην τόνωση της τοπικής απασχόλησης (EC, 2010).

Παράλληλα, την ίδια προγραμματική περίοδο, αρκετά προγράμματα έκαναν την εμφάνισή τους με στόχο την στήριξη ενεργειακά αποδοτικών έργων. Αρχικά, ξεκίνησε τη λειτουργία του το πρόγραμμα ELENA (European Local Energy Assistance), που δημιουργήθηκε από το Ευρωπαϊκό Ταμείο Επενδύσεων σε συνεργασία με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή. Το πρόγραμμα αυτό λειτουργεί ακόμα και σήμερα, παρέχοντας τεχνική υποστήριξη (τεχνικές μελέτες, διαχείριση έργου, νομικές συμβουλές, επιχειρηματικά σχέδια, οικονομικές συμβουλές, υποστήριξη κατά την διαδικασία προετοιμασίας προσφορών, κ.λπ.), αλλά και οικονομική με την παροχή επιχορηγήσεων που μπορούν να καλύψουν έως και το 90% του κόστους σε ένα έργο, αλλά χωρίς να το συγχρηματοδοτεί. Αυτό σημαίνει πως η επιχορήγηση μπορεί να χρησιμοποιηθεί για την απόκτηση επιπλέον τεχνογνωσίας (πρόσληψη εξωτερικών ειδικών), είτε για την πρόσληψη επιπλέον προσωπικού (EIB, 2019a).

Τα προτεινόμενα έργα μπορούν να στηριχτούν από το πρόγραμμα, εφόσον αρχικώς αφορούν έναν ή και περισσότερους από τους 3 γενικούς άξονες:

- Βιώσιμη ενέργεια, όπου το πρόγραμμα βοηθά με την παροχή τεχνικής υποστήριξης για έργα που περιλαμβάνουν επενδύσεις σε ΑΠΕ ενσωματωμένες σε κτίρια (π.χ. ηλιακοί συσσωρευτές), βελτίωση δημόσιου φωτισμού, έξυπνα δίκτυα (π.χ. φωτισμού). Ωστόσο, λαμβάνεται υπόψιν συγκεκριμένος δείκτης

μόχλευσης 20 από έργα του προγράμματος, προκειμένου να επιτύχουν την συνεισφορά από το πρόγραμμα.

- Βιώσιμες μεταφορές, όπου περιλαμβάνει καινοτόμα έργα με θέμα την κινητικότητα και με στόχο τη μείωση της ενέργειας και των εκπομπών ρύπων, αλλά και μεγάλης κλίμακας επενδύσεων στον τομέα της ενέργειας σε ότι αφορά τις μεταφορές, όπως η εγκατάσταση φιλικών προς το περιβάλλον δημόσιων μέσων μεταφοράς (π.χ. τραμ). Τα έργα αυτά απαιτούν συντελεστή μόχλευσης 10.
- Βιώσιμες κατοικίες, όπου περιλαμβάνονται έργα που αφορούν τη βελτίωση της ενεργειακής αποδοτικότητας υφιστάμενων κτιρίων, δημοσίων ή ιδιωτικών, καθώς και την χρήση ΑΠΕ σε αυτά. Ο ελάχιστος συντελεστής μόχλευσης είναι 10 (EIB, 2019a).

Αν και το πρόγραμμα δεν απαιτεί κάποια τελική ημερομηνία υποβολής προτάσεων, απαιτεί η προετοιμασία και υλοποίηση των εκάστοτε έργων να είναι 3 έτη, εξαιρουμένων αυτών που ανήκουν στην κατηγορία των βιώσιμων μεταφορών που είναι τέσσερα έτη (EIB, 2019a).

Παράλληλα, ένα ακόμα σημαντικό πρόγραμμα της Ευρωπαϊκής Επιτροπής στον τομέα της ενέργειας, είναι το CONCERTO. Στόχος του είναι να αναδείξει σε μία κοινότητα τα οικονομικά, κοινωνικά και περιβαλλοντικά οφέλη από τη βελτίωση της χρήσης των ΑΠΕ εντός αυτής, αλλά και της χρήσης καινοτόμων ενεργειακών συστημάτων και της κατά το δυνατόν βέλτιστης διαχείρισης ενέργειας. Συνεπώς, το πρόγραμμα δε λειτουργεί σε ατομικό αλλά σε κοινοτικό επίπεδο. Παράλληλα με την υποστήριξη των έργων, το πρόγραμμα διαθέτει πλατφόρμα που κύρια λειτουργία της είναι η ανταλλαγή ιδεών και εμπειριών μεταξύ τόσο των πόλεων που έχουν ενταχθεί στο πρόγραμμα, όσο και άλλων που έχουν υιοθετήσει αντίστοιχες στρατηγικές. Εντός του προγράμματος συμμετέχουν τόσο οι τοπικές αρχές, όσο και φορείς από τον ιδιωτικό τομέα (π.χ. παρόχους ηλεκτρικής ενέργειας, κατασκευαστικές εταιρείες, κοινωνικοοικονομικοί σύμβουλοι, κ.λπ.).

Μέσα από αυτή την πρωτοβουλία συγχρηματοδοτήθηκαν από το 2005 58 κοινότητες για 22 έργα σε 23 κράτη μέλη, μερικά εκ των οποίων συνοψίζονται στις παρακάτω κατηγορίες:

- Εφαρμογή καινοτόμων τεχνολογιών
- χρήση ανανεώσιμων πηγών ενέργειας για πόλεις
- μέτρα ενεργειακής απόδοσης

- βιώσιμη ανάπτυξη κτιρίων και περιφερειών
- οικονομικές εκτιμήσεις
- προσιτή ενέργεια για όλους
- ενεργειακή διαφάνεια για τους πολίτες
- κατασκευή αγωγών στη Σαουδική Αραβία (<https://www.concertoplus.eu/>).

Η χρηματοδότηση του προγράμματος ανήλθε στα 141 εκατομμύρια ευρώ (EC, 2010).

Παράλληλα, με στόχο να προαχθούν μέτρα ενεργειακής απόδοσης, η Ευρωπαϊκή Ένωση προήλθε σε τροποποιήσεις σε θεσμικά της όργανα. Αρχικά το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης, άλλαξε τον τρόπο λειτουργίας του ώστε να είναι εφικτές μέσω αυτού οι ενεργειακά αποδοτικές επενδύσεις για κατοικίες. Επιπλέον, δημιουργήθηκαν προγράμματα όπως τα «Ευρωπαϊκά κτίρια υψηλής ενεργειακής απόδοσης» που είχαν ως στόχο την επίτευξη συμπράξεων δημοσίου και ιδιωτικού τομέα για την ενίσχυση της ενεργειακής αποδοτικότητας των κτηρίων, τη σύσταση του «Ταμείου Marguerite» για την ενέργεια, την κλιματική αλλαγή και τις υποδομές με έτος στόχο το 2020, το σύμφωνο των δημάρχων το οποίο μάλιστα πέτυχε μείωση των εκπομπών αερίου του θερμοκηπίου κατά 23% και μείωση της κατανάλωσης τελικής ενέργειας κατά 18% (EE, 2019). Επιπλέον η Ευρωπαϊκή Τράπεζα Ανασυγκρότησης και Ανάπτυξης παρέχει χρηματοδότηση για την προώθηση μέτρων ενεργειακής απόδοσης (EK, 2010).

Μέσα από την οδηγία 31/2010 γίνονται αρκετές αλλαγές με στόχο τη βελτίωση της αποδοτικότητας των κτηρίων. Αρχικά, παρέχονται οδηγίες ώστε τα κράτη μέλη να εφαρμόσουν τη δοθείσα μεθοδολογία με την οποία υπολογίζεται η ενεργειακή απόδοση των κτιρίων. Η μεθοδολογία αυτή είναι κοινή και εφαρμόζεται σε εθνικό και περιφερειακό επίπεδο. Βάσει αυτής καθορίζονται ελάχιστες απαιτήσεις για την ενεργειακή απόδοση σε ένα κτήριο ή μια κτηριακή μονάδα. Έτσι, οι ελάχιστες απαιτήσεις που τίθενται από τα κράτη μέλη πρέπει υποχρεωτικά να εφαρμοστούν για κάθε νέα ανέγερση ακινήτου. Σε ότι αφορά τα υφιστάμενα κτήρια, λαμβάνεται υπόψιν και τα τεχνικά και οικονομικά χαρακτηριστικά για κάθε περίπτωση, ώστε σε περίπτωση ανακαινίσεων μεγάλης κλίμακας, τα υφιστάμενα κτήρια να αγγίζουν τα ελάχιστα ενεργειακά πρότυπα στο βαθμό που επιτρέπεται βάσει των χαρακτηριστικών τους. Παράλληλα, ο οδηγός θεσπίζει για πρώτη φορά την έννοια του πιστοποιητικού ενεργειακής απόδοσης που έχει ως στόχο να αφήνει ενήμερο τον αγοραστή ή ιδιοκτήτη

ενός ακινήτου για την ενεργειακή απόδοσή του, αλλά και να του δίνει τρόπους να τη βελτιώσει.

Σε ότι αφορά τη χρηματοδότηση, τα κράτη μέλη είναι αρμόδια για να παρέχουν τα πλέον ενδεδειγμένα μέσα για την πραγμάτωση έργων που έχουν ως στόχο τη βέλτιστη ενεργειακή απόδοση των κτηρίων. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή έχει το ρόλο του επιτηρητή, όπου θα επιτηρεί ανά τριετία τα μέσα χρηματοδότησης ανά κράτος μέλος και θα τα αξιολογεί, παρέχοντας συμβουλές για τη βελτίωσή τους. Ωστόσο, το σημαντικότερο σημείο του οδηγού είναι οι προτάσεις του, οι οποίες έχουν ως αποδέκτες τα κράτη μέλη. Συγκεκριμένα, αυτά έχουν την υποχρέωση:

1. Όστε έως τις 31 Δεκεμβρίου του 2020 όλα τα νέα κτίρια να αποτελούν κτίρια με σχεδόν μηδενική κατανάλωση ενέργειας και
2. Μετά τις 31 Δεκεμβρίου του 2018 τα νέα δημόσια κτίρια να καταναλώνουν σχεδόν μηδενική ενεργειακή ποσότητα (ΕΚ, 2010).

Για τους σκοπούς αυτούς, τα κράτη μέλη είναι υποχρεωμένα να σχεδιάσουν μια εθνική στρατηγική μετάβασης στα κτίρια μηδενικής ενεργειακής κατανάλωσης, όπου θα επεξηγείται τόσο το πώς ένα κτίριο πρακτικά μπορεί να καταναλώνει μηδενική ενέργεια και αφετέρου τα βήματα ώστε να επιτύχει το εκάστοτε κράτος ενδιάμεσους στόχους για την ενεργειακή βελτίωση των νέων κτιρίων ως το 2015. Σε κάθε περίπτωση η Επιτροπή κρίνει και συμβουλεύει για τα σχέδια αυτά, ενώ ανά τριετία αναρτά έκθεση αξιολόγησης της πορείας των στρατηγικών αυτών (ΕΚ, 2010).

Η επόμενη προγραμματική περίοδος έφερε την τροποποίηση της οδηγίας 31/2010 μέσα από τη νέα Ευρωπαϊκή Οδηγία περί Ενεργειακής Απόδοσης των Κτηρίων (ΟΕΑΚ). Βασικοί στόχοι αποτελούν η ανακαίνιση των υφιστάμενων κτιρίων ως το 2050, αλλά και ο εκσυγχρονισμός των κτηρίων και η αξιοποίηση ευφυών συστημάτων. Κύρια ωστόσο αλλαγή υπήρξε η θέσπιση των μακροπρόθεσμων εθνικών στρατηγικών ανακαίνισης, καταργώντας τις στρατηγικές κινητοποίησης επενδύσεων για την ανακαίνιση του κτηριακού αποθέματος (ΕΕ, 2019). Έτσι, κάθε κράτος μέλος είναι υποχρεωμένο να καταστρώσει ένα πλάνο το οποίο θα έχει ως τελικό έτος στόχο το 2050, όπου η ΕΕ έχει δεσμευτεί να μειωθούν οι εκπομπές αερίου του θερμοκηπίου κατά 80 – 95 % σε σχέση με το 1990, εξασφαλίζοντας ένα ενεργειακά αποδοτικό εθνικό κτιριακό απόθεμα, αλλά και κάνοντας οικονομικά συμφέρουσα τη μετατροπή ακινήτων σε μηδενικής ενεργειακής κατανάλωσης. Για το λόγο αυτό η οδηγία προτείνει αρκετές λύσεις για τη διευκόλυνση

και κινητοποίηση επενδύσεων σε ανακαινίσεις κτιρίων, όπως για παράδειγμα σε ένα έργο ανάπλασης σε υποβαθμισμένη περιοχή (π.χ. brownfield). Αυτές είναι:

α) η ομαδοποίηση των έργων, για παράδειγμα μέσω επενδυτικών πλατφορμών ή ομάδων και μέσω κοινοπραξιών μικρομεσαίων επιχειρήσεων, προκειμένου να καθίσταται δυνατή η πρόσβαση των επενδυτών και η προσφορά συνδυαστικών λύσεων σε δυνητικούς πελάτες,

β) μείωση των διαφαινόμενων κινδύνων των δραστηριοτήτων ενεργειακής απόδοσης για τους επενδυτές και τον ιδιωτικό τομέα,

γ) χρησιμοποίηση δημόσιας χρηματοδότησης για την προσέλκυση ιδιωτικών επενδύσεων και την αντιμετώπιση συγκεκριμένων ανεπαρκειών της αγοράς,

δ) προσανατολισμός των επενδύσεων προς ένα ενεργειακά αποδοτικό κτιριακό δυναμικό, σύμφωνα με τις κατευθύνσεις της Eurostat, και

ε) προσιτά και διαφανή συμβουλευτικά εργαλεία, όπως υπηρεσίες μίας στάσης για τους καταναλωτές και συμβουλευτικές υπηρεσίες για θέματα ενέργειας, όσον αφορά τις ενδεδειγμένες ενεργειακά αποδοτικές ανακαινίσεις και τα κατάλληλα χρηματοδοτικά μέσα (ΕΚ, 2018).

Ένα χρόνο αργότερα η Ευρωπαϊκή Επιτροπή εξέδωσε μία σύσταση σχετικά με το ζήτημα της ανακαίνισης κτηρίων. Εκεί αρχικά τέθηκε το ζήτημα της ισοτιμίας μεταξύ των κτηρίων. Έτσι ακόμα και κτίρια με τις χειρότερες ενεργειακές αποδόσεις, ή νοικοκυριά που διαμένουν σε τέτοια κτίρια αλλά αδυνατούν να ανταποκριθούν στο κόστος μιας ανακαίνισης, πρέπει να χρίζει ισότιμης μεταχείρισης στο θέμα της χρηματοδότησης. Παράλληλα, για το ίδιο ζήτημα τονίζεται το θέμα της σύνδεσης της χρηματοδοτικών μέτρων με την ποιότητα ανακαίνισης, «υπό το πρίσμα της στοχευόμενης ή επιτευχθείσας εξοικονόμησης ενέργειας της ανακαίνισης», με τις μετρήσεις να γίνονται μέσω της δημιουργίας μιας νέας βάσης δεδομένων σχετικής με την υπολογισθείσα κατανάλωση ενέργειας ανά κτίριο και άλλα στοιχεία επί του θέματος. Τέλος, ορίζονται ορισμένοι δείκτες με στόχο τον υπολογισμό της ενεργειακής απόδοσης των κτιρίων, οι οποίοι θα πρέπει να χαρακτηρίζονται από πληρότητα στις πληροφορίες για τα κτίρια και τη χρήση τους (ΕΕ, 2019).

Τέλος, η τελευταία μεταρρυθμιστική πολιτική της ΕΕ είναι η Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία. Μέσα από αυτήν, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ανανεώνει την ατζέντα της, στα

πλαίσια της αντιμετώπισης της κλιματικής αλλαγής και της προστασίας του περιβάλλοντος. Οι ενεργειακοί στόχοι της συμφωνίας παραμένουν οι ίδιοι ακριβώς με την ΟΕΑΚ, ωστόσο παρατίθενται αρκετές νέες προτάσεις. Αρκετά σημαντική θεωρείται η προσκόλληση των εκπομπών από τα κτίρια στο ευρωπαϊκό σύστημα εμπορίας δικαιωμάτων εκπομπών, ώστε να καταστεί σαφές το μήνυμα για την ενεργειακή απόδοση μέσω των τιμών των πηγών ενέργειας. Ταυτόχρονα, καθώς για την κατασκευή νέων κτηρίων απαιτείται σημαντικός όγκος ενεργειακών και ορυκτών πόρων, η Επιτροπή προτείνει την επανεξέταση του κανονισμού για τις δομικές κατασκευές, θέτοντας ένα νέο μοντέλο σύμφωνο με τις ανάγκες της κυκλικής οικονομίας και στηρίζοντας την ανάγκη για την ψηφιοποίηση και την περαιτέρω θωράκιση του κτηριακού αποθέματος στα πλαίσια της αντιμετώπισης της κλιματικής αλλαγής (ΕΕ, 2019).

Ωστόσο, ριζική θεωρείται και η δεύτερη πρόταση για τον άξονα της οικοδόμησης και ανακαίνισης των κτιρίων, αυτή της προώθησης νέας πρωτοβουλίας για την ανακαίνιση κτιρίων το 2020. Η εν λόγω πρωτοβουλία θα διαθέτει πλατφόρμα όπου διάφοροι εμπλεκόμενοι φορείς θα μπορούν να συμμετέχουν λαμβάνοντας θέσεις για το ζήτημα της ανακαίνισης του κτηριακού αποθέματος. Επιπρόσθετα, η πρωτοβουλία θα συνδυάζεται και από χρηματοδοτικά εργαλεία στα πλαίσια του προγράμματος «InvestEU», όπου θα απευθύνονται κυρίως σε ζητήματα που αφορούν την κοινωνική στέγαση, στηρίζοντας τα κατώτερα οικονομικά στρώματα. Τέλος, μία πρόταση που έχει άμεση σχέση με τα προγράμματα αστικών αναπλάσεων είναι η προτροπή για ομαδικές ανακαινίσεις κτιρίων, με στόχο την επίτευξη χρηματοδοτικής στήριξης με πιο ευνοϊκούς όρους, αλλά και την δημιουργία οικονομιών κλίμακας (ΕΕ, 2019).

3.3. Χρηματοδοτικά μέσα

3.3.1. Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης

Το ΕΤΠΑ αποτελεί κομμάτι των Ευρωπαϊκών Διαρθρωτικών και Επενδυτικών Ταμείων έχει ως πεδίο δράσης την έξυπνη βιώσιμη και χωρίς αποκλεισμούς ανάπτυξη, όπως και την τόνωση της οικονομικής, κοινωνικής και εδαφικής συνοχής στις περιφέρειες και τις πόλεις της ΕΕ. Παράλληλα, όπως αναφέρεται στον κανονισμό λειτουργίας του, το όργανο αυτό επικεντρώνεται στις παραγωγικές επενδύσεις, στις υποδομές και στην τοπική ανάπτυξη, συμπεριλαμβανομένης της ανάπτυξης των μικρών επιχειρήσεων (Κανονισμός ΕΕ 1301/2013). Ταυτόχρονα, ο κανονισμός λειτουργίας του ΕΤΠΑ

προωθεί την αναβάθμιση του αστικού περιβάλλοντος μέσω των αστικών αναπλάσεων και της αναγέννησης υποβαθμισμένων – κυρίως περιβαλλοντικά – περιοχών.

Η άμεση χρηματοδότηση έργων μέσω του ΕΤΠΑ παρέχεται είτε μέσω επιχορηγήσεων, είτε μέσω μέσων χρηματοοικονομικής τεχνικής. Σημαντικό δείγμα του μεγέθους του ταμείου αυτού είναι το μέγεθος της χρηματοδότησης που προσέφερε για την περίοδο 2014 – 2020. Έτσι, το ΕΤΠΑ διαθέτει προϋπολογισμό ύψους περίπου 200 δις € με στόχο την όξυνση των περιφερειακών ανισοτήτων, την καταπολέμηση της ανεργίας και την οικονομική ανάπτυξη (EIB, 2015).

3.3.1.1. Η περίοδος 2007 – 2013

Η προγραμματική περίοδος 2007 – 2013 αποτελεί χρονικό ορόσημο στην προσέγγιση σε αστικά ζητήματα από τα ευρωπαϊκά όργανα. Και αυτό διότι, με δεδομένη την εμπειρία από τα προγράμματα URBAN αλλά και τις πολιτικές που ασκήθηκαν από τη Χάρτα της Λειψίας κ.λπ., προέκυψε η επιτακτική ανάγκη για ολοκληρωμένες αστικές επεμβάσεις. Η έννοια της ολοκληρωμένης χωρικής επένδυσης αποσαφηνίζεται ευκρινέστατα μέσα στο κείμενο με τον απολογισμό των έργων του ΕΤΠΑ για την προγραμματική περίοδο. Ειδικότερα, η ολοκλήρωση βρίσκεται σε 2 μορφές, την οριζόντια που συνδυάζει διαφορετικές τομεακές πολιτικές σε μία χωρική ενότητα και την κάθετη που προϋποθέτει την συνεργασία αρχών διαφόρων χωρικών επιπέδων (εθνικό, περιφερειακό, τοπικό). Μάλιστα, η τελευταία κατηγορία σύμφωνα με το κείμενο αποτελεί και τον ακρογωνιαίο λίθο που εξασφαλίζει περισσότερες πιθανότητες επιτυχίας. Ειδικότερα, το ΕΤΠΑ υποστηρίζει πως η ύπαρξη ευέλικτου εθνικού σχεδίου είναι αναγκαία συνθήκη ώστε να συντονίζονται τα διαφορετικά επίπεδα πολιτικής. Αν και υπάρχουν κράτη μέλη της ΕΕ που στερούνται τέτοιου εργαλείου, ο κύριος τρόπος ώστε να συμψηφίσουν το κώλυμα αυτό είναι η μεγαλύτερη δυνατή συμμετοχή της κοινωνίας των πολιτών. Στο ίδιο μοτίβο, η ολιστική προσέγγιση, καθώς έχει ως μακροπρόθεσμο στόχο τη βιωσιμότητα του έργου, νοείται ως η συνέργεια μεταξύ των περιβαλλοντικών, των κοινωνικών και των οικονομικών πολιτικών. Επιπλέον, ο ολοκληρωμένος σχεδιασμός στοχεύει στη βελτίωση των δυνατοτήτων των χωρικών ενοτήτων, ώστε να αντιμετωπιστούν δυναμικότερα τα σύνθετα αστικά ζητήματα (EC, 2013).

Παράλληλα, άξιο σχολιασμού αποτελεί η σκέψη του ΕΤΠΑ για τις αστικές αναπλάσεις. Καταρχάς, είναι γνωστό πως η πλειονότητα των έργων για τις υποβαθμισμένες περιοχές (brownfields, φτωχές γειτονιές, κ.λπ.) έχει ως κύριο στόχο την φυσική ανάπλαση του

χώρου με τις παράλληλες δράσεις να έρχονται σε δεύτερη μοίρα. Ωστόσο, σε περιπτώσεις πιο περίπλοκες όπου το πρόβλημα δεν είναι ένα και κυρίως δεν είναι κατά βάση ορατό, η ανάπλαση του χώρου αποτελεί οδηγό για την μελλοντική εικόνα της περιοχής. Συνεπώς, γίνεται κατανοητή η θέση της ανάπλασης σε μία ολοκληρωμένη χωρική επέμβαση.

Μέσα από τον απολογισμό των έργων που στηρίχθηκαν από το ΕΤΠΑ κατά την προγραμματική περίοδο 2007 – 2013, γίνεται κατανοητό πως οι συνεργαζόμενες πόλεις συνεργάστηκαν με το ταμείο σε 4 σημεία:

- Την πολιτική για τον ολιστικό σχεδιασμό. Όπως αναφέρθηκε παραπάνω, η ύπαρξη εθνικού σχεδίου αποτελεί εξαιρετικής σημασίας πλεονέκτημα για την επιτυχία του ολιστικού σχεδιασμού. Ενώ παραδοσιακά κράτη μέλη υπάρχει μέριμνα για το ζήτημα αυτό, ωστόσο τα νέα μέλη είτε διαθέτουν αλλά είναι αδύναμα, είτε δε διαθέτουν. Στην τελευταία περίπτωση, έργα που στηρίχθηκαν από το ΕΤΠΑ σε τέτοιες χώρες (π.χ. Ιταλία, Κύπρος), τα έργα ξεκίνησαν από το τοπικό επίπεδο, με ισχυρή έως και μηδαμινή προσπάθεια να συνδεθούν με ευρύτερα στρατηγικά σχέδια εθνικού επιπέδου. Ωστόσο, επισημαίνεται η ανησυχία του ΕΤΠΑ πως οι χώρες που δε διαθέτουν εθνικό σχέδιο για τον ολοκληρωμένο χωρικό σχεδιασμό, δε θα συνεχίσουν στο ίδιο μοτίβο χωρίς τη βοήθεια των ευρωπαϊκών προγραμμάτων.
- Τα εργαλεία ολιστικού σχεδιασμού. Το ΕΤΠΑ μέσω του κανονισμού του ευνοεί την ανάπτυξη εργαλείων με στόχο την βοήθεια σε ολιστικές χωρικές επεμβάσεις. Με βάση την εμπειρία του ΕΤΠΑ, τα περισσότερα εργαλεία που έχουν αναπτυχθεί κυρίως σε εθνικό επίπεδο, χρησιμοποιούνται για την διατομεακή συνεργασία.
- Η διαχείριση των χωρικών δράσεων. Στην πλειοψηφία των έργων το σχήμα που είναι αρμόδιο για την εφαρμογή του εκάστοτε έργου απαρτίζεται από την τοπική αρχή που είναι υπεύθυνη για το συνολικό πλάνο και τα τεχνικά κλιμάκια που είναι υπεύθυνα για την εφαρμογή των δράσεων. Ωστόσο σε αρκετές περιπτώσεις παρατηρήθηκαν αποκλίσεις. Σημαντικό παράδειγμα αποτελεί το έργο αναγέννησης ενός ιστορικού προαστίου στην πόλη Kazincbarcika στην Ουγγαρία, όπου η διαχείριση του έργου ανατέθηκε σε ιδιωτική εταιρεία (σ.σ.

όπως επίσης και η στρατηγική της πόλης για την ολοκληρωμένη αστική ανάπτυξη 2007/08).

- Η συμμετοχική διαδικασία. Η συμμετοχή των πολιτών κατέχει εξέχουσα θέση στο άρθρο 8 του κανονισμού του ΕΤΠΑ. Σε παραδείγματα έργων από πόλεις της ΕΕ, η μαζική συμμετοχή του κόσμου όχι μόνο επισπεύδει τις διαδικασίες σχεδιασμού, αλλά και προκαλεί όλο και μεγαλύτερη συμμετοχή ακόμα περισσότερων ενδιαφερόμενων. Ακόμα και σε παραδείγματα πόλεων που δεν παρατηρήθηκε αθρόα συμμετοχή πολιτών, υπήρξαν διαβουλεύσεις σε σημαντικό βαθμό με αρκετούς εμπλεκόμενους φορείς, επιχειρήσεις, ακόμα και φοιτητές αρχιτεκτονικής μέσα από το URBACT όπως έγινε στην ανάπλαση των παλαιών φυλακών στη Φλωρεντία (EC, 2013).

3.3.1.2. Η περίοδος 2014 – 2020

Η νέα προγραμματική περίοδος για το σχεδιασμό πολιτικής της ΕΕ έφερε ορισμένες αλλαγές – βελτιώσεις στη λειτουργία των υποστηρικτικών μηχανισμών της. Όπως αναφέρεται στην ιστοσελίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, τα αστικά κέντρα επωφελήθηκαν ακόμα περαιτέρω από το ΕΤΠΑ σε μείζονος σημασίας τομείς, όπως η βιώσιμη αστική κινητικότητα και η αναγέννηση περιθωριοποιημένων περιοχών. Σε αυτό το σημείο βασίστηκε η υποχρέωση του ΕΤΠΑ μέσω της πολιτικής συνοχής την Αειφόρο Αστική Ανάπτυξη (Sustainable Urban Development) μέσω του άρθρου 7 του κανονισμού 1301/2013 του ΕΤΠΑ. Ως εκ τούτου, σε κάθε κράτος – μέλος διανεμήθηκε κατ' ελάχιστο 5% των πόρων του ΕΤΠΑ με στόχο την ολοκληρωμένη βιώσιμη αστική ανάπτυξη, για τα σχέδια των οποίων υπεύθυνες είναι οι τοπικές αρχές. Ταυτόχρονα, το πρόγραμμα των Αστικών Καινοτόμων Δράσεων μετά την επιτυχημένη έναρξή του, χρηματοδοτήθηκε για τη νέα περίοδο με το ποσό των 371 εκατομμυρίων ευρώ. Ωστόσο, σημαντική βελτίωση αποτελεί η δημιουργία του Δικτύου Αστικής Ανάπτυξης (Urban Development Network – UDN) και η χρήση του εργαλείου της Τοπικής Ανάπτυξης με Πρωτοβουλία των Τοπικών Κοινοτήτων (Community-Led Local Development – CLLD), αλλά και η προώθηση των Ολοκληρωμένων Χωρικών Επενδύσεων (Integrated Territorial Investments – ITI).

Η πρώτη δράση αποτέλεσε προέκταση των έργων που χρηματοδοτήθηκαν μέσω του ΕΤΠΑ και ανήκουν στην ενότητα των έργων βιώσιμης αστικής ανάπτυξης για την περίοδο 2014 – 2020. Κατευθυντήριοι στόχοι του δικτύου είναι:

- Η παρακολούθηση της αποδοτικότητας των ευρωπαϊκών πόρων στα αστικά έργα, όπως και η καθοδήγηση ώστε να αξιοποιηθούν τα άρθρα 7 και 8 του ΕΤΠΑ κατά το βέλτιστο τρόπο.
- Η ανταλλαγή γνώσεων μεταξύ των πόλεων που έχουν κάνει χρήση των άρθρων 7 και 8 του κανονισμού του ΕΤΠΑ περί Βιώσιμης Αστικής Ανάπτυξης και Αστικών Καινοτόμων Δράσεων αντίστοιχα. Απώτερος σκοπός είναι η ανάπτυξη ενός ολοκληρωμένου μοντέλου ολιστικής αστικής ανάπτυξης και καινοτόμων προσεγγίσεων στις σύνθετες αστικές προκλήσεις. Στο ίδιο μοτίβο, το δίκτυο προωθεί τη δημιουργία πλατφόρμας αμφίδρομης ανταλλαγής γνώσεων μεταξύ των πόλεων με στόχο τη βελτίωση των πλεονεκτημάτων τους.
- Η απλούστευση της επικοινωνίας μεταξύ των διαχειριστικών αρχών, των τοπικών αρχών και της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την επίλυση διαφόρων ζητημάτων (https://ec.europa.eu/regional_policy/en/policy/themes/urban-development/network/#Implementation).

Για την εκπλήρωση των στόχων αυτών, το δίκτυο διοργανώνει σε τακτικό βαθμό ευρωπαϊκές διασκέψεις δικτύωσης, καθώς και εργαστήρια που τελούνται σε περιφερειακή ή εθνική βάση. Τα τελευταία διεξάγονται στις Βρυξέλλες και οργανώνονται σε θέματα γενικής ολιστικής αστικής ανάπτυξης ή και σε ειδικότερα θεματικά πεδία π.χ. ενέργεια κ.λπ.. Τέλος, για την βέλτιστη κατανόηση και διάδοση της τεχνογνωσίας από πόλη σε πόλη, πραγματοποιούνται επιτόπιες επισκέψεις.

Παράλληλα, με τον κανονισμό της ΕΕ 1303 του 2013 προωθήθηκε η «Τοπική Ανάπτυξη με Πρωτοβουλία Τοπικών Κοινοτήτων» (ΤΑΠΤοΚ). Πρόκειται για μία προσέγγιση όπου η κοινωνία είναι ο κινητήριο μοχλός επίτευξης μιας ολοκληρωμένης αναπτυξιακής στρατηγικής. Η καινοτομία του εργαλείου αυτού εντοπίζεται στο γεγονός ότι δεν προσπαθεί να εξαλείψει τα προβλήματα σε μία χωρική ενότητα, αλλά με την τοπική σύμπραξη που επιτυγχάνεται, επιχειρείται η βέλτιστη αξιοποίηση των κοινωνικών, οικονομικών και περιβαλλοντικών πλεονεκτημάτων της κοινότητας. Όπως γίνεται αντιληπτό, οι ΤΑΠΤοΚ δεν αποτελούν νέο εργαλείο αλλά μια προσέγγιση που εφαρμόζεται τις τελευταίες 2 δεκαετίες με αρκετά θετικά αποτελέσματα. Ως εκ τούτου, η πείρα που έχει αποκτηθεί σε συνδυασμό με την προσπάθεια συντονισμού τεσσάρων χρηματοδοτικών ροών της ΕΕ, μπορεί να συνεισφέρει στην βιωσιμότητα των ευρωπαϊκών πόλεων και στην καταπολέμηση αρκετών ζητημάτων. Οι λόγοι για τους

οποίους οι ΤΑΠΤοΚ ανέρχονται σε ένα πολλά υποσχόμενο και καινοτόμο εργαλείο για τις πόλεις συνοψίζονται στους παρακάτω:

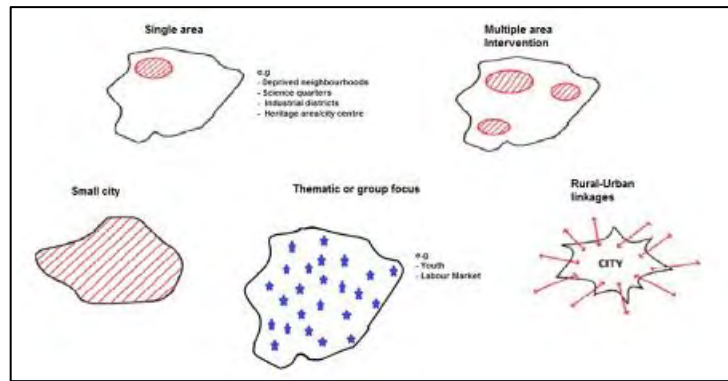
1. Η «bottom – up» στρατηγική θέτει σε κύριους παίκτες του σχεδιασμού τους ίδιους τους πολίτες. Συνεπώς, οι ίδιοι λαμβάνουν το σημαντικό μέρος ευθύνης για την πορεία του σχεδιασμού, ενώ θεωρείται δεδομένη η υιοθέτηση της στρατηγικής από την κοινότητα. Ως εκ τούτου, η ΤΑΠΤΟΚ καλλιεργεί ένα αίσθημα τοπικής ταυτότητας και υπερηφάνειας.
2. Οι στρατηγικές ΤΑΠΤΟΚ λόγω της ιδιομορφίας τους που διαφέρει από τις κοινότοπες πολιτικές που απλώς εστιάζουν στα προβλήματα των πόλεων, είναι ικανές να ανταποκριθούν στην αυξανόμενη πολυμορφία και πολυπλοκότητα, καθώς δε πρόκειται για οριζόντιες στρατηγικές, αλλά απόλυτα εστιασμένες και προσαρμοσμένες στις επιταγές της εκάστοτε κοινωνικής διαστρωμάτωσης.
3. Οι στρατηγικές ΤΑΠΤΟΚ έχουν μεγαλύτερο βαθμό ευελιξίας από αντίστοιχες πρακτικές. Είναι γεγονός πως οι ΤΑΠΤΟΚ μπορούν να αποτελέσουν πρώτης τάξεως εγχείρημα για οποιονδήποτε από τους επιμέρους στόχους της στρατηγικής Ευρώπη 2020. Παράλληλα, οι δραστηριότητες της ΤΑΠΤΟΚ δύναται να διαφοροποιούνται με την προϋπόθεση να μην αποκλίνουν από τους οριοθετημένους γενικούς τους στόχους.
4. Το πεδίο εφαρμογής έχει διευρυνθεί. Παρότι ξεκίνησε σε αγροτικές περιοχές μέσα από το Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Αγροτικής Ανάπτυξης, πλέον έχει εντάξει στόχους όπως η καταπολέμηση της αστικής υποβάθμισης, η ένταξη κοινωνικών ομάδων στο κοινωνικό σύνολο, η νεανική ανεργία, κ.λπ.. Για το σκοπό αυτό, πλέον παρέχεται η στήριξη από το ΕΚΤ και το ΕΤΠΑ.
5. Η ΤΑΠΤΟΚ στηρίζεται στην διασύνδεση μεταξύ τομέων και φορέων. Κάτι τέτοιο επιφέρει πολλαπλασιαστικά αποτελέσματα και για τις επιδόσεις βασικών προγραμμάτων. Συνεπώς, πρόκειται για ένα εργαλείο που δεν είναι αυτόνομο, αλλά αποτελούν βοηθήματα για τις στρατηγικές βιώσιμης αστικής ανάπτυξης που χρηματοδοτούνται από το ΕΤΠΑ μέσω του άρθρου 8 του κανονισμού του, αλλά και τις ολοκληρωμένες εδαφικές επενδύσεις (ΟΕΕ).
6. Η ΤΑΠΤοΚ αποτελεί εργαλείο που έχει μακροπρόθεσμο χρονικό ορίζοντα.
7. Ο προϋπολογισμός για μια ΤΑΠΤοΚ είναι προσιτός για αρκετά μεγέθη πόλεων. Η Επιτροπή θεωρεί ότι οι προϋπολογισμοί δεν πρέπει εν γένει να είναι κάτω των 3 εκατ. ευρώ περίπου για περίοδο επτά ετών, σε επίπεδο συνολικής δέσμευσης

δημόσιων κονδυλίων για οποιαδήποτε περίοδο χρηματοδότησης. Ωστόσο, μπορεί –και ίσως να πρέπει– το ποσό αυτό να είναι μεγαλύτερο στα αστικά κέντρα και σε άλλες περισσότερο πυκνοκατοικημένες περιοχές (Ευρωπαϊκά Διαρθρωτικά και Επενδυτικά Ταμεία, 2014).

Σε ότι αφορά συγκεκριμένα την εφαρμογή ΤΑΠΤοΚ σε αστικές περιοχές, αυτή μπορεί να γίνει με σκοπό την στήριξη μιας ολοκληρωμένης προσέγγισης αστικής ανάπτυξης, σε κλίμακα συνοικίας. Κάτι τέτοιο, μπορεί να επιτευχθεί είτε με την ΤΑΠΤοΚ να είναι υπεύθυνη για την επίτευξη έργων χρηματοδοτούμενων από το ΕΤΠΑ και το ΕΚΤ με πιο ολοκληρωμένο τρόπο. Σε ότι αφορά τις αναπλάσεις σε αστικές συνοικίες, η ΤΑΠΤοΚ μπορεί να συνεισφέρει μέσω επενδύσεων σε υποδομές, στην εκπαίδευση και την απασχόληση, σε υποδομές παιδικής μέριμνας και στην εξασφάλιση της πρόσβασης νεαρών γονέων στην κατάρτιση και την εργασία σε επίπεδο συνοικίας (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2014).

Στο ίδιο μοτίβο, η ΤΑΠΤοΚ μπορεί να συνδυαστεί αρμονικά με προγράμματα αστικής αναγέννησης. Όπως αναφέρεται στον οδηγό που εξήγαγε η Ευρωπαϊκή Επιτροπή το 2014 για τις ΤΑΠΤοΚ, η αστική ΤΑΠΤοΚ στην προγραμματική περίοδο 2014 – 2020 διευρύνθηκε με την εισαγωγή νέων θεματικών. Μεταξύ άλλων η αστική ΤΑΠΤοΚ δύναται να χρησιμοποιηθεί για ζητήματα όπως η ανάπτυξη κυκλικής οικονομίας, η ένταξη των μεταναστών στο κοινωνικό σύνολο, η καταπολέμηση της εγκληματικότητας, η βελτίωση της ποιότητας υγείας, η παραγωγή ενέργειας, η μείωση των εκπομπών διοξειδίου του άνθρακα, κ.λπ.. Καθώς η αστική αναγέννηση αποτελεί μια γενικότερη έννοια ανάπλασης μιας χωρικής ενότητας, καθώς ενέχει και τον κοινωνικό και αναπτυξιακό παράγοντα, αποδεικνύεται εύλογα πως η ΤΑΠΤοΚ μπορεί να συνεισφέρει και να συνυπάρξει με ένα πρόγραμμα αστικής αναγέννησης.

Ωστόσο, με βάση τα χαρακτηριστικά του εργαλείου αυτού, εγείρεται το ερώτημα του τι χώρο μπορεί να καλύψει μια ΤΑΠΤοΚ. Σε μεγάλα αστικά κέντρα, ως ΤΑΠΤοΚ επιλέγονται περιοχές με βάση ορισμένους δείκτες στέρησης. Σε ότι αφορά τις μικρότερες πόλεις, παρέχεται η δυνατότητα να χαρακτηριστεί όλη η αστική περιοχή ως περιοχή ΤΑΠΤοΚ. Αναλυτικότερα παρουσιάζονται στην παρακάτω εικόνα.

Εικόνα 4: Μορφές χωρικής διάταξης της ΤΑΠΤοΚ σε αστικές και αγροτικές περιοχές (Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2014)

Ταυτόχρονα με την ΤΑΠΤοΚ, ο κανονισμός 1303/2013 προωθεί άλλο ένα εργαλείο, την Ολοκληρωμένη Χωρική Επένδυση (ΟΧΕ). Η ΟΧΕ συστάθηκε με στόχο την βέλτιστη υποστήριξη στρατηγικών αστικής ανάπτυξης ή και άλλων χωρικών στρατηγικών από το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο, το ΕΤΠΑ ή το Ταμείο Συνοχής. Ειδικότερα, οι ΟΧΕ θα συνδέουν επί της ουσίας τα έργα που εντάσσονται σε αυτή, με τα Ευρωπαϊκά Διαρθρωτικά Ταμεία (ΕΤΠΑ, ΕΚΤ), μέσα από τα επιχειρησιακά προγράμματα συνδέοντάς τα με τους άξονες προτεραιότητας κάθε ταμείου ώστε να λάβουν τη χρηματοδοτική υποστήριξη από αυτά.

3.3.2. Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων

3.3.2.1. Η περίοδος 2007 – 2013

Όπως γίνεται εύκολα αντιληπτό από τα παραπάνω, η Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων κινητοποιείται διαρκώς σε διάφορα ζητήματα που λαμβάνουν χώρα στις αστικές περιοχές, παρέχοντας τόσο χρηματοοικονομική, όσο και τεχνική υποστήριξη. Γενικότερα, η ΕΤΕπ έχει υποστηρίξει αρκετά έργα που αφορούσαν την προστασία του περιβάλλοντος και τη βελτίωση της ποιότητας ζωής. Είναι γεγονός ότι μόνο την τετραετία 2000 – 2004 η ΕΤΕπ έχει χορηγήσει για έργα που εξυπηρετούν τους στόχους αυτούς στις ευρωπαϊκές πόλεις περίπου 23 δισ. ευρώ, ενώ στην ίδια περίοδο χορήγησε δάνεια ύψους 3.4 δισ. ευρώ στοχευμένα σε έργα αστικής ανάπτυξης και βιώσιμων μεταφορών. Σε ότι αφορά το κομμάτι των αστικών αναπλάσεων, η ΕΤΕπ έχει χρηματοδοτήσει πλάνα σύμφωνα με την ισχύουσα πολιτική της ΕΕ, με στόχο την αστική συγκέντρωση, την αποφυγή της σπατάλης αστικής αλλά και περιαισθητικής γης, τη βέλτιστη χρήση του εσωτερικού χώρου στις πόλεις, αλλά και την αναγέννηση υποβαθμισμένων χώρων, επιτυγχάνοντας ταυτόχρονα εξοικονόμηση ενέργειας και προωθώντας τις συνδυασμένες μεταφορές. Για το σκοπό αυτό, η τράπεζα έχει προωθήσει ευέλικτα

τραπεζικά προϊόντα και πρακτικές με αποδέκτες τις στρατηγικές και τις επενδύσεις με στόχο τη βιωσιμότητα των έργων ανάπλασης αστικών περιοχών (ΕΤΕπ, 2006).

Ωστόσο με την έναρξη της προγραμματική περιόδου 2007 – 2013, στις 30 Μαΐου του 2006 η ΕΤΕπ σύναψε μνημόνιο συμφωνίας μεταξύ της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και της Ευρωπαϊκής Τράπεζας Ανάπτυξης, με στόχο την οργανωμένη χρηματοδότηση των αστικών αναπλάσεων μέσα από τα διαρθρωτικά κοινοτικά ταμεία. Μέσα από αυτό, η ΕΤΕπ σε συνεργασία με την αναπτυξιακή τράπεζα αποφάσισαν την από κοινού συστηματική προσέγγιση των ολοκληρωμένων χωρικών επεμβάσεων, με την καταρχήν στήριξη της δημιουργίας και υλοποίησης των εθνικών στρατηγικών πλαισίων και των επιχειρησιακών προγραμμάτων, όποτε κρίνεται θετική η συνεισφορά τους στην επίτευξη βιώσιμων αστικών αναπλάσεων και στην κοινωνική στέγαση. Η συνεισφορά των 2 φορέων ωστόσο δε μένει στην υλοποίηση και εφαρμογή των σχεδίων αυτών, αφού προωθείται μια πιο αποδοτικής διαχείρισης των ολοκληρωμένων χωρικών επεμβάσεων. Έτσι, θεωρείται σημαντικό να γίνεται όσο το δυνατόν καλύτερη οργάνωση και σύνδεση των δράσεων με χρηματοδοτικούς πόρους. Όπως επισημαίνεται, κάτι τέτοιο μπορεί να επιτευχθεί κατά την προετοιμασία των επιχειρησιακών προγραμμάτων σε εθνικό και περιφερειακό επίπεδο (Memorandum of Understanding, 2006).

Ωστόσο, η συμφωνία προέβλεπε και τον συντονισμό με αρκετά προγράμματα που εφαρμόστηκαν μέσα από τη συνεργασία της ΕΤΕπ και της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Πρόκειται για τα προγράμματα JESSICA, JEREMIE και JASPERS. Το JEREMIE αποτέλεσε ένα πρόγραμμα χρηματοδοτικής στήριξης μικρομεσαίων επιχειρήσεων, στα πλαίσια της ενίσχυσης της συνοχής σε ολόκληρη την ΕΕ. Το πρόγραμμα επί της ουσίας προώθησε του

Το πρώτο, έκανε την εμφάνισή του το 2006 με στόχο τη στήριξη βιώσιμων επενδύσεων σε αστικές περιοχές. Έτσι, το πρόγραμμα παρείχε με τη μορφή επιστρεπτέων χορηγήσεων, μη επιστρεπτέες χορηγήσεις των διαρθρωτικών ταμείων προς αυτό, σε έργα που εντάσσονται σε κάποιο ολοκληρωμένο πρόγραμμα βιώσιμης αστικής ανάπτυξης. Τα κεφάλαια χορηγούνται με τη μορφή δανείων, ιδίων κεφαλαίων και/ ή εγγυήσεων μέσω των Ταμείων Αστικής Ανάπτυξης , ή μέσω Ταμείων Συμμετοχών. Στο σημείο αυτό πρέπει να επισημάνουμε ότι τα χρήματα που διοχετεύθηκαν σε έργα ολοκληρωμένων χωρικών επενδύσεων, δεν αποτελούν επιπλέον συνεισφορά της ΕΕ, αλλά το JESSICA

αποτελεί ένα πιο στοχευμένο πρόγραμμα που αξιοποιεί ήδη υπάρχοντα κεφάλαια κατά έναν πλέον βέλτιστο τρόπο (ΕΤΕπ, 2008).

Οι πόροι μπορούσαν να διοχετευτούν σε έργα που ανήκαν στους εξής τομείς:

- Αστικές υποδομές
- Χώροι ιστορικής και πολιτιστικής κληρονομιάς για τουρισμό ή άλλες αειφόρους χρήσεις
- Αναζωογόνηση εγκαταλελειμμένων πρώην βιομηχανικών περιοχών που περιλαμβάνει και περιβαλλοντικά έργα (π.χ. εξυγίανση του εδάφους)
- Χώροι γραφείων για μικρομεσαίες επιχειρήσεις και για τους τομείς της πληροφορικής και / ή της έρευνας και ανάπτυξης
- Πανεπιστημιακά κτήρια
- Ενίσχυση της ενεργειακής απόδοσης (ΕΤΕπ, 2008).

Μέσα από την πολυετή λειτουργία του JESSICA, γίνεται εύκολα αντιληπτή η συνεισφορά του προγράμματος, στην κινητοποίηση του ιδιωτικού τομέα σε τέτοιου είδους έργα, κάτι που αποτελεί πάγιο αίτημα της ΕΕ διαχρονικά όπως έχουμε αναφέρει παραπάνω. Συν τοις άλλοις, η εμπλοκή επιστρεπτών χορηγήσεων, αν μη τι άλλο, μειώνει το επενδυτικό ρίσκο, ενώ λειτουργεί ως μια μορφή εγγύησης για την αποπεράτωση των έργων. Για την εύρυθμη λειτουργία του προγράμματος, η ΕΤΕπ συνείσφερε με την παροχή τεχνικής υποστήριξης στα κράτη μέλη, ενώ σε αρκετές περιπτώσεις η ΕΤΕπ έχει αναλάβει χρέη Ταμείου Συμμετοχών υποστηρίζοντας με τον πλέον εμφανή τρόπο την ολοκλήρωση έργων που στοχεύουν στη βιωσιμότητα του αστικού χώρου (<https://www.eib.org/en/products/blending/jessica/index.htm>).

Με βάση την τελευταία διαθέσιμη έκθεση αποτίμησης του έργου του προγράμματος το 2011, το JESSICA είχε ξεκινήσει τη δράση του σε 22 περιπτώσεις 11 κρατών – μελών, οι οποίες μάλιστα είχαν δεσμεύσει στο σύνολο 1.89 δισ. ευρώ. Οι περιπτώσεις αυτές αφορούσαν μεταξύ άλλων αναγεννήσεις υποβαθμισμένων περιοχών, ανάπτυξη βιώσιμων υποδομών, καθώς και ενεργειακή αναβάθμιση του ήδη υπάρχοντος κτηριακού αποθέματος (EC, 2011a).

3.3.2.2. Η περίοδος 2014 – 2020

Η επόμενη προγραμματική περίοδος επέφερε ορισμένες αλλαγές για την δράση της Ευρωπαϊκής Τράπεζας Επενδύσεων στον τρόπο λειτουργίας της, ως προς τα ζητήματα

που αφορούν επεμβάσεις στον αστικό ιστό. Η πολυετής εμπειρία πάνω σε ζητήματα αστικών αναπλάσεων οδήγησε στην δημιουργία ενός πιο ευέλικτου μοντέλου χρηματοδότησης των πόλεων με λιγότερα προγράμματα. Η πολιτική της για την προγραμματική περίοδο 2014 – 2020 βασίστηκε κυρίως στο Επενδυτικό Πλάνο για την Ευρώπη, κατά κόσμον το Πρόγραμμα Γιούνκερ. Επιγραμματικά, το σχέδιο αυτό αποσκοπούσε στην άρση των εμποδίων για χρηματοδότηση σε επενδύσεις, με ταυτόχρονη παροχή τεχνικής υποστήριξης και σε ένα διαφανές πλαίσιο, όπου οι χρηματοδοτικοί πόροι θα διανέμονται κατά το βέλτιστο τρόπο. Για το σκοπό αυτό συστάθηκε μια πλατφόρμα – από κοινού με την ΕΤΕπ – όπου θα παρέχει υποστήριξη σε επενδυτικά σχέδια, ενώ για την καταπολέμηση των γραφειοκρατικών διαδικασιών που απαιτούνταν μέχρι τότε, καταργήθηκαν οι όποιοι περιορισμοί στις επενδύσεις σε ευρωπαϊκό και εθνικό επίπεδο. Ωστόσο, σημαντικό ρόλο στη λειτουργία του Προγράμματος είναι η λειτουργία του Ευρωπαϊκού Ταμείου Στρατηγικών Επενδύσεων και η συνεργασία του με την ΕΤΕπ με στόχο την παροχή εγγυήσεων για τα χρηματοδοτούμενα έργα, όπως επίσης και την κινητοποίηση και προσέλκυση του ιδιωτικού τομέα (EIB, 2019).

Παράλληλα, στις αρχές του 2016 υπογράφηκε η Αστική Ατζέντα με τη διάσκεψη του Ρότερνταμ. Το συγκεκριμένο κείμενο αποτέλεσε τη βασική αρχή λειτουργίας του φορέα. Έτσι, την περίοδο 2014 – 2020 με την επιρροή της Αστικής Ατζέντας, τα κριτήρια της ΕΤΕπ για τις επεμβάσεις στον αστικό χώρο ήταν τα εξής:

- Οι επενδύσεις να αποσκοπούν στη βιωσιμότητα των αστικών περιοχών και κοινοτήτων
- Τις επενδύσεις στην αστική αναγέννηση θα πρέπει να διέπει σωστός προγραμματισμός
- Οι επενδύσεις που συμβάλλουν στην ενίσχυση της κοινωνικής συνοχής πρέπει να προσανατολίζονται προς ένα στόχο δημόσιας πολιτικής.
- Οι επενδύσεις για την αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής θα πρέπει να είναι σύμφωνες με τις επιταγές της ΕΤΕπ για το κλίμα.
- Έργα που υλοποιούνται με στόχο την ενίσχυση της αστικής ανθεκτικότητας θα πρέπει να ενισχύουν την ικανότητα της πόλης να ανταποκρίνεται σε απρόβλεπτες συνθήκες.

- Οι επενδύσεις στις έξυπνες πόλεις θα πρέπει να έχουν ως επίκεντρο τον πολίτη (EIB, 2019).

Με γνώμονα την αστική ατζέντα, η ΕΤΕπ σε σχέση με την προηγούμενη προγραμματική περίοδο απλοποίησε τα προγράμματα που είχε σε ισχύ. Ως εκ τούτου, διατήρησε τη λειτουργία του προγράμματος JASPERS και ELENA, ενώ παρουσίασε και την δημιουργία ενός νέου εργαλείου, την Εργαλειοθήκη για την Ευρωπαϊκή Αστική Ατζέντα (EU Urban Agenda Toolbox). Μέσα από αυτό το εργαλείο, οι τοπικές αρχές έχουν την δυνατότητα να απευθυνθούν για να επωφεληθούν από τα τραπεζικά προϊόντα που παρέχονται τόσο από την ΕΤΕπ, όσο και από το Ευρωπαϊκό Ταμείο Στρατηγικών Επενδύσεων, που ο ρόλος του είναι η χρηματοδοτική υποστήριξη επενδύσεων υψηλού ρίσκου. Οι επενδύσεις αυτές μπορούν να αφορούν σημαντικούς άξονες όπως οι ανανεώσιμες πηγές ενέργειας, η έρευνα και η ανάπτυξη, η βελτίωση των υποδομών, η εκπαίδευση και η στήριξη μικρομεσαίων επιχειρήσεων (EIB, 2019).

Μέσα από τον οδηγό που περιγράφει τη λειτουργία της Εργαλειοθήκης, παρατηρούμε πως έχουν ευεργετηθεί αρκετά έργα αστικών αναγεννήσεων, όπως στην περίπτωση του Ginkgo Fund που χρηματοδοτήθηκε με 46 εκατομμύρια ευρώ για την αναζωογόνηση πρώην βιομηχανικών περιοχών και την κατασκευή και πώληση μετέπειτα κατοικιών και γραφείων σε περιοχές του Βελγίου και της Γαλλίας, το οποίο δραστηριοποιείται από το 2010 μέχρι το 2016 (EIB, 2016).

Για την βέλτιστη εκπλήρωση των στόχων της Ευρωπαϊκής Ατζέντας για τις αστικές περιοχές, η Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων, σε συνεργασία με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, δημιούργησε το 2017 το URBIS. Η πλατφόρμα αυτή είχε ως στόχο την εκπλήρωση των στόχων της Ευρωπαϊκής Αστικής Ατζέντας στις επιμέρους αστικές περιοχές των κρατών μελών. Η συνεισφορά του προγράμματος αυτού συνοψίζεται σε 3 μέρη:

- Ενημέρωση για τρέχοντα εργαλεία και υπηρεσίες.
- Παροχή τεχνοοικονομικών συμβουλών προς τις ενδιαφερόμενες πόλεις, σχετικά με την ανάπτυξη έργων και προγραμμάτων.
- Εξεύρεση χρηματοδοτικών μέσων για την υλοποίηση επενδύσεων στην πόλη (EIB, 2018).

Σύμφωνα με την ΕΤΕπ, μέχρι το 2019, το URBIS στήριξε 36 αιτήματα από πόλεις της ΕΕ. Επιπλέον, σε επενδύσεις από 17 κράτη μέλη δόθηκε πρόσβαση σε χρηματοδοτικούς πόρους ύψους 4 δις ευρώ (EIB, 2019).

Ωστόσο, η στήριξη των αστικών κέντρων από την Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων υπήρξε και σε ότι αφορά το ζήτημα των έξυπνων πόλεων. Με γνώμονα τόσο την στρατηγική «Ευρώπη 2020», όσο και την Ευρωπαϊκή Αστική Ατζέντα, η ΕΤΕπ θεωρεί επιτακτική την ανάγκη χρήσης τεχνολογικών μέσων με σκοπό την βελτίωση της λειτουργικότητας και αποδοτικότητας των πόλεων. Με οριζόντιους στόχους την βιώσιμη αστική ανάπτυξη, την αντιμετώπιση των επιπτώσεων από την κλιματική αλλαγή, αλλά και από την παγκόσμια οικονομική ύφεση του 2008, η ΕΤΕπ στηρίζει έργα που στοχεύουν στον ψηφιακό μετασχηματισμό, την κινητικότητα, τη διαχείριση φυσικών πόρων, τη διακυβέρνηση κ.λπ.. Η χρηματοδοτική στήριξη των έργων γίνεται υπό το πρίσμα του συμμετοχικού και ολοκληρωμένου σχεδιασμού, προσαρμοσμένου στα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της εκάστοτε πόλης. Η στήριξη γίνεται κυρίως μέσω μακροπρόθεσμων επενδυτικών δανείων (τουλάχιστον 25 εκατομμύρια ευρώ), δάνεια για μικρά – μεσαία έργα διάρκειας 3 – 5 ετών έως και 50 εκατομμύρια ευρώ, έμμεση δανειοδότηση προγραμμάτων μέσω των τοπικών τραπεζών, αλλά και μέσα από επενδυτικές πλατφόρμες. Σε κάθε περίπτωση, η χρηματοδοτική υποστήριξη της ΕΤΕπ μπορεί να συνδυαστεί και με κρατικές και κοινοτικές ενισχύσεις (για τις κοινοτικές ισχύει υπό τον όρο το σύνολο της επιχορήγησης να μην ξεπερνά το 90% του συνολικού προϋπολογισμού του επενδυτικού προγράμματος). Ως εκ τούτου, η ΕΤΕπ θεωρεί πως μια στρατηγική για έξυπνη πόλη θα πρέπει να χαρακτηρίζεται από τα εξής στοιχεία:

- Να είναι πολυτομεακή στρατηγική με μακροπρόθεσμες προοπτικές
- Να αξιοποιεί τα συγκριτικά πλεονεκτήματα της πόλης
- Να υπάρχει ευρεία συμμετοχή κατά τη διάρκεια της δημιουργίας της στρατηγικής και να λαμβάνεται υπόψιν τόσο η κοινότητα, όσο και διάφοροι φορείς
- Υιοθέτηση στρατηγικής κατά την επιλογή επενδυτικών κινήσεων
- Εισαγωγή νέων καινοτόμων τεχνολογικών μέσων και δεξιοτήτων
- Δημιουργία δεσμών μεταξύ πανεπιστημιακών ιδρυμάτων και αγοράς με στόχο την ανάδειξη της καινοτομίας (EIB, 2017).

3.3.3. Κρατικές Ενισχύσεις (State Aid)

3.3.3.1. Ο κανονισμός 800/2008

Ο κανονισμός της Ευρωπαϊκής Επιτροπής υπ' αριθμόν 800/2008, γνωστός ως «General Block Exemption Regulation» (GBER) όριζε τις κατηγορίες που δύναται το κράτος να δώσει ενισχύσεις, οι οποίες θα πρέπει να μην παραβιάζουν τους κανόνες της κοινής αγοράς, όπως ορίζεται στα άρθρα 87 και 88 της Ευρωπαϊκής Συμφωνίας. Το εν λόγω κείμενο αναφέρεται σε όλες τις κατηγορίες πλην ελαχίστων (π.χ. υδατοκαλλιέργεια, γεωργία, κ.λπ.). Ταυτόχρονα, για κάθε είδος επένδυσης ορίζονται ανώτατα όρια ενίσχυσης. Με βάση τις διατάξεις του κανονισμού αυτού, τα κράτη μέλη έχουν την δυνατότητα να κάνουν χρήση του GBER χωρίς να τίθεται κάποιος έλεγχος από την Επιτροπή. Ωστόσο, είναι κατανοητό πως τα μέτρα θα πρέπει να υπακούν στα κριτήρια και τους όρους που ορίζονται από τον κανονισμό.

Το GBER όπως αναφέρεται στον οδηγό για τις κρατικές ενισχύσεις που εξέδωσε η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ισχύει μόνο στην περίπτωση των διάφανων ενισχύσεων. Ως διαφανής ενίσχυση ορίζονται τα δάνεια και επιδοτήσεις με επιτόκιο, η παροχή εγγυήσεων, φορολογικά μέτρα, αλλά και επιστρεπτές προκαταβολές που θα πρέπει ωστόσο να χαρακτηρίζονται από κάποιο κίνητρο. Έτσι, οι κατηγορίες που κατά την προγραμματική περίοδο 2007 – 2013 ενισχύθηκαν μέσω του GBER ήταν:

- ενίσχυση υπέρ των ΜΜΕ,
- ενίσχυση για έρευνα και καινοτομία,
- περιφερειακή αναπτυξιακή βοήθεια,
- βοήθεια κατάρτισης,
- ενίσχυση απασχόλησης,
- ενίσχυση με τη μορφή επιχειρηματικών κεφαλαίων,
- περιβαλλοντική βοήθεια,
- βοήθεια για την προώθηση της επιχειρηματικότητας (EC, 2008).

Αν και οι επεμβάσεις στον αστικό χώρο δεν αναφέρονται σε κανένα από τα κείμενα ως προτεραιότητα για τις ενισχύσεις, ωστόσο σε αρκετές κατηγορίες θα μπορούσαν επενδυτικά σχήματα για αστικές αναγεννήσεις να ευεργετηθούν από τις διατάξεις.

Αρχικά, σε ότι αφορά τον άξονα της περιβαλλοντικής βοήθειας, προβλέπεται στήριξη δράσεων που προστατεύουν το περιβάλλον, αλλά και δράσεων που έχουν ως στόχο τον μετριασμό της χρήσης φυσικών πόρων. Έτσι, μεταξύ άλλων κριτηρίων προβλέπεται χρηματοδότηση σε επενδυτικά κόστη που προάγουν την πρόληψη και προστασία του περιβάλλοντος. Ταυτόχρονα, λαμβάνονται υπόψιν και τα λειτουργικά κόστη της επένδυσης για 5 έτη. Ως κατάλληλες επενδύσεις κρίνονται οι επενδύσεις σε γη, κτήρια, υποδομές και παροχή τεχνολογικών μέσων. Στο ίδιο μοτίβο κινούνται και ενισχύσεις που αφορούν την μείωση της ενεργειακής κατανάλωσης. Εκεί ενισχύονται τα επιπλέον κόστη που σχετίζονται άμεσα με την εξοικονόμηση ενέργειας, ενώ προσδιορίζεται ένα επίπεδο εξοικονόμησης ενέργειας υψηλότερο από τα κοινοτικά πρότυπα. Ταυτόχρονα, τίθεται και λειτουργική ενίσχυση για 5 έτη.

Ωστόσο, πιο άμεση σύνδεση με έργα αναπλάσεων εντοπίζεται στην υποπερίπτωση της εξυγίανσης μολυσμένων περιοχών. Και αυτό διότι μεγάλο μέρος των επεμβάσεων στον αστικό χώρο γίνονται κυρίως σε πρώην βιομηχανικές περιοχές (brownfields), συνεπώς σε αρκετές περιπτώσεις η εξυγίανση του εδάφους είναι επιβεβλημένη. Έτσι, όπως αναφέρει ο κανονισμός, δίνεται επιχορήγηση στην περίπτωση που ο υπεύθυνος για τη ρύπανση του εδάφους δε μπορεί να ταυτοποιηθεί. Τα επιλέξιμα κόστη υπολογίζονται ως τα έξοδα εξυγίανσης μειωμένα κατά την αύξηση της αξίας της γης.

3.3.3.2. Ο κανονισμός 651/2014

Ωστόσο ο κανονισμός αυτός αντικαταστάθηκε ενόψει της προγραμματικής περιόδου 2014 – 2020 με τον 651/2014. Ο νέος κανονισμός εμφανίζει ορισμένες διαφορές με τον προηγούμενο, ιδιαίτερα σε ότι αφορά την προώθηση έργων αστικής ανάπτυξης, όπου ανήκουν και οι αστικές αναπλάσεις. Ειδικότερα, μέσα από τον κανονισμό στηρίζονται έργα αστικής ανάπτυξης, υπό την προϋπόθεση να διαχειρίζονται από ταμείο αστικής ανάπτυξης, να αξιοποιούν πόρους των ευρωπαϊκών ταμείων και να αποτελούν μέρος μιας ολοκληρωμένης στρατηγικής για την επίτευξη βιώσιμης αστικής ανάπτυξης. Η ενίσχυση μπορεί να ανέλθει έως τα 20 εκατομμύρια ευρώ ανά έργο αστικής ανάπτυξης, ενώ έτσι υπολογίζεται η μόχλευση ιδιωτικών κεφαλαίων ότι θα ανέλθει στο 30 % της συνολικής χρηματοδότησης του έργου. Τέλος, είναι σημαντικό πως οι ιδιωτικοί επενδυτές μπορούν να συνεισφέρουν σε χρήμα ή σε είδος (του οποίου η αξία θα προσδιοριστεί από ανεξάρτητο εκτιμητή).

Παράλληλα, αντίστοιχα πράγματα ισχύουν και για τις ενεργειακές αναβαθμίσεις σε κτήρια. Η ενίσχυση μπορεί να ανέλθει μέχρι 10 εκατομμύρια ευρώ ανά έργο που αντιστοιχεί στις συνολικές δαπάνες του. Όπως και στα έργα αστικής ανάπτυξης, έτσι και στις ενεργειακές αναβαθμίσεις κτηρίων, η ενίσχυση υπολογίζεται να κινητοποιήσει ιδιωτικά κεφάλαια που αντιστοιχούν στο 30 % της συνολικής χρηματοδότησης. Επιπλέον, για την υλοποίηση των έργων ενεργειακής αναβάθμισης κτηρίων συνιστάται η σύσταση ταμείου ενεργειακής απόδοσης.

Παράλληλα, όπως και στον προηγούμενο κανονισμό, προβλέπεται ενίσχυση για την αποκατάσταση μολυσμένων χώρων. Η ενίσχυση δε μπορεί να υπερβεί τα 20 εκατομμύρια ευρώ, ενώ υπολογίζεται από τη διαφορά της δαπάνης για την αποκατάσταση του εδάφους και την αύξηση της αξίας του χώρου από την αποκατάσταση. Η κρατική ενίσχυση δίνεται μόνο στις περιπτώσεις που δεν έχουν βρεθεί σύμφωνα με το δίκαιο ο υπεύθυνος για τη μόλυνση του εδάφους, καθώς και όταν δε μπορεί να επιβαρυνθεί το κόστος. Η ενίσχυση μπορεί να καλύψει έως και συνολικά τις δαπάνες για την αποκατάσταση του εδάφους.

Ο νέος κανονισμός ωστόσο προβλέπει ενισχύσεις και στον τομέα του πολιτισμού. Συγκεκριμένα δύναται να δοθούν κρατικές ενισχύσεις για την κατασκευή ή και αναβάθμιση της πολιτιστικής υποδομής (π.χ. διατηρητέα κτήρια, ιστορικοί χώροι, κ.λπ.). Για το σκοπό αυτό η κρατική ενίσχυση μπορεί να δοθεί έως και 150 εκατομμύρια ευρώ για τις δαπάνες που αφορούν την αναβάθμιση, την απόκτηση και την ανακαίνιση των υποδομών υπό την προϋπόθεση ότι αξιοποιούνται στο μέγιστο βαθμό του χώρου τους αλλά και του χρόνου. Επιπλέον, μεταξύ άλλων ενισχύονται η μεταβίβαση ιδιοκτησίας πολιτιστικής υλικής κληρονομιάς, η χρήση τεχνολογικών μέσων για τη βελτίωση της πρόσβασης του κοινού στην πολιτιστική κληρονομιά, η διαφήμιση των πολιτιστικών δραστηριοτήτων, κ.λπ.. Η ενίσχυση υπολογίζεται με βάση τη διαφορά των δαπανών και του κέρδους από την υλοποίηση της επένδυσης όπως μπορεί να υπολογιστεί εκ των προτέρων. Ταυτόχρονα, από τον κανονισμό ενισχύονται οι πολιτιστικές υποδομές και ως προς τη λειτουργία τους, φτάνοντας έως και 75 εκατομμύρια ευρώ ανά επιχείρηση ανά έτος.

Στο ίδιο μοτίβο ο κανονισμός ενισχύει την κατασκευή ή αναβάθμιση αθλητικών και πολυλειτουργικών ψυχαγωγικών υποδομών. Ειδικότερα προβλέπονται ενισχύσεις είτε επενδυτικές (δηλαδή για την κατασκευή ή αναβάθμιση των υποδομών) είτε ενισχύσεις για τη λειτουργία των χώρων. Οι πρώτες δύναται να ανέλθουν σε έως 30 εκ. ευρώ ή το

συνολικό κόστος που υπερβαίνει τα 100 εκατομμύρια ευρώ ανά έργο, ενώ για τη λειτουργία μπορούν να δοθούν έως και 2 εκατομμύρια ευρώ ανά υποδομή ανά έτος. Στο εδάφιο για τις αθλητικές υποδομές δίνονται κάποιες οδηγίες για τον τρόπο εκμετάλλευσης των αθλητικών χώρων.

Συνεπώς, γίνεται κατανοητή η βελτίωση του κανονισμού για τις κρατικές ενισχύσεις, καθώς εντάσσονται περισσότεροι τομείς ενίσχυσης, δίνοντας ιδιαίτερο βάρος σε έργα που προάγουν τη βιώσιμη αστική ανάπτυξη, αλλά και σε τομείς που άμεσα ή έμμεσα σχετίζονται με την ανάπλαση αστικών χώρων (π.χ. πολιτισμός, ενέργεια).

3.3.3.3. *Vademecum*

Το 1997, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή δημοσίευσε έναν οδηγό για τα κράτη μέλη με κύριο θέμα το χειρισμό και την ανάπτυξη των υποβαθμισμένων αστικών περιοχών. Η άποψη της ευρωπαϊκής επιτροπής όπως αυτή διατυπώνεται στο κείμενο του 1997 είναι πως κινητήριο δύναμη για την μεταμόρφωση μιας υποβαθμισμένης περιοχής είναι η οικονομική της ανάπτυξη. Ο κύριος σκοπός του κειμένου ήταν η σύνδεση της δυνατότητας των κρατικών ενισχύσεων με την έννοια και τους επιμέρους στόχους και πρακτικές στις αστικές αναγεννήσεις, ώστε να αντιληφθούν τα κράτη μέλη τις δυνατότητες που έχουν για την υλοποίηση αστικών αναγεννήσεων, μέσω των κρατικών ενισχύσεων. Παράλληλα, όπως διαφαίνεται από το κείμενο, αποτελεί σημαντική παράμετρος η προσέλκυση ιδιωτικών επενδύσεων σε συνδυασμό με τις κρατικές ενισχύσεις. Έτσι, το κείμενο εξέταζε τη δημιουργία ενός νέου τρόπου με σκοπό την παροχή χρηματικών κινήτρων στις επιχειρήσεις (ΜΜΕ και μη) που είτε βρίσκονται στις εκάστοτε υποβαθμισμένες περιοχές, είτε έχουν σκοπό να εγκατασταθούν, μη διαταράσσοντας τον ανταγωνισμό μεταξύ των κρατών μελών. Ως χαρακτηριστικά μιας υποβαθμισμένης αστικής περιοχής, αναφέρονται το χαμηλό εκπαιδευτικό επίπεδο του εργατικού δυναμικού, το χαμηλό βιοτικό επίπεδο, η περιορισμένη αγοραστική δύναμη των κατοίκων της περιοχής, το ποσοστό εγκληματικότητας, καθώς και η υποβάθμιση του αστικού περιβάλλοντος και των υποδομών (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 1997). Για τους σκοπούς αυτούς, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή είχε ως πρωταρχική λύση την παροχή μέτρων και κινήτρων οικονομικού και χρηματοδοτικού χαρακτήρα προς τις επιχειρήσεις και την απασχόληση γενικότερα.

Στη συνέχεια, η Επιτροπή ορίζει αρχικώς γεωγραφικά κριτήρια και δευτερευόντως κριτήρια επιλεξιμότητας των επιχειρήσεων που θα ευεργετούνταν από τα μέτρα αυτά.

Όπως αναφέρεται μάλιστα στην παράγραφο 20, τα μέτρα αυτά είχαν ισχύ για 5 έτη, όταν και θα αναθεωρούνταν ή θα επεκτεινόταν η ισχύ τους (EC, 1997).

Ωστόσο, το 2002 η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ανακοίνωσε την λήξη του κειμένου. Η κατάληξη ήταν αναμενόμενη, καθότι αποδείχθηκε κατώτερο των προσδοκιών. Συγκεκριμένα, κανένα κράτος μέλος στα 5 έτη λειτουργίας του δεν έκανε χρήση των διατάξεών του, κυρίως λόγω των πολύ περιοριστικών κριτηρίων που έθετε (π.χ. ο συνολικός πληθυσμός να μην υπερβαίνει το 1% του εθνικού πληθυσμού), αλλά και η βοήθεια αυτή καθαυτή απεδείχθη προβληματική. Αυτό συνέβη διότι η ενίσχυση περιορίζεται σε επενδυτική ή υπέρ της απασχόλησης σε σχετικές επενδύσεις, αποκλείοντας περιβαλλοντικούς και κοινωνικούς στόχους. Ως εκ τούτου, η Επιτροπή καταλήγει στο ότι καθώς οι σχετικές διατάξεις δεν χρησιμοποιήθηκαν ποτέ, είναι προτιμότερο να καταργηθούν εξ ολοκλήρου και να μην αναθεωρηθούν (EC, 2002).

Ωστόσο, το 2007 η Επιτροπή δημοσίευσε εκ νέου οδηγό για την αναγέννηση των υποβαθμισμένων αστικών περιοχών. Αυτή την φορά οι διαφορές είναι εξ αρχής ευδιάκριτες. Και αυτό διότι η Επιτροπή με βάση την τεχνογνωσία και την εμπειρία που έχει αποκτήσει, αναγνωρίζει τη διαφορετική προσέγγιση που μπορεί να ακολουθήσει κάθε κράτος μέλος σε σχέδια αναγέννησης υποβαθμισμένων αστικών περιοχών. Συνεπώς, μέσα από τον οδηγό είτε μπορεί να χρηματοδοτηθεί απευθείας το έργο (π.χ. κάνοντας χρήση του άρθρου 87 του κανονισμού της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, είτε να στοχεύσει συγκεκριμένα στην κινητοποίηση του ιδιωτικού τομέα. Γενικότερα, το κείμενο αυτό αποτελεί μια πιο ολοκληρωμένη και ταυτόχρονα ευέλικτη μορφή οδηγού με στόχο την επιτυχία των αστικών αναγεννήσεων στα κράτη μέλη της ΕΕ (EC, 2007).

Κεντρικοί στόχοι του οδηγού ήταν αρχικά να παραθέσει κάποιες παραμέτρους ώστε εγχειρήματα αναγεννήσεων να έχουν περισσότερες πιθανότητες επιτυχίας, κάνοντας μία προσπάθεια να τις συνδέσει με τις κρατικές ενισχύσεις από τα κοινοτικά κονδύλια. Παράλληλα, ο οδηγός απευθύνεται στα κράτη – μέλη, παραθέτοντας τις δυνατότητες αναγέννησης αστικών περιοχών μέσα από τις ενισχύσεις αυτές. Εντός του κειμένου, αναγνωρίζεται εξ αρχής η ανάγκη για αναζήτηση εναλλακτικών τρόπων αναγέννησης, εκτός του κλασικού μοντέλου του κρατικού συγκεντρωτισμού. Είναι ξεκάθαρη η προσέγγιση του οδηγού προς την κατεύθυνση του συμμετοχικού σχεδιασμού, της εισαγωγής νέων και καινοτόμων ιδεών, αλλά και κατηγορηματική προτροπή προς την εφαρμογή ολοκληρωμένων στρατηγικών.

Προκειμένου να προχωρήσει στις παραμέτρους για επιτυχημένες αστικές αναγεννήσεις, ο οδηγός θεωρεί αναγκαίο να σκιαγραφήσει την έννοια αυτή. Έτσι, η αστική αναγέννηση κατά την Ευρωπαϊκή Οδηγία είναι μια σειρά δράσεων με στόχο τη βελτίωση φυσικών και κοινωνικο – οικονομικών μεταβλητών. Η έννοια αυτή χρησιμοποιείται κυρίως για την αναζωογόνηση προβληματικών περιοχών, αντιμετωπίζοντας ζητήματα που αφορούν:

- Το φυσικό και ανθρωπογενές περιβάλλον,
- Την διαφύλαξη της κληρονομιάς,
- Την κοινωνική ενσωμάτωση,
- Την απασχόληση και
- Την οικονομία (EC, 2008).

Ωστόσο, όπως αναφέρεται σε άρθρο των Pieke και Ghoreshi (2003) στο Competition Policy Newsletter, οι κατευθύνσεις που δόθηκαν το 1996 απέτυχαν. Όπως αναφέρεται στην ανανεωμένη έκδοση των οδηγιών του 2008, οι χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης δεν έκαναν χρήση των οδηγιών με αποτέλεσμα το 2002 να αποκηρυχθούν από την ίδια την Επιτροπή. Οι λόγοι ήταν ο μεγάλος περιορισμός των κατευθύνσεων και η δυσκαμψία τους. Συνεπώς οι ανανεωμένες οδηγίες αναγνωρίζουν την πολυετή εμπειρία της ΕΕ σε θέματα αναγεννήσεων, τόσο μέσα από προγράμματα (URBAN), όσο και μέσα από κείμενα. Ωστόσο, πλέον το κείμενο κάνει αντιληπτό το γεγονός ότι η Επιτροπή αντιλαμβάνεται το εύρος διαφορετικών προσεγγίσεων αστικών αναγεννήσεων από τα κράτη – μέλη, πολλές φορές για παρόμοια αστικά ζητήματα (π.χ. συμμετοχή ή μη του ιδιωτικού τομέα σε σχέδια αστικών αναπλάσεων). Για το λόγο αυτό, το νέο σχέδιο επιθυμεί να καταστεί πιο ευέλικτο. Ως επιπρόσθετος στόχος προστίθεται η διαρκής και επαναλαμβανόμενη ανησυχία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής σχετικά με το αν δημιουργείται ανάγκη για θέσπιση πρόσθετου μέσου για κρατικές ενισχύσεις σε εγχειρήματα αναγέννησης υποβαθμισμένων περιοχών. Ως εκ τούτου, η Ευρωπαϊκή Οδηγία, διαχωρίζει τις δυνατότητες κρατικής ενίσχυσης σε δύο βασικές κατηγορίες · την ενίσχυση μέσω του Άρθρου 87 παράγραφος 3 της Συμφωνίας της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και την στήριξη μέσω οριζόντιων κανόνων κρατικών ενισχύσεων (π.χ. κατευθυντήριες γραμμές για την προστασία του περιβάλλοντος, για τα επιχειρηματικά κεφάλαια, κ.λπ.) (EC, 2008).

Η βασική διαφορά των 2 κατηγοριών είναι στις παραμέτρους που απαιτούνται για να χορηγηθεί ενίσχυση μέσω του Άρθρου 87 της Επιτροπής. Κάτι τέτοιο μπορεί να συμβεί εφόσον τα μέτρα αναγέννησης:

- Παρέχονται από το κράτος ή από κρατικές πηγές χρηματοδότησης
- Αφορά συγκεκριμένα εγχειρήματα ή παραγωγή συγκεκριμένων αγαθών
- Στρεβλώνουν άμεσα ή έμμεσα τον ανταγωνισμό (π.χ. ευνοώντας συγκεκριμένους δικαιούχους)
- Προάγονται διαπεριφερειακές συναλλαγές.

Συνεπώς, μέτρα που αφορούν το φυσικό και ανθρωπογενές περιβάλλον, για παράδειγμα την κατασκευή ή συντήρηση / αναβάθμιση υποδομών σε μια περιοχή δε χρίζουν κρατικών ενισχύσεων από το Άρθρο 87. Για την κατηγορία αυτή, το Άρθρο 87 μπορεί να ευνοήσει μέτρα που λαμβάνονται μέσα από τις Κατευθυντήριες Γραμμές για την προστασία του περιβάλλοντος, κυρίως σε υποβαθμισμένες πρώην βιομηχανικές περιοχές. Χαρακτηριστική κατεύθυνση αποτελεί το «ο ρυπαίνων πληρώνει» όπως έχει χρησιμοποιηθεί και για το Πρωτόκολλο του Κιότο το 1997. Σε περιπτώσεις μάλιστα που ο ρυπαίνων αδύναται να εντοπιστεί, τότε η Επιτροπή μπορεί να χρηματοδοτήσει εξ ολοκλήρου την περιβαλλοντική δράση της εξυγίανσης.

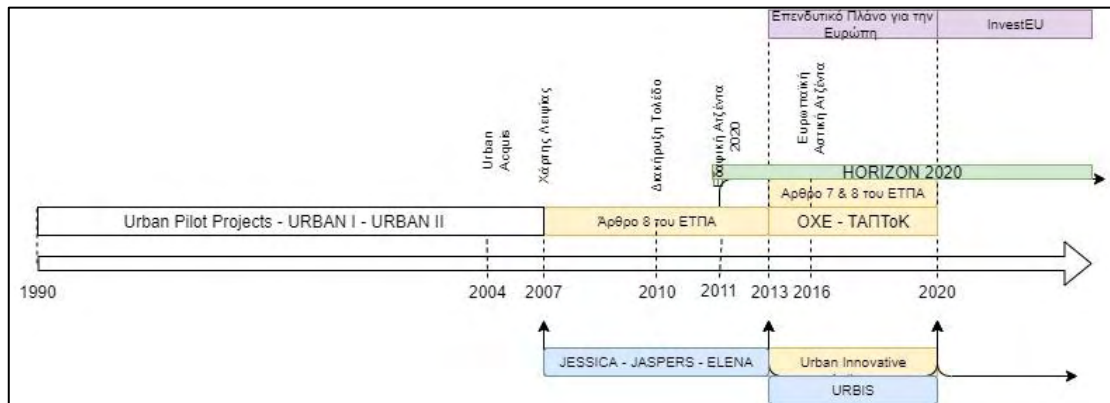
Σημαντική είναι επίσης και η συνεισφορά της Επιτροπής μέσω του Άρθρου 87 για τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις. Όταν οι δράσεις είναι συμβατές με την κοινή αγορά και οι ωφελούμενες επιχειρήσεις πληρούν τις προϋποθέσεις της Επιτροπής (Κανονισμός 70/2001 για τις ΜΜΕ), τότε προσφέρεται η βοήθεια, με επιπρόσθετη ευελιξία, αντιμετωπίζοντας τα αστικά προβλήματα των υποβαθμισμένων περιοχών στη ρίζα τους. Μοναδική προϋπόθεση όπως αναφέρεται στην οδηγία είναι ο πληθυσμός να ξεπερνάει τους 20.000 κατοίκους. Ταυτόχρονα, προβλέπεται ενίσχυση των νεοφυών επιχειρήσεων (startups) και των ΜΜΕ στα πρώτα τους βήματα, μέσω βοήθειας για το κεφαλαιακό ρίσκο των επιχειρήσεων.

Επιπρόσθετα, η οδηγία αναγνωρίζει την σημαντική παράμετρο της ενεργοποίησης του ιδιωτικού τομέα σε περιπτώσεις αστικών αναπλάσεων / αναγεννήσεων. Ωστόσο, θέτει τους εξής κανόνες για να λαμβάνονται υπόψη κατά την διενέργεια μιας ΣΔΙΤ:

- Καθώς οι κρατικές ενισχύσεις έμμεσα μεταφέρονται στους ιδιωτικούς εταίρους, τέτοιες είναι εφικτές σε περίπτωση υπεραντιστάθμισης του κόστους των ιδιωτικών εταίρων.
- Οι ιδιώτες που εμπλέκονται θα πρέπει να επιλέγονται με βάση τους κοινοτικούς κανόνες περί δημόσιων συμβάσεων. Με την διαδικασία της ζήτησης προσφορών από τους ιδιώτες είναι εύλογη η εξασφάλιση της πληρωμής των ιδιωτών σύμφωνα με τις συνθήκες της αγοράς. Σε διαφορετική περίπτωση θα πρέπει να εξετασθεί από την Επιτροπή οι λεπτομέρειες της εκάστοτε ΣΔΙΤ ώστε να αποφευχθεί η αντιστάθμιση.
- Η συμφωνία θα πρέπει να είναι πλήρως εναρμονισμένη με τους κοινοτικούς κανόνες περί αντι – μονοπωλίου (λ.χ. τις τιμές που θα χρεώνονται οι καταναλωτές).

Εν συνεχεία, η οδηγία κάνει μια σύντομη ανασκόπηση αλλά και μια επιγραμματική παρουσίαση των προγραμμάτων που θα ακολουθήσουν σχετικά με την ενίσχυση προγραμμάτων αστικών αναπλάσεων και αναγεννήσεων. Θέτει την ευθύνη εν μέρει στα κράτη μέλη όπου θα είναι υπεύθυνα για την συγκρότηση εθνικών στρατηγικών σχεδίων, τα οποία θα λαμβάνουν υπόψιν τους τις κοινοτικές κατευθύνσεις τις οποίες θα συνδέουν με τις εθνικές τους προτεραιότητες. Εκεί προβλέπονται και οι πιθανές κατευθύνσεις για δράσεις με στόχο τη βιώσιμη αστική ανάπτυξη. Από την πλευρά της η ΕΕ στηρίζει τις αστικές περιοχές μέσω επιχειρησιακών προγραμμάτων που εμπεριέχουν πρόγραμμα δράσεων, συνδεδεμένο με τις κοινοτικές κατευθύνσεις, καθώς και ένα πλήρες χρηματοδοτικό πλάνο. Τέλος, η οδηγία περιέχει διάφορες νομοθετικές ρυθμίσεις από τα κράτη μέλη της ΕΕ που έλαβαν την αποδοχή της Ευρωπαϊκής Επιτροπής από το 1996 μέχρι και το 2008.

3.4. Συνοπτικά στοιχεία – Η επόμενη περίοδος

Σχήμα 2: Χρονολογική απεικόνιση των Ευρωπαϊκών δράσεων για τις αστικές περιοχές (Πηγή: Ίδια Επεξεργασία)

Όπως παρατηρούμε από το παραπάνω σχήμα, τα προγράμματα και οι πολιτικές της Ευρωπαϊκής Ένωσης συνδέονται άμεσα μεταξύ τους. Ταυτόχρονα, ανά τις προγραμματικές περιόδους παρατηρείται μια συντονισμένη προσπάθεια τόσο από την ΕΤΕπ (φαίνονται με μπλε χρώμα), όσο και από το ΕΤΠΑ (με κίτρινο χρώμα), προκειμένου να στηρίζουν τα έργα αστικών αναγεννήσεων και με γνώμονα τις πολιτικές που εξέδιδε η Ευρωπαϊκή Ένωση. Τέλος, σε ένα γενικότερο επίπεδο, η στήριξη των επενδύσεων στην Ευρώπη αποτελεί μια έμμεση προώθηση των αστικών αναπλάσεων, η οποία όπως έχει ανακοινωθεί θα συνεχιστεί και από την επόμενη προγραμματική περίοδο. Το γεγονός πως διαφορετικοί φορείς της ΕΕ στοχεύουν στα ίδια ζητήματα σε ότι αφορά τις αστικές αναπλάσεις, δεν είναι αρνητικό, καθότι μία εκ των βασικών ανησυχιών της Ευρωπαϊκής Ένωσης είναι η δυνατότητα να συνδυάζονται οι βοήθειες από διαφορετικούς φορείς της (π.χ. ΕΤΕπ με ΕΤΠΑ). Ωστόσο, η Ευρωπαϊκή πολιτική για την επόμενη προγραμματική περίοδο έχει ήδη ξεκινήσει να σκιαγραφείται.

Στο σημείο αυτό, είναι σημαντικό να αναφέρουμε κάποιες παρατηρήσεις από ένα εργαστήριο που έλαβε μέρος το 2018 στην Πράγα, όπου έγινε μια συζήτηση μεταξύ αξιωματούχων και επιστημόνων για την κατάσταση των Ολοκληρωμένων Χωρικών Επενδύσεων. Ως αποτέλεσμα και τροφή για σκέψη για τη μετά – 2020 εποχή αποτέλεσε η ανάγκη για την περαιτέρω απλοποίηση της διαδικασίας υλοποίησης των ΟΧΕ. Ωστόσο, η σημαντικότερη παρατήρηση εντοπίζεται αλλού. Παρά τα προβλήματα στην τεχνοοικονομικά ζητήματα που έχουν παρατηρηθεί τα τελευταία χρόνια στις ΟΧΕ και την έλλειψη εμπειρίας πάνω σε αυτό το θέμα, παρουσιάζεται μία ευκαιρία. Το ΕΤΠΑ ανακοίνωσε πως θα αυξηθεί η χρηματοδότηση των ΟΧΕ από 5 σε 6 τοις εκατό από τον προϋπολογισμό του, με τις ΟΧΕ να συνεχίζουν να αποτελούν εργαλείο για τη

ολοκληρωμένη βιώσιμη αστική ανάπτυξη. Έτσι, καλλιεργούνται οι προσδοκίες πως η αύξηση της χρηματοδότησης θα επιφέρει μεγαλύτερη ζήτηση από τα αστικά κέντρα και τις ολοκληρωμένες στρατηγικές αστικής ανάπτυξής τους. Καταλήγοντας, το εργαστήριο εξάγει το συμπέρασμα πως με βάση την εμπειρία των προηγούμενων ετών, οι ΟΧΕ πρέπει να ακολουθούν έναν πιο ολιστικό τρόπο, αντί για τη θεματική προσέγγιση (EUKN, 2018).

Σε ότι αφορά τη νέα προγραμματική περίοδο 2021 – 2027, η επιτυχία του Επενδυτικού Σχεδίου για την Ευρώπη (290 δις ευρώ για επενδύσεις) της προγραμματικής περιόδου 2014 – 2020 οδήγησε αναπόφευκτα στην συνέχιση της επιτυχίας μέσω του προγράμματος «InvestEU». Ο κύριος στόχος του προγράμματος είναι η περαιτέρω βελτίωση της επενδυτικής δραστηριότητας στην Ευρώπη, συνεπώς και η μείωση της ανεργίας. Σύμφωνα με εκτιμήσεις, αναμένεται να επενδυθούν κατά την νέα προγραμματική περίοδο περί τα 650 δις ευρώ (ΕΕ, 2018).

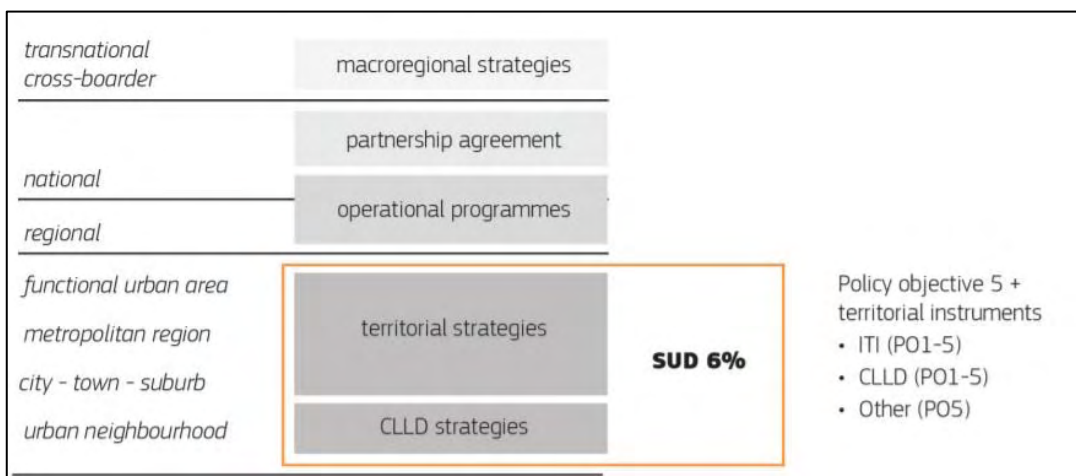
Σκοπός του προγράμματος είναι η παροχή εγγυήσεων της ΕΕ για την ανάπτυξη ιδιωτικών επενδύσεων σε 4 τομείς:

- Βιώσιμες υποδομές με τη στήριξη έργων που αφορούν την βιώσιμη ενέργεια, την ευρυζωνική συνδεσιμότητα, την προώθηση της κυκλικής οικονομίας, κ.λπ. Για τις βιώσιμες υποδομές ο προϋπολογισμός ανέρχεται στα 11,5 δισεκατομμύρια ευρώ.
- Έρευνα, καινοτομία και ψηφιοποίηση με τη χρηματοδότηση έργων που σχετίζονται με την έρευνα και καινοτομία, την προώθηση της τεχνητής νοημοσύνης στην Ευρώπη, την επίτευξη μιας ψηφιακής ενιαίας αγοράς, κ.λπ. Για το στόχο αυτό θα διατεθούν 11,25 δισεκατομμύρια ευρώ.
- Χρηματοδότηση μικρομεσαίων επιχειρήσεων, ύψους 11,25 δισεκατομμύρια ευρώ.
- Κοινωνικές επενδύσεις και δεξιότητες, όπου στηρίζονται έργα που αφορούν την ανάπτυξη δεξιοτήτων, την βελτίωση των υποδομών στην εκπαίδευση και στην υγειονομική περίθαλψη, την ένταξη ευάλωτων κοινωνικών ομάδων, κ.λπ.. Για το στόχο θα διατεθούν 4 δισεκατομμύρια ευρώ (ΕΕ, 2018, What is the InvestEU Programme,

https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/MEMO_18_4010).

Το πρόγραμμα θα αποτελείται από το «Ταμείο InvestEU», τον κόμβο επενδυτικών συμβουλών InvestEU και τη διαδικτυακή πύλη Invest EU. Στο ταμείο προτείνεται να διατεθούν πάνω από 15 δισ. ευρώ, για την παροχή εγγυήσεων αξίας 38 δισ. για στρατηγικές επενδύσεις στην ΕΕ. Ωστόσο, η ιδιαιτερότητα του ταμείου είναι η ενοποίηση πολλών διαφορετικών χρηματοοικονομικών μέσων της ΕΕ, αποφεύγοντας κατ' αυτόν τον τρόπο την αλληλοεπικάλυψη μεταξύ των μέσων. Ταυτόχρονα, τα κράτη μέλη θα μπορούν να συνεισφέρουν μέσα από τα κονδύλια της πολιτικής συνοχής στην εγγύηση του προϋπολογισμού του InvestEU, προσφέροντας έτσι μεγαλύτερη ευελιξία στη διαχείριση αυτών των πόρων (ΕΕ, 2018). Μέσα από το πρόγραμμα προτείνεται να δημιουργηθούν επενδυτικές πλατφόρμες που θα στηρίζουν στρατηγικές βιώσιμης αστικής ανάπτυξης και τα έργα αυτών, αναλαμβάνοντας έτσι μέρος του ρίσκου (ΕC, 2020).

Όπως είδαμε, η περίοδος 2014 – 2020 είχε ως κύρια εργαλεία το άρθρο 7 του ΕΤΠΑ για τα έργα Βιώσιμης Αστικής Ανάπτυξης, τις Ολοκληρωμένες Χωρικές Επενδύσεις (ΟΧΕ), καθώς και τις ΤΑΠΤοΚ. Σε ότι αφορά το πρώτο, αναμένεται να συνεχιστεί κατά τον ίδιο τρόπο για την περίοδο 2021 – 2027, με την ελάχιστη συνεισφορά του ΕΤΠΑ να αυξάνεται σε 6% από 5%. Ως εκ τούτου, η νέα προγραμματική περίοδος αναμένεται να χαρακτηριστεί από την προώθηση ολοκληρωμένων χωρικών προσεγγίσεων, για την αντιμετώπιση ζητημάτων σε πολλούς τομείς, με την συμβολή όσο περισσότερων ενδιαφερόμενων και με την τοπική κοινότητα σε πρώτο πλάνο (ΕC,2020). Το παρακάτω σχεδιάγραμμα δείχνει τον προσανατολισμό που έχει η Ευρωπαϊκή Επιτροπή για τη νέα προγραμματική περίοδο.

Σχήμα 3: Ολοκληρωμένη Χωρική Ανάπτυξη σε διάφορα επίπεδα διακυβέρνησης (Πηγή: European Commission, 2020)

Τα κύρια χαρακτηριστικά των Στρατηγικών Βιώσιμης Αστικής Ανάπτυξης αναμένεται να είναι:

1. Καθορισμός οράματος για την ανάπτυξη της περιοχής.
2. Ολοκληρωμένες χωρικές στρατηγικές που θα αφορούν όλες τις πόλεις ανεξαρτήτως μεγέθους και θα είναι πολυεπίπεδες.
3. Συμμετοχικές διαδικασίες όπου θα συμμετέχουν τόσο οι αρχές κάθε χωρικού επιπέδου, όσο και η κοινωνία ώστε να υιοθετήσει το αποτέλεσμα.
4. Στρατηγικές που θα έχουν τη δυνατότητα να αντλούν πόρους από διαφορετικές πηγές.
5. Διαρκής παρακολούθηση και αξιολόγηση των στρατηγικών με γνώμονα το βέλτιστο αποτέλεσμα (EC, 2020).

Επιπρόσθετα, η Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων έχει οριοθετήσει τις δράσεις της για την ερχόμενη προγραμματική περίοδο. Καθώς όπως παρατηρήσαμε κατά καιρούς βρίσκεται κοντά στις πόλεις χρηματοδοτώντας και στηρίζοντας τεχνικά καινοτόμα έργα που στόχο έχουν την βιώσιμη αστική ανάπτυξη, πλέον η ΕΤΕπ επεκτείνει τη δράση της με την προώθηση του ολοκληρωμένου χωρικού σχεδιασμού με στόχο την ανθεκτικότητα των αστικών περιοχών ως προς τα φυσικά φαινόμενα και την κλιματική αλλαγή. Στο πλαίσιο αυτό, αναμένεται η συνέχιση της συνεργασίας με το Παγκόσμιο Σύμφωνο των Δημάρχων, σύμφωνα με το οποίο η ΕΤΕπ χρηματοδοτεί αστικά έργα που αποσκοπούν στην αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής (EIB, 2019).

Παράλληλα, είναι γεγονός πως μέσα από διάφορες πρωτοβουλίες της ΕΤΕπ (π.χ. πρόγραμμα JESSICA), έχει γίνει μια συντονισμένη προσπάθεια ανάδειξης του αστικού ιστού, διαμέσου της αναμόρφωσής του. Όπως αναφέρεται σε κείμενο της ΕΤΕπ, προτεραιότητα για τη νέα περίοδο αποτελεί η στήριξη μεγαλόπνοων έργων μεγάλης έκτασης, που θα έχουν ως αντικείμενο τη βέλτιστη αξιοποίηση του αστικού κτηριακού δυναμικού, φέρνοντας σε επαφή τους ιδιοκτήτες ακινήτων και τον ιδιωτικό τομέα με τις δημόσιες αρχές. Ωστόσο, η ΕΤΕπ συμβαδίζοντας με τις νέες τάσεις στο ζήτημα των ακινήτων, μέσα από δράσεις της ήδη έχει δώσει το στίγμα για τη νέα περίοδο, προωθώντας την ενεργειακή αναβάθμιση των κτηρίων, την αναζωογόνηση υποβαθμισμένων αστικών περιοχών, όπως επίσης και την ανθεκτικότητα στην κλιματική αλλαγή, κυρίως μέσα από μια μεγάλη χρηματοδότηση για 5ετες επενδυτικό σχέδιο στην Πορτογαλία. Συνεπώς, η ΕΤΕπ για τη νέα περίοδο εστιάζει στα κτήρια και στην

αποκατάσταση και ενεργειακή βελτίωση, καθώς και σε μία πιο πράσινη πολιτική για αυτά (EIB, 2019).

4. Συμπεράσματα – Παρατηρήσεις

Όπως παρατηρήσαμε, οι αστικές αναπλάσεις κατά πολλούς αποτελούν μέσο αντιμετώπισης αρκετών ζητημάτων σε διάφορους τομείς. Ωστόσο σχετικά με την ονοματολογία και τη σύγχυση που προκαλεί η διαφορετική ονομασία αναλόγως με το είδος της επέμβασης, κρίνουμε σκόπιμο να σταθούμε στη διαφορά αστικής ανάπλασης και αστικής αναγέννησης. Ειδικότερα, στο πρώτο κεφάλαιο παραθέσαμε τον ορισμό της αστικής αναγέννησης σύμφωνα με το Γλωσσάριο Χωροταξίας της Συνόδου των Υπουργών Χωροταξίας του Συμβουλίου της Ευρώπης, όπου και εν συντομία νοείται ως η ολοκληρωμένη μορφή της αστικής ανάπλασης. Με βάση ωστόσο και τις ευρωπαϊκές δράσεις για τις πόλεις, αυτό που αντιλαμβανόμαστε είναι πως η έννοια της μονόπλευρης αστικής ανάπλασης τις τελευταίες δεκαετίες δε χρησιμοποιείται. Ως εκ τούτου, μέσα από τις πολιτικές και τα προγράμματα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, αντιλαμβανόμαστε πως τα έργα ανάπλασης πρέπει να συμπεριλαμβάνουν την κοινωνική, την οικονομική και την περιβαλλοντική διάσταση.

Επιπρόσθετα, στο πρώτο κεφάλαιο αναφερθήκαμε στις διάφορες επικριτικές στάσεις διάφορων ερευνητών σε ότι αφορά τις αστικές αναπλάσεις. Μέσα από την ανασκόπηση των ευρωπαϊκών πολιτικών τις τελευταίες 3 δεκαετίες, απορρέει η παρατήρηση πως η ανάπλαση επ' ουδενί δεν σκοπεύει στην όξυνση των κοινωνικών ανισοτήτων. Αντιθέτως, οι ευρωπαϊκές αστικές πολιτικές ανά περιόδους υιοθετούν διάφορες τάσεις από παράλληλους τομείς της καθημερινότητας, όπως η μετανάστευση και αρκετές φορές παρατηρείται η μέριμνα προς τις κοινωνικές ευπαθείς ομάδες, καθώς και η συνεχής προσφορά και προώθηση της κοινωνικής κατοικίας. Ταυτόχρονα, η πεμπτουσία των αστικών αναπλάσεων είναι η βελτίωση της ποιότητας ζωής της περιοχής και η αειφόρος ανάπτυξη. Συνεπώς, δε νοείται η επίκριση περί υποχθόνιας προώθησης ταξικών προσεγγίσεων.

Σε ότι αφορά την ευρωπαϊκή πολιτική για τις αναπλάσεις, μέσα από την βιβλιογραφική αναζήτηση παρατηρείται ένα σημαντικό κενό σε αυτήν. Οι αστικές αναπλάσεις δεν νοούνται ως μία ενιαία προσέγγιση, μέσα από μία πολιτική. Ειδικότερα, είναι εμφανές πως προκειμένου να στηριχθεί η παρούσα εργασία με υλικό, ήταν αναγκαία η αναζήτηση αφενός σε αστικές πολιτικές, αφετέρου όμως σε τομεακές πολιτικές όπως για την ενέργεια και το περιβάλλον, προκειμένου να αντληθούν τυχόν άμεσες ή έμμεσες προτάσεις για τα έργα αστικής ανάπλασης. Κάτι τέτοιο φαντάζει αρκετά δύσκολο για

κάποιο φορέα διαχείρισης ενός έργου αστικής αναγέννησης, ώστε να καταφέρει να αντιληφθεί όλες τις παραμέτρους που θα πρέπει να λάβει υπόψιν στο έργο, αλλά και τις ευκαιρίες χρηματοδότησης και γενικότερα στήριξης αυτού.

Τέλος, είναι αρκετά σημαντικό να αναφερθούμε στην λογική συνέχεια των ευρωπαϊκών πολιτικών. Συγκεκριμένα, σε ότι αφορά τα προγράμματα από τη δεκαετία του 90 μέχρι και σήμερα διαρκώς βελτιώνονται, εντάσσοντας μέσα και τις νέες πολιτικές που θεσπίζονται, ενώ όπως παρατηρήσαμε λ.χ. στα προγράμματα URBAN, προκειμένου να εισέλθουν στη δεύτερη περίοδο του προγράμματος έγινε κριτική αναφορά στην προηγούμενη περίοδο, γεγονός που συνέβαλε στη βελτίωση της επόμενης περιόδου και ούτω καθεξής. Συνεπώς, η σύνδεση των πολιτικών με τα προγράμματα δείχνει επιτυχημένη. Παράλληλα, εξίσου μείζονος σημασίας στοιχείο είναι η αδιάκοπη ροή των πολιτικών. Ειδικότερα, η Ευρωπαϊκή Ένωση μέσα από τη βιβλιογραφική ανασκόπηση που πραγματοποιήθηκε, παρατηρείται η διαδοχική στήριξη των πολιτικών στις προηγούμενες (π.χ. της Ευρωπαϊκής Αστικής Ατζέντας να στηρίζεται σε προηγούμενες πολιτικές όπως ο Χάρτης της Λειψίας, η Διακήρυξη του Τολέδο κ.α., αλλά και σε συνάρτηση με ισχύουσες πολιτικές όπως το Ευρώπη 2020). Κατ' αυτό τον τρόπο διαμορφώνεται ένα υγιές πολιτικό περιβάλλον, όπου οι νέες πολιτικές που προωθούνται να παράγουν πιο βελτιωμένα αποτελέσματα.

Στο σημείο αυτό, είναι σημαντικό να παραθέσουμε παρατηρήσεις ως προς τη χρονολογική συνέχεια των πολιτικών και πως αυτές συνδυάζονται μεταξύ τους. Στον παρακάτω πίνακα βλέπουμε πως διαμορφώθηκαν οι κατευθύνσεις των κρατικών ενισχύσεων και τα εργαλεία των ΕΤΠΑ και ΕΤΕπ ανά προγραμματική περίοδο.

	2007 - 2013	2014 - 2020
Κρατικές Ενισχύσεις	800/2008	651/2014
	• Προστασία περιβάλλοντος • Εξοικονόμηση ενέργειας: Επιπρόσθετα κόστη • Εξυγίανση εδάφους	• Επενδύσεις στην αστική ανάπτυξη • Ενεργειακή αναβάθμιση κτηρίων • Εξυγίανση εδάφους • Πολιτισμός και διατήρηση της κληρονομιάς • Αθλητισμός και πολυλειτουργικές ψυχαγωγικές υποδομές
ΕΤΠΑ	Άρθρο 7	Άρθρο 7 & 8
		OXE - ΤΑΙΠΤοΚ
		Urban Innovative Actions
ΕΤΕπ	JESSICA, JASPERS, ELENA	URBIS

Πίνακας 4: Διαφοροποίηση των κρατικών ενισχύσεων και των εργαλείων των ΕΤΠΑ και ΕΤΕπ (Πηγή: Ίδια Επεξεργασία)

Αυτό που παρατηρήσαμε είναι η υιοθέτηση στον πρόσφατο κανονισμό για τις κρατικές ενισχύσεις, του προτύπου για έργα αστικής ανάπτυξης που προώθησε η Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων μέσω του προγράμματος JESSICA. Ειδικότερα, ο κανονισμός όπως έχουμε προαναφέρει, προκειμένου να στηρίξει ένα έργο αστικής ανάπτυξης θα πρέπει να διαχειρίζεται από ένα ταμείο αστικής ανάπτυξης. Ταυτόχρονα, είναι σημαντικό πως προκειμένου να δοθεί κρατική ενίσχυση, είναι αναγκαίο το έργο να συγχρηματοδοτείται από τα Ευρωπαϊκά Διαρθρωτικά και Επενδυτικά Ταμεία. Επιπλέον, αυτό που διαπιστώνεται στην περίοδο 2014 – 2020 είναι πως τα έργα που στηρίχθηκαν από τα ευρωπαϊκά ταμεία θα πρέπει να ανήκουν σε ένα ολοκληρωμένο σχέδιο βιώσιμης αστικής ανάπτυξης.

Επιπλέον, σημαντική διαφορά των 2 προβαλλόμενων περιόδων αποτελεί η συντονισμένη προσπάθεια από πολλά ευρωπαϊκά ταμεία για τα επιχειρησιακά προγράμματα. Είναι χαρακτηριστικό πως σύμφωνα με τον κανονισμό 1304/2013 περί κανονισμού του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου, στο άρθρο 12 δηλώνεται η στήριξη στα εργαλεία του ΕΤΠΑ για την περίοδο 2014 – 2020 (ΟΧΕ, ΤΑΠΤοΚ). Ταυτόχρονα, η συνδυασμένη στήριξη ΕΤΠΑ και ΕΚΤ για τις στρατηγικές αστικής ανάπτυξης μέσω των επιχειρησιακών προγραμμάτων (έως 10% ανά άξονα του επιχειρησιακού προγράμματος) που ίσχυε και την περίοδο 2007 – 2013 συνέχισε να ισχύει.

Τέλος, με βάση τα στοιχεία για την χάραξη πολιτικής για τις αστικές περιοχές για τη νέα προγραμματική περίοδο, συμπεραίνουμε πως η Ευρωπαϊκή Ένωση δείχνει να υιοθετεί μια εκτενέστερη και πιο συντονισμένη πολιτική πολλών επιπέδων. Και αυτό διότι σε πρώτο γενικό επίπεδο υπάρχει η στήριξη των επενδύσεων με το InvestEU, δημιουργώντας το κατάλληλο περιβάλλον με τη δημιουργία επενδυτικής πλατφόρμας για την ανάπτυξη επενδύσεων στον τομέα της βιώσιμης αστικής ανάπτυξης. Στη συνέχεια, τα εργαλεία του ΕΤΠΑ καθώς συνεχίζουν την ερχόμενη προγραμματική περίοδο, ταυτόχρονα ενισχύονται οικονομικά (από 5 στο 6 % η εισφορά του ΕΤΠΑ για έργα βιώσιμης αστικής ανάπτυξης). Ταυτόχρονα, η ΕΤΕπ προωθεί ολοκληρωμένες χωρικές επεμβάσεις με στόχο την αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής, αλλά και την βέλτιστη αξιοποίηση του κτηριακού δυναμικού, τομείς που βελτιώνουν τη βιωσιμότητα των πόλεων, κινούμενη δηλαδή παράλληλα με τις δράσεις του ΕΤΠΑ, αλλά και τις κατευθύνσεις του InvestEU.

5. Βιβλιογραφία

Ελληνική Βιβλιογραφία

Αραβαντινός Α. (2002) ‘Δυναμικές και σχεδιασμός κέντρων στην πόλη των επόμενων δεκαετιών – προς συγκεντρωτικά ή αποκεντρωτικά σχήματα;’, *Αειχώρος*, 1, σελ. 6-29.

Γοσποδίνη, Α. (2006) ‘Σκιαγραφώντας, ερμηνεύοντας και ταξινομώντας τα νέα τοπία της μεταβιομηχανικής πόλης’, στο Α. Γοσποδίνη και Η. Μπεριάτος (επ.) *Τα νέα αστικά τοπία και η ελληνική πόλη*, Αθήνα: Κριτική.

Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών (2017) ‘Αποτίμηση και σχεδιασμός δημοσίων πολιτικών στον τομέα των αστικών αναπλάσεων’.

Ευρωπαϊκά Διαρθρωτικά και Επενδυτικά Ταμεία (2014) ‘Καθοδήγηση για τους τοπικούς φορείς σχετικά με την τοπική ανάπτυξη με πρωτοβουλία των τοπικών κοινοτήτων’ [Διαθέσιμο στο: https://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/informat/2014/guidance_clld_local_actors_el.pdf].

Ευρωπαϊκή Επιτροπή (1997) ‘Πλαίσιο των κρατικών ενισχύσεων για τις επιχειρήσεις στις υποβαθμισμένες αστικές περιοχές’, *Επίσημη Εφημερίδα των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων*, Αριθ. C 146/6, 14.5.97.

Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2000) ‘Ανακοίνωση της επιτροπής στα κράτη μέλη της 28.4.00 σχετικά με τη θέσπιση γενικών κατευθύνσεων για την ανάληψη κοινοτικής πρωτοβουλίας που αφορά την οικονομική και κοινωνική αναζωογόνηση πόλεων και οικισμών σε κρίση, έτσι ώστε να προωθηθεί η αειφόρος αστική ανάπτυξη URBAN II’ [Διαθέσιμο στο: https://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docoffic/official/guidelines/pdf/urban_el.pdf].

Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2001) ‘Κανονισμός αριθ. 70/2001 της Επιτροπής σχετικά με την εφαρμογή των άρθρων 87 και 88 της συνθήκης ΕΚ στις κρατικές ενισχύσεις προς μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις’, *Επίσημη Εφημερίδα των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων*, Αριθ. L10, σ.33, 13.1.01.

Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2002) ‘Ανακοίνωση της Επιτροπής «Λήξη της ισχύος του πλαισίου των κρατικών ενισχύσεων για τις επιχειρήσεις στις υποβαθμισμένες αστικές

περιοχές»', *Επίσημη Εφημερίδα των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων*, Αριθ. C 119/21, 22.5.2002.

Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2012) 'Έγγραφο Εργασίας των Υπηρεσιών της Επιτροπής: Κατευθυντήριες γραμμές για τις βέλτιστες πρακτικές περιορισμού, μετριασμού ή αντιστάθμισης της σφράγισης του εδάφους', Βρυξέλλες, 15 Μαΐου [Διαθέσιμο στο: <https://ec.europa.eu/environment/soil/pdf/guidelines/EL%20-%20Sealing%20Guidelines.pdf>].

Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2018) 'Ο προϋπολογισμός της ΕΕ για το μέλλον: InvestEU: Τι θα χρηματοδοτεί' [Διαθέσιμο στο: https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/budget-june2018-investeu-finance_el_0.pdf].

Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2018) 'Ο προϋπολογισμός της ΕΕ για το μέλλον: Τι είναι το πρόγραμμα InvestEU;' [Διαθέσιμο στο: https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/budget-june2018-what-is-investeu_el.pdf%CE%9F].

Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2019) 'Έγγραφο Προβληματισμού: Προς μια Βιώσιμη Ευρώπη έως το 2030' [Διαθέσιμο στο: https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/rp_sustainable_europe_el_v2_web.pdf].

Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2019) 'Η Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία', Βρυξέλλες.

Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή (2011) 'Γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής με θέμα «Αναγκαιότητα εφαρμογής μιας ολοκληρωμένης προσέγγισης στην αστική ανάπλαση» (διερευνητική γνωμοδότηση)', *Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης*, Αριθ. C 21/1, 21.1.2011 [Διαθέσιμο στο: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2011:021:0001:0008:EL:PDF>].

Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων (2006) 'Προαγωγή αειφόρου αστικής ανάπτυξης'.

Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων (2008) 'JESSICA: Νέος τρόπος χρησιμοποίησης των χρηματοδοτήσεων της ΕΕ για την προώθηση βιώσιμων επενδύσεων και την προαγωγή της ανάπτυξης στις αστικές περιοχές' [Διαθέσιμο στο: <https://www.eib.org/fr/publications/jessica.htm?lang=el>].

Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων (2015) 'Το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης: Μέσα χρηματοοικονομικής τεχνικής' [Διαθέσιμο στο: <https://www.fi->

compass.eu/sites/default/files/publications/ERDF_The_european_regional_development_fund_EL.pdf].

Οικονόμου Δ. (2004) ‘Αστική αναγέννηση και πολεοδομικές αναπλάσεις’, Σύλλογος Πολιτικών Μηχανικών Νομού Μαγνησίας, Βόλος.

Στεφάνου Ι. (1993) ‘Επανακατάκτηση του ιστορικού κέντρου: Ανάπτυξη και συγκριτική αξιολόγηση των δυνατών επιλογών σήμερα’, που παρουσιάστηκε στο Επιστημονικό Συνέδριο ‘Νέες πόλεις πάνω σε παλιές’ που διοργανώθηκε από το Ελληνικό τμήμα ICOMOS – ΚΒ’ ΕΠΚΑ – 4η ΕΒΑ – ΤΕΕ Τμήμα Δωδεκανήσου, 27 – 30 Σεπτεμβρίου 1993, σελ. 45-52.

Ξενόγλωσση Βιβλιογραφία

Adams, D., & Hastings, E. M. (2001) 'Urban renewal in Hong Kong: transition from development corporation to renewal authority', *Land Use Policy*, 18(3), pp.245-258.

Alonso, W. (1964) ‘The Historic and the Structural Theories of Urban Form: Their Implications for Urban Renewal’, *Land Economics*, 40(2), pp. 227-231.

Atkinson, R. (2014) ‘The Urban Dimension in Cohesion Policy: Past developments and future prospects’, paper presented at RSA workshop on ‘*The New Cycle of the Cohesion Policy in 2014 – 2020*’, (organized by Institute for European Studies), Vrije Universiteit Brussels, March 24.

Brasili, C. (2011) ‘Local and Urban Development in the European Union’, paper presented at 51st Congress of the European Regional Science Association: “*New Challenges for European Regions and Urban Areas in a Globalised World*”, (organized by European Regional Science Association), Barcelona, Spain, 30 August – 3 September.

Bridge, G., Butler, T., & Lees, L. (2012) ‘Mixed communities: Gentrification by stealth?’, *The Policy Press*, Bristol.

Burgess, E.W. (1925) ‘The growth of the city’, *The City* (editors R.E. Park & E. Burgess), University of Chicago.

CEMAT (2007) ‘Spatial Development Glossary European Conference of Ministers responsible for Spatial/Regional Planning (CEMAT)’, *Territory and landscape*, 2, Council of Europe Publishing [Διαθέσιμο στο: <http://www.ectp-ceu.eu/images/stories/Glossary-CEMAT/Glossary-English.pdf>].

Chan, E. H. W., & Yung, E. H. K. (2004) 'Is the development control legal framework conducive to a sustainable dense urban development in Hong Kong?', *Habitat International*, 28(3), pp.409-426.

Couch, C. (1990) 'Urban renewal: Theory and practice', *Macmillan building and surveying series*, London.

Couch, C., Sykes, O., & Boerstinghaus, W. (2011) 'Thirty years of urban regeneration in Britain, Germany and France: the importance of context and path dependency', *Progress in Planning*, 75, pp.1-52.

De Bethune, T. (2018) 'Urban dimension of post – 2020 Cohesion Policy', presented at workshop "Spatial planning: implementation, governance, finance and regulation", (organized by ESPON), Brussels, Belgium, 24 October [Διαθέσιμο στο: <https://www.espon.eu/sites/default/files/attachments/presentation%20espon%20Thomas%20d%20Bethune.pdf>].

De Gregorio Hurtado, S. (2012) 'Urban Policies of the European Union from the perspective of Collaborative Planning. The URBAN and URBAN II Community Initiatives in Spain', Diss. Universidad Politécnica de Madrid.

De Gregorio Hurtado S. (2014) 'La Iniciativa Comunitar URBAN como factor de transformación de la práctica de la regeneración urbana: aproximación al caso español.', *Ciudad y Territorio* 180, pp.253-275.

De Gregorio Hurtado S. (2015) 'The Implementation of the URBAN Community Initiative: A Transformative Driver towards Collaborative Urban Regeneration? Answers from Spain', *European Journal of American Studies* [Διαθέσιμο στο: <https://doi.org/10.4000/ejas.11354>].

De Sousa, C. A. (2008) 'Brownfields redevelopment and the quest for sustainability (Vol. 3)', *Emerald Group Publishing*.

Eltges M. (2009) 'Leipzig Charter on Sustainable European Cities – A work in progress', *European Spatial Research and Policy*, 16(2), pp. 63-78.

Ercan, M. A. (2011) 'Challenges and conflicts in achieving sustainable communities in historic neighbourhoods of Istanbul', *Habitat International*, 35(2), pp.295 – 306. [Διαθέσιμο στο: <http://dx.doi.org/10.1016/j.habitatint.2010.10.001>].

European Commission (1998) ‘Urban Pilot Projects: Annual Report 1996’, *Office for Official Publications of the European Communities*, Luxembourg.

European Commission (1999) ‘Urban Pilot Projects: Annual Report 1997’, *Office for Official Publications of the European Communities*, Luxembourg.

European Commission (2002) ‘The 2000 – 2006 Programming Period: Methodological working papers – Working paper no 8b: The Mid Term Evaluation of Structural Fund Interventions – URBAN’, Brussels [Διαθέσιμο στο: https://ec.europa.eu/regional_policy/archive/urban2/pdf/urban_mte_en.pdf].

European Commission (2003) ‘Partnership with the Cities: The URBAN Community Initiative’, *Office for Official Publications of the European Communities*, Luxembourg.

European Commission (2006) ‘Communication from the Commission: Action Plan for Energy Efficiency: Realising the Potential’, Brussels.

European Commission (2008) ‘State Aid Control and Regeneration of Deprived Urban Areas: Vademecum’, Brussels. [Διαθέσιμο στο: https://ec.europa.eu/competition/state_aid/studies_reports/vademecum.pdf].

European Commission (2010) ‘The urban dimension in other policies of the European Union: Part 2’ [Διαθέσιμο στο: https://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/guides/urban/pdf/urbanguide2_en.pdf].

European Commission (2011) ‘Cities of tomorrow: Challenges, visions, ways forward’ [Διαθέσιμο στο: https://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/studies/pdf/citiesoftomorrow/citiesoftomorrow_final.pdf].

European Commission (2011a) ‘JESSICA implementation in the EU Member States – State of play’ [Διαθέσιμο στο: https://ec.europa.eu/regional_policy/sources/thefunds/doc/instruments/jessica/20111019_jessica%20state_of_play.pdf].

European Commission (2013) ‘Urban Development In The Eu: 50 Projects Supported By The European Regional Development Fund During The 2007-13 Period’, *Regional and Urban Policy* [Διαθέσιμο στο:

https://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/studies/pdf/50_projects/urban_dev_erdf50.pdf].

European Commission (2014) ‘COMMISSION DELEGATED REGULATION (EU) No 522/2014 of 11 March 2014 supplementing Regulation (EU) No 1301/2013 of the European Parliament and of the Council with regard to the detailed rules concerning the principles for the selection and management of innovative actions in the area of sustainable urban development to be supported by the European Regional Development Fund’, *Official Journal of the European Union*, L148/1, 20.5.2014.

European Commission (2015) ‘Territorial Agenda 2020 put in practice: Enhancing the efficiency and effectiveness of Cohesion Policy by a place – based approach – Volume II Case Studies’, *Regional and Urban Policy*, Brussels.

European Commission (2019) ‘Horizon 2020: Work Programme 2018 – 2020: 12. Climate action, environment, resource efficiency and raw materials’ [Διαθέσιμο στο: https://ec.europa.eu/research/participants/data/ref/h2020/wp/2018-2020/main/h2020-wp1820-climate_en.pdf].

European Commission (2020) ‘Handbook of Sustainable Urban Development Strategies’, *Joint Research Centre, Publications Office of the European Union*, Luxembourg.

European Commission, European Investment Bank & Council of Europe Development Bank (2006) ‘Memorandum of Understanding in respect of: A coordinated approach to the financing of urban renewal and development for the programming period 2007 – 2013 of the community structural funds’.

European Investment Bank (2016) ‘The EU Urban Agenda Toolbox: Build your sustainable community with the EIB and the CoR’.

European Investment Bank (2017) ‘Investing in smart cities’ [Διαθέσιμο στο: https://www.eib.org/attachments/smart_cities_factsheet_en.pdf].

European Investment Bank (2018) ‘URBIS: Boosting urban development projects’.

European Investment Bank (2019a) ‘Solutions for energy efficiency: 10 years of European Local Energy Assistance (ELENA)’.

European Investment Bank (2019) ‘The EIB in the city: Investment on the agenda’.

European Urban Knowledge Network (2018) ‘Integrated urban planning and the use of ITIs – EUKN Policy Lab for the Czech Republic Report’ [https://www.eukn.eu/fileadmin/Files/Policy_Labs/2018_November_9/20190206_CZ_Policy_Lab_Report_Final_layout_updated_FINAL.pdf].

Federal Institute for Research on Building, Urban Affairs and Spatial Development (2017) ‘Ten Years after the Leipzig Charter: The enduring relevance of integrated urban development in Europe’, Bonn.

Haig R. (1926) ‘Toward an understanding of the metropolis’, *Quarterly Journal of Economics*.

Ho, D. C. W., Yau, Y., Poon, S. W., & Liusman, E. (2012) ‘Achieving sustainable urban renewal in Hong Kong: strategy for dilapidation assessment of high rises’, *Journal of Urban Planning and Development-ASCE*, 138(2), pp.153-165.

Jacobs J. (1961) ‘The death and life of great American cities’, *Modern Library Editions Random House Inc*, New York.

Krieger, J., & Higgins, D. L. (2002) ‘Housing and health: time again for public health Action’, *American Journal of Public Health*, 92(5).

Learey M.E. & McCarthy J. (2013) ‘The Routledge Companion to Urban Regeneration’, New York: *Routledge*.

Lee, G. K. L., & Chan, E. H. W. (2008b) ‘Factors affecting urban renewal in highdensity city: case study of Hong Kong’, *Journal of Urban Planning and Development- ASCE*, 134(3), pp.140-148.

Ministry of Interior and Kingdom Relations of The Netherlands (2005) ‘Ministerial Meeting Urban Policy ‘Cities Empower Europe’: Conclusions Dutch Presidency 2004’ [Διαθέσιμο στο: http://urban-intergroup.eu/wp-content/files_mf/nl2004urbanaquisrotterdam2004.pdf].

Sennett, R. (1976) ‘The Fall of Public Man’, New York: *Knopf*.

Tewdwr-Jones, M., & P. Allmendinger (2002) ‘The Communicative Turn in Urban Planning: Unravelling Paradigmatic, Imperialistic and Moralistic Dimensions.’, *Space and Polity*, 6(1), pp. 5-24.

Uitermark, J. & Loopmans, M. (2013) ‘Urban renewal without displacement? Belgium’s ‘housing contract experiment’ and the risks of gentrification’, *Journal of Housing and the Built Environment*, 28, pp. 157 – 166 [Διαθέσιμο στο: <https://doi.org/10.1007/s10901-012-9299-0>].

URBACT (2006) ‘European Regional Development Funds 2000 – 2006: The URBACT Programme 2002 – 2006’ [Διαθέσιμο στο: https://urbact.eu/sites/default/files/urbacti_programme_en_01.pdf].

URBACT (2015) ‘URBACT II capitalisation – Sustainable regeneration in urban areas’ [Διαθέσιμο στο: https://urbact.eu/sites/default/files/04_sustreg-web.pdf].

URBACT (2017) ‘State of the Art: Co – Production of Integrated Urban Development under Article 7’ [Διαθέσιμο στο: https://www.researchgate.net/publication/318470541_Co-Production_of_integrated_urban_development_under_Article_7].

Urban Future (2005) ‘The Acquis URBAN: Using Cities Best Practises for European Cohesion Policy’, European Conference “*URBAN Future*”, Saarbrucken, Germany, 8 – 9 June.

Urban Poverty Partnership (2018) ‘Urban Poverty Partnership: Final Action Plan 2018’ [Διαθέσιμο στο: https://ec.europa.eu/futurium/en/system/files/ged/action_plan_urban_poverty.pdf].

Zheng H. W., Shen G.Q. & Wang H. (2014) ‘A review of recent studies on sustainable urban renewal’, *Habitat International*, 41, pp. 272-279.

Zuckerman, M. (1991) ‘Psychobiology of personality’, *Cambridge University Press*.

Θεσμικά Κείμενα

Νόμος 1337/1983: ‘Επέκταση των πολεοδομικών σχεδίων, οικιστική ανάπτυξη και σχετικές ρυθμίσεις’, ΦΕΚ Α’33/14.3.198.

Νόμος 2508/1997: ‘Βιώσιμη Οικιστική Ανάπτυξη των πόλεων και οικισμών της χώρας και άλλες διατάξεις’, ΦΕΚ 124/Α/13-6-1997.

Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2019) ‘Σύσταση (ΕΕ) 2019/786 της Επιτροπής της 8ης Μαΐου 2019 για την ανακαίνιση κτιρίων’, *Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης*, Αριθ. L 127/34, 16.5.2019.

Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο (2010) ‘Οδηγία 2010/31/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 19ης Μαΐου 2010 για την ενεργειακή απόδοση των κτιρίων’, *Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης*, αριθ. L153/13, 18.6.2010.

Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο (2013) ‘Κανονισμός (ΕΕ) αριθ. 1303/2013 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 17ης Δεκεμβρίου 2013 σχετικά με το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης και για τη θέσπιση ειδικών διατάξεων σχετικά με τον στόχο «Επενδύσεις στην ανάπτυξη και την απασχόληση» και για την κατάργηση του κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 1080/2006’, *Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης*, αριθ. L 347/289, 20.12.2013.

Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο (2013) ‘Κανονισμός (ΕΕ) Αριθ. 1303/2013 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 17ης Δεκεμβρίου 2013 περί καθορισμού κοινών διατάξεων για το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης, το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο, το Ταμείο Συνοχής, το Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Αγροτικής Ανάπτυξης και το Ευρωπαϊκό Ταμείο Θάλασσας και Αλιείας και περί καθορισμού γενικών διατάξεων για το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης, το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο, το Ταμείο Συνοχής και το Ευρωπαϊκό Ταμείο Θάλασσας και Αλιείας και για την κατάργηση του κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 1083/2006’, *Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης*, Αριθ. L347/320, 20.12.2013 [Διαθέσιμο στο: https://www.espa.gr/elibrary/EC1303_common_20122013_L347.pdf].

Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο (2013) ‘Κανονισμός (ΕΕ) αριθ. 1304/2013 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 17 Δεκεμβρίου 2013 για το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο και την κατάργηση του κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 1081/2006 του Συμβουλίου’, *Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης*, αριθ. L347/470, 20.12.2013.

Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο (2018) ‘Οδηγία (ΕΕ) 2018/844 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 30ης Μαΐου 2018 για την τροποποίηση της οδηγίας 2010/31/ΕΕ για την ενεργειακή απόδοση των κτιρίων και της οδηγίας 2012/27/ΕΕ για την ενεργειακή απόδοση’, *Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης*, αριθ. L156/76, 19.6.2018.

European Commission (2008) ‘Vademecum: Community law on State aid’ [Διαθέσιμο στο:

https://ec.europa.eu/competition/state_aid/studies_reports/vademecum_on_rules_09_2008_en.pdf]

European Union (2007) ‘Leipzig Charter on Sustainable European Cities’.

European Union (2010) ‘Toledo Informal Ministerial Meeting on Urban Development Declaration’, Toledo, 22 June.

European Union (2011) ‘Territorial Agenda of the European Union 2020: Towards an Inclusive, Smart and Sustainable Europe of Diverse Regions’ agreed at the *Informal Ministerial Meeting of Ministers responsible for Spatial Planning and Territorial Development*, Godollo, Hungary, 19 May.

European Union (2016) ‘Urban Agenda for the EU: Pact of Amsterdam’, Amsterdam, The Netherlands, 30 May.

Διαδικτυακοί Τόποι

Urban Community Initiative 1994-1999,
https://ec.europa.eu/regional_policy/archive/urban2/urban/initiative/src/frame1.htm

Home Silk Road Programme, <https://autresoie.com/home-silk-road>

The Urban Development Network,
https://ec.europa.eu/regional_policy/en/policy/themes/urban-development/network/#Implementation

The CONCERTO Programme, <https://www.concertoplus.eu/>

Supporting urban development (JESSICA),
<https://www.eib.org/en/products/blending/jessica/index.htm>

What is the InvestEU Programme,
https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/MEMO_18_4010

Urban Poverty Partnership, <https://ec.europa.eu/futurium/en/urban-poverty>

The Guggenheim Bilbao, 20 Years Later: How a Museum Transformed a City—and Why the ‘Bilbao Effect’ Has Been Impossible to Replicate, <https://news.artnet.com/art-world/the-bilbao-effect-20th-anniversary-1111583>